

317
JAUNĀ GAITA

317

VASARA 2024

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 317
SUMMER 2024

Jaunā Gaita, published since 1955,
is a Latvian quarterly devoted
to literature, the arts, and the
discussion of ideas.

Editor-in-Chief – Juris Žagariņš

Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
<juris.zagarins@gmail.com>

Art Editor – Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editors –
Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>
Vladis Spāre
<vladis.spare@gmail.com>

Contributing Editors and Consultants –
Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Lilita Zaļkalne

Business Manager – Tija Kārkle

1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG home page and archive

<jaunagaita.net>

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Printed copies from *JG287* (winter
2016) to *JG311* (winter 2022) may
be purchased for USD 10 apiece. This
includes the cost of mailing.

Donations to support *Jaunā Gaita*
are tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

70. GADAGĀJUMS 317. NUMURS – VASARA S A T U R S

D Z E J A

2 Jānis Rokpelnis
5 Velta Kalčiņa
10 Sandra Ratniece & Kristaps Vecgrāvis
13 Elīna Līce
15 Rinalds Einiks
19 Laima Martinskis
21 Agnese Zarāne
25 Aleksejs Ivļevs

P R O Z A

30 Vladis Spāre. Tas vairs nav iespējams
35 Arno Jundze. Haralds ir traks
44 Dagnija Dreika. Prūšu izzīmējumi
48 Andra Manfelde. Kosmonautu iela
52 Patrīcija Preisa. Mātes un Hetēras
56 Toms Jaunzems. Mamutu mednieki
62 Andris Dzenītis. Eseja par nesvarīgo nr.5
65 Elīna Rudoviča. Baznīcas kalns

T E Ā T R I S

69 Atis Rozentāls. Neparasti notikumi

M Ā K S L A

72 Linda Treija. Aina Roman. Notvert sajūtu
73 Linda Treija. ALMA izstāde Filadelfijā
77 Sarma Muižniece Liepiņa. Janis Šternbergs

M Ū Z I K A

79 Dace Aperāne. Maijas Einfeldes jubilejas gads

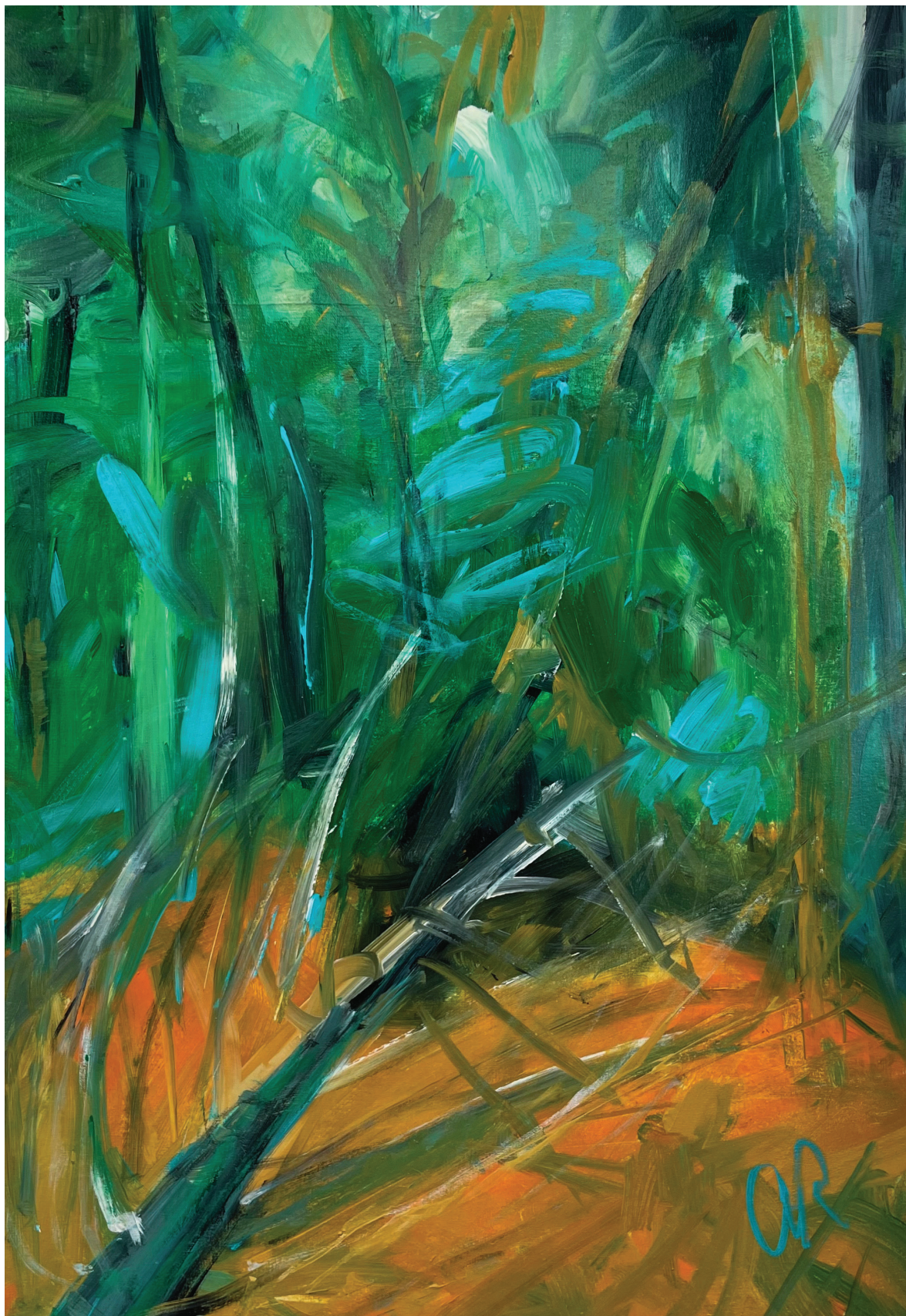
G R Ā M A T A S

81 Jūlija Dibovska: *Kā radīt grāmatīņu*
83 Sanita Dāboliņa: Nora Ikstena. *Jōna*
85 Lāsma Gaitniece. Gleznotājs Leo Kokle
88 Vija Laganovska: *Dzejas detektīvi*
90 Laimdota Ločmele: Laura Vinogradova. *Vārnas*

92 I N M E M O R I A M Pāvils Johansons

Uz vāka: Aina Roman. *Lauku ceļi (Farm Roads)*. Detaļa.
Arhīva pigmenta druka, 20,3 × 30,5 cm, 2010

***JG* pateicas par Labvēļu atbalstu!**

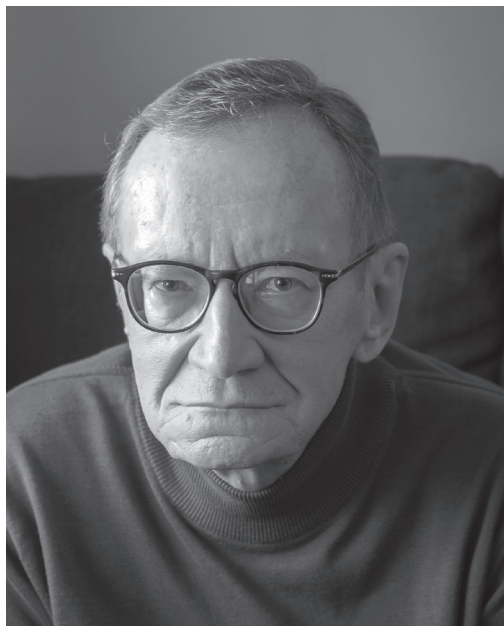

Aina Roman. *Dziļi mežā (Deep In The Woods)* Akrils uz audekla, 55,8 × 81,2 cm

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp.

Jānis Rokpelnis (1945) – dzejnieks, atdzejotājs un eseists, Latvijas Zinātņu akadēmijas goda loceklis, daudzu Latvijas un starptautisku literāro balvu un prēmiju laureāts, desmit dzejas krājumu autors. 2022. gadā izdeva J. Rokpeļņa *Rakstus 2* sējumos. Pirmajā apkopota visa līdz šim grāmatās publicētā dzeja, jauns dzejoļu krājums *Etc.* Otrajā apkopota prozas izlase.

Jānis Rokpelnis

Bedre ir ziedošs dārzs

* * *

vecais kleperis Pēgass
sasniedz galamērķi
ātrāk
nekā apvidus auto

* * *

nazis aizvijas mākoņos
nav kas sagriež aizu
vienādos līdzenumos

* * *

mans sencis
bija Kurzemes seglinieks
ar iesauku Rokpelnis
viņš nenogāda
ka pēcnieki apseglos
melno kuili
un Pēgasu
reizē

* * *

bedre ir ziedošs dārzs
zem kājām avoti ganās
mēness kā olīvlapa
zaļš nevis žultaini dzeltens
bedre ir ziedošs dārzs
kad bezdibenis aizvēris žaunas

* * *

akla nakts
kāpēc tās skatiens
tik caururbjošs

* * *

nākotne
aust
katrā sekundē
sekundē
uzceļu
paliekamu namu
palēnām izroku aku
tomēr žēl ka celiņš
kas ved
uz minūti
sen aizaudzis ar jūdzēm

* * *

beidzot ūdens
ir sakustējies
ieraugu varden
kas pārtaps
princesēs
sabāžu varden
atpakaļ kurkuļos
skatos uz enģeļa
nesaredzamo spārnu
neredzu
kājāmgājēja stāvu

* * *

lielum liela ir dzeja
slienās tās kolonādes
Mūzai aiz ādas

* * *

Erota bultu rētas
cilvēki mīl
šautrmeša Apollona bultu rētas
nolād

bet abiem
bultu uzgaļus izkaļ
tas pats Hēfaists
par kura klibumu Olimpa dievi ieņirdz
bet nedziedē

* * *

savus vēršus
es neizvēršu
viņu ragi
nobadīs Mūzu

* * *

neapciemo Raudives balsis
atrauju durvis vaļā
uz sliekšņa
paklupis balets stāv

* * *

krāna ūdenim
ir nepatikama
memuāru piegarša
neatceros ko ūdens atceras
iedzeru pāris litru

* * *

no sava talanta
no 6000 drahmām
notērējis
5999
esmu nabags
un plīks kā grasis
no kura
desmito tiesu
esmu piemirsis
atdot Dievam

* * *

Bābeles torņa ķieģeļa ēnā
nosauļojos līdz čulgām

* * *

mūžīgi pele skrien
mūžīgi pele grauž
arvien arvien
ko grauž neizpauž

* * *

nodzisa balodis
aizšalca čūska
sitas pret palodzi
mēle –
mans vienīgais muskulis

* * *

sekunde mani mīda
it kā es būtu
tās nāves dejas grīda

* * *

meklēju pēdas tuksnesī
tās aizputinātas
smilšu graudiem
nav mobilo
lai fočētu
sūtītu īsziņas
tikai šakāļi plaši
un to ķepas uz sirds

* * *

uzlūkoju kokus
to pumpurus
uzplaukst cirvju kāti
zied pūču astes
birzīs i norās
manas acis
piekaltas
ar nepielūdzamu veseri
pie vīģes koka

* * *

kamēr skaita eņģelus
uz adatas smailes
caur tās aci svilpodams
iziet kamielis

* * *

zibens ātrumā
tiku līdz kliņķim
patiesību sakot
autentiskais zibens ir nokaunējies
par savu lēnīgumu

* * *

kā lilija logā
tikai vientuļa zvaigzne kā poga
tūlīt satrūksies notrūks un aizies
kādā dīvainā smadzeņu aizā

Aina Roman. *Island Beach State Park*. Eļļa uz paneļa. Detaļa. 20,3 × 20,3 cm

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp.

Velta Kalčiņa

TAI DIEVIŠKĀ KROGĀ

No viena kara līdz otram. Kas to bij domājis! Bet piedzimt vēl brīvā Latvijā, tā patiesi Dieva dāvana. Gadsimtiem slīpētā valoda un valodas gars mūsos ienāk jau caur vecmāmiņām. Nav brīnums, ka latviešiem tagad tik daudz rakstītāju. Tā rakstu arī es, ne tik, cik varētu, taču dzejoļu čupiņa ir, pāris romānu ir... Un pilna dzīve, dzīvošanas ar visu, kas tajā iederas.

V.K.

* * *

atskatos
    atskatos
        atskatos
nepadarītais blakām
tev to govi izslaukt vajadzēja
zinību grēdām cauri dzīties
vajadzēja
čūskai indes zobu novārdot
vajadzēja
mazāk ņemt un vairāk dot
reizēm atskurbt nenobīties
apstāties pie dzīva kapa
vajadzēja
vajadzēja vajadzēja vajadzēja
zemeslodei riņķī vajadzēja
nepadarītais un nepagūtais
kaut kā sanācis bez visa tā
bērnības pagalmā
    māmiņas pavēnī
balti vizbuļi ganās
zelta lietņiņš nolija . . .
vēlreiz sāksi ar to pašu
ar to pašu arī beigsi
    vajadzēja
        vajadzēja
            vajadzēja
trīsreizriņķī zemeslodei vajadzēja

* * *

ne rāmītī
    ne rāmjos
es nevaru tā
kopējas saskaņas labad
    pieberzēt
piebremzēt
    lai būtu
bet dziļumā gruzd
    burzguļo
brīvi sevī elso
dziļumā tur zem
neko tu neizlem
tam dievišķam svārkam
piepogāta gan
    bet ne pavisam
dievišķā maizīte
dienišķā krogā

* * *

satriekta esmu
veselu pusstundu
bez humora devas
veselu pus-stundu
par sīkumiem plosos

satriekta esmu
augstāko saietu vada
cilvēks bez valodas
tai vāveres ritenī
kārtējo reizi
cilvēks bez valodas

satriekta esmu satriekta
tepat aiz loga
bezpēka pārspēkā
CILVĒCE noasiņo
no-asi-ņo
saka jau saka
šajā pasaulē trakā
nekā lieka
tavā labā strādā pat slieka

* * *

tā Zemeslode ir apaļa
un pilna visādu dražu
o nē
tā Ūdenslode
raibraibās dzīvības pārpilna
tā apaļā ūdens lode
ar dažām klinšainām salām
turas vienīgi gaisā
ne piliens nenokrīt
ne ziedlapiņa
toties iekšzemē
ņīgu ņagu
vai nu aprīt vienam otru
vai izpeldēt
kulstīt asti vēl parīt
kājnienu mīnas
peldošās mīnas
cilvēku draža
nekrīt nost
ko mums iesākt
kurā pirkstā kost

* * *

kamēr tu ierakumos
kamēr tu karā ierauts
tu nevari burbulī savā
tu esi ārā

tev atmestais
līdz galam izbaudāms
vai nu pats to gaļasmašīnu griez
vai sagriezties ļaujies

Visuvarošais
apturi mūs
visus !

* * *

mīnu izarta vaga
cik asiņaina šī zeme
cik smaga

* * *

kad nemierā ar sevi
kad dvēsele gruzd
tās neizdarības
kaislības sīkās un dziļās
skrāpē

atkal un atkal atmiņa
to vienu vienīgo maļ
atkal un atkal tai sāpē
nu kā tu varēji
kā varēji tik tizli
bērna prātā vai
knibini un knibini savu nabu
nekādi nokratīt
to pieaugšanas duļķi

neskaties atpakaļ
saku
pietiek
izbeidz

kāds nepateikts paldies
jau atkal piesteidz

* * *

es esmu šai laikā
šai vietā
gribot vai nē
es nevaru vienīgi trallināt
nepiestāt brāļu kapos
es nevaru galvu smiltī
ārpus savējās cilts
mūžīgais būt vai nebūt
kā zibens uzlādēts gaiss
gribi vai negribi
ELPO

* * *

jūs palīdzat mani sakārtot
jūs visi te apkārt
gan taustāmi redzāmie
dzirdāmie
gan tikai gaisos jaušāmie
par sāpīgu dzēlienu
paldies
par mīlestības maigo rīksti
ak Dīes!
Tevi noskūpstīt drīkstu?

* * *

pati pati
visu pati
pati varu
pati daru
pati savu zemi aru
pati pārnāku no kara
pati arī sēju
pati izsēju pa vējam
nu bez tevis neiztikt
Sargenģeli manu
nolūdzos jau kuro reizi
neesi nu pārāk pikts

* * *

nevajag žņaugties
mīļvārdiņu
parītam taupīt
azotē slēpt
paķer to kamieli klēpī
samīļo kaut mazuliet
viņam nesametisies sliktāk
tev arī nudien
mēs nezinām
kas Providences varai prātā
ne rīt ne parīt
mēs nezinām kas pašu spēkos
bet rosāmieš bet knosāmieš
kaut ko jau darām
tak vairāk varam
vai nu gluži par velti mēs te
karalauka pašā speltē

* * *

zemapziņai tīkas
zem tās apziņas
neskarti un brīvi
kā upei zem ledus
klusī šūpojot meldrāju savu
savas zivtiņas lolojot
divas zemapziņas
mana un tava
sasmaidās skaujas
straumei ļaujās
bet dzirdams
tur augšā
divi prātīgi prāti
divas pašapziņas
tava un mana
skalji zobenus lauž:
tai butei – uz pannas
vai atpakaļ jūrā
ikdiena sūrā

* * *

vaimandieniņ
pa kuru laiku
šauršaura strīpiņa
naža asmens
kur tava reiz sulīgā mute
vienīgais mans
pats nograuzi
līdzēju es
bez žēlas te mūs
caur nātrēm
caur ērkšķiem nes
uz riteniem mūsu nams
neapturams

* * *

rau
melnbaltā cūku pupa līdz debesīm jau
nokāpj pats RAINIS

* * *

kā zīda diegiem samargota
debesu ūdeņu skalota
dvēsele pēc vētras
atskabargu zibeņu pērta
caur lāpāmo adatu vērta
nesatverta

* * *

ak tu pasaulīt pasaulīt
zemeņu lauki
un arbūzu lauki
kā nu kur
karalauku plājiens
piemājas krūmājā
smalki mezglotā zirnekļa tīklā
sapinies sienāzis viens

* * *

savā burbulī mēs
mēs arī savā
burbulis burbulim rada
un tā nu mēs visi
burbuļu burbulis milzīgs
Edītes Vīgneres krāšņais gobelēns
nu nesprauslo kā nīlzirgs
man vēlīgi aizrāda tēvocis visai sens

* * *

mana roka tavā rokā
tava roka manējā

o! kā viņi nu tecīniem
joņu joņiem
aulekšiem
pa ceļiem un neceļiem
bez aizsargvestes
bez glābējriņķa
pret straumi

aizgūtnēm
vēzieniem neveikliem
toties cerams ar gaumi
vēl savi
vēl jauni
tādi starpkontinentālie klauni
nu jau iemieti šajā krastā
cauru karogu mastā
bērniem trāpīgas pasakas stāsta:

mana roka tavā rokā
tava roka manējā

* * *

kamēr laiskojos mūsējā dārzā
kaimiņu zemē mutuļo
ložu nopļautie slāņiem
bumbu izrautā bedrē
izšķaidīts bērns
aiz ūdeņiem kaut kur
tur palmu ēnā
sakļauti augumi karsti ļaujas
čardašs vai tango
kamēr laiskojos mūsējā dārzā

mirkli šajā pusplanēta
pušuplēsta smagi mirst
otra puse
uz nebēdu dzīvojot dziro
viss vienlaikus

kosmosā šajā viss vienlaikus
kamēr laiskojos mūsējā dārzā
kamēr spuraino vaigu tavu
mana delna tā maigi glauž
šīsdienas vakarēdienam nāves garša

* * *

nu neceri – pāries
nepāries
tautu atmiņā it viss
uz mūžu mūžiem
ļautiņi čumosies
tirgoņi tirgosies
sirdīs ieskrāpētais
degdams neizdegs
ne izkautās ciltis
ne krusta kari
naida pārņemtie zvērīgie viepji
izzagtais izžņaugtais izvemtais
kauna zīmogs -
Kaina zīmogs
asiņains

* * *

mēs vajadzīgi viens otram kā ēst
mūs nevar nedrīkst pušu plēst
bez manis tu vulkāna verdošā lavā
ar visām četrām kultos uguni spļaudams
bez tevis es noslāptu dvēseles badā
kā lapsa slazdā graužot savējo kāju
pa vienam šai piesaulē mēs par vāju
nu esmu tavas mājas
tu manējās
mēs beidzot mājās
pasaule neapstājas

* * *

nozied lazdas
nosūbējis zelta lietus
zeme modusies pa pusei
gaisi gauži pelēkā

asni kautri vēl
bet asi
gāzienu gaida
apsolīts

lielais sprādziens būs
pērkondārdi
zibens ložmetēju zalves
debess vaļā pātagām

svaigi trieptā eļļas gleznā
krāsu smaržu murskulī
iekrāsojas mani vaigi
ilgi stieptā atsmaidā
arī gaidu
protams tevi
tevi gaidu
pastiep dārgais saulesargu

* * *

un
un laiki bij citi
strāvojums citādās
biju tur visā
nebiju
piedzima dvēseles
atvērās krāšņi
atmira arī

nu gadu simteņa
repajā riekšā
pārskatu visas
ik novakari
attālināti
kopējā skāvienā
ik pa vienai

te aizejošais it viss
ir atnākošais Visuma ritā
tikai pieskarē citā
neziņā ievīstītā

Sandra Ratniece (1969) un Kristaps Vecgrāvis (1980) – dzejnieki, autora grupas „Tekstūra” dalībnieki, katram no viņiem ir izdoti divi dzejas krājumi un bijusi daļība trīspadsmit autoru kopdarbā „Dzejas detektīvi” (2024). Sandra vairāk piedalās literatūras procesu organizēšanā, piemēram, jauniešu literārā semināra „Aicinājums” un *Jaunās Gaitas* literatūras sadaļas kūrēšanā, savukārt Kristapa sirds aicinājums ir atdzeja no angļu, ukraiņu valodas. Šobrīd abi dzejnieki piedāvā fragmentu no topošā dzejas kopdarba *Vakara sarunas* – nodaļu „Sajūtas”.

Virtuālie dialogi jeb vasaras ieskaņas ainiņas

Sandra Ratniece taisnā drukā **Kristaps Vecgrāvis** kursīvā

SAJŪTAS

* * *

šodien ir brīvdiena
tirgi stāv tukši
zirga aste rāmi skaita laiku
dienas dunas dusā
viss kļuvis rimts
tikai klusi klusi
sīc oda ēna
griestu lampā iesprūdusi

* * *

vakars uzplaukst
aizmēžot rūsu
no debesīm dziļām
valodas dzīlēs
apmaldījusies zivs izkāpj krastā
un
izmisā pēc dzīvības elpu tver
atspiežot zviņas pret kroplu stumbru
pēkšņi
purva priede griež šķēlēs klusumu
kliedzienu duetā zeme dun
skaņās mulčas izbiedēta
zivs dod astei vaļu
un
spuras kā spārnus vēcinot
steigšus aizpeld
pa sapumpuroto debesu straumi

* * *

ir sestdienas rīts
iejūdzu savu rūtaino riteņsomas bērīti
(kā jau brīvdienās ierasts)

*ūdens aplī zaļās
lūgšanu bļodās
nebūtībā norimst un pazūd*

ar puszābaka papēdi
rūtīnajam kumeļam strauji
nospiežu pēdu bremzes

*kā izliets piens
pie mājas
putneļu ņemšanās*

smagās nešļavas pagaidīs
visupirms jāuzsūc ķermenī veldze
pieneņu plāvā

*par maz ar šo rāmavu
nepietiek šīs dienas
gribu rokā roku tavu*

ķermeņu strāvas
tad vibrēs kā putnu rīkles
dziedot rieta dziesmu

* * *

*vakara zvans iepeld pilsētā piebriedinot liepas
riteņsomas riteņi sitas pret manu topošo dzejoli
grūsnums atklājas kastaņas svecē grūsnum zaļā sēklā*

no kreisā riteņsomas riteņa manā priekšā
izlec dzejolis un ieķeras novalkātā beretē

*ja tagad saliktu rokas varētu izplaucēt domu
bet sanāk vien bezgalīga gaisma
saule zenītā drīz vien diena rietēs
atlaid*

*svētī
un piedod*

* * *

pavasārī iemaldījusies vasara
gribas briestošajos kokos ielikt augli no sevis paša

ievas nobirdina pēdējās asaras
bet
tās jau tikai zvaigznītes mazas

plūst gaisma pār pilsētas skursteņiem
tā kā atols debesīs
un
virš apvārsņa zvaigzne

ai!
vēlos es mesties atolā
kā tikko dzimušu pieneņu atvarā
kas vilina nevainīgu nāru
vai
briedušu sirēnu dziesmām

* * *

mani piemānīja zila debess
tās dzidrais zilums ir tikai tamdēļ
lai mūsu aklums nemanītu zvaigznes
debesjums sien jūrnieku mezglus
uz plaukstošu pieneņu klāja
zilgmes sievišķais augums kā sfinksai
nogūlis vaskotā pļavā

lai pēļotu vietu ābeļziedu raudām
pienes smagsaldā smarža vilina bites
kā aizmiršanās opijā kārdina pievilto
par šīm debesu zivīm citu lielāku šovakar nava
kur palicis skursteņslauķis ar spulgām laimes pogām?
jau ilgāku laiku akli ejam viens otram garām
pulksteņi pielīst ar medalu
un visu nakti dzied

Elīna Līce (1979.), dzejniece, mūziķe-dziesminiece, Latvijas Rakstnieku savienības biedre. Iznākuši 2 dzejas krājumi *Tik tuvu pie...*, 2008. (kopā ar Andu Līci) un *Redzu*, 2018. (nominēts Dzejas dienu balvai).

Publicējusies dažādos izdevumos, tostarp *Domuzīmē* un *Jaunajā Gaitā*. Lasāma arī kopkrājumos.

Elīnas koncertdarbībā īpašu vietu ieņem autormūzika un dažādu tautu etniskās noskaņas.

Dzejas un mūzikas kompozīcijas *Māsai sievietei* autore un izpildītāja (Latvijas Radioteātris 2021, rež. Dzintars Tilaks). Darbojas etnogrūpām „Ogas”.

Elīna Līce

*

tie miruši –
sīkie spārnainīši
kam viņnakt ļāvām
saskriet istabā

no rīta
slauku palodzes –
virtuve kā parasti
smaržo pēc mīlestības

*

tumsa nāk ar joni
tumsa jau ir
piejoņojusi klāt

kamēr lasu
iecelandama
krēslu plakstiņos –

krēsli ir mans mīļākais
domulais

*

dažkārt
visskaistākās bildes
ir bez cilvēkiem

ar kalnu mugurām
robusti platām
ar kalnu
sevi vērojošajām acīm
ar tām skopajām
maigajām puķītēm
kas saplaukst
atkāpjoties
arktiskajai ziemai

dažkārt visskaistākās bildes
ir bez civilizācijas
saēstiem cilvēkiem

*

Dieva plauksta pār tevi lēna,
ik sludinošais –
ēna.

*

vai dzejā drīkst
arī atpūsties?

laikmets prasa
kara zonu
laikmets uzlādēts
kara joniem

*

Sievietes kā bites
nāk uz ziediem,
ja apsēdīsies
sabiedriskajā transportā
ar smaidošām narcisēm,
tūliņ kāda būs klāt.

Nāk mielot acis
un arī sievietību,
nāk nevis paņemt,
bet sevi pavairot.

Tas tev nav stāsts
par stikla kalnu,
kur nezin kāpēc
vajag kāpt
(„vajag” ir vīriešu vārds).

Sievietes nāk noglāstīt
tā mirdzošās šķautnes
gaismēnu rotaļās.

Sievietes kā bites
pieklāvušās ziediem,
ko pašas nes dāvināt.

*
satikšanās ir maigums
uz vēl neapēstas maizītes

*
katrai nācijai sava erotika
mūzikā

*
Es ticu labajam cilvēkā –
vai nu dzīves satvars vai kas
to piepeši izspiež
kā dzelzceļa malā
saziedējušās māllēpītes,
kuras taču tur
nemanīju gadiem!

*
ūdens ar visu
mirdzēšanu
šanu šanu
piedošanu

kristāmtraukā
cilvēkrokas
Dievā iegremdēta
sirds

*
muguras –
izsaukuma
jautājuma
daudzpunkšu
zīmes

tavējo lasu
Braila rakstā

*
šis autors ir ģeniāls
vai arī viņa darbi –
tie uzplēš mani
kārtu pa kārtai

līdz slāpstošais jēlums
neatrod neko labāku
kā atdoties gaismai

Atsauces uz dažiem dzejniekiem

*
Akmentiņ, tu nes
pilnus grozus
ar sevi –

lidaku sāni, brekši, asari...
Vizulis kā paliela asara.

*
E. Raupam
antoloģija kurā manis nav
pusnakts zaļojošais knābis
maršējošajā tumsā
vienas zivs kunksts
dzejolim līdzīgais

tepat
sasaukšanās viņpus
zilbju krastiem
skumju gazelēm
tuvinot purnus
skanīgajai valgmei

*
Solens öga sevi apslēpj,
dzejoļi vairs neatstaro sniegu–
tie sāk izrunāt
smagnējību.

Viesmīļa smiekli aizkrīt
telpas tālākajā stūrī,
tikmēr modernisms
pārstaigā mēli–
deformēti kustas modeļu
jeb datu nesēju stāvi.

Saule aizslēpusi
savu spirtu aci,
un es domāju par atmiņām,
kuras mani neredz*.

* T. Transtrēmers „Atmiņas mani redz”

Esmu dzimis Rīgā (2000), mājas tur, kur sirds.
Studēju medicīnu Rīgas Stradiņa universitātē.
Spilgti iemirdzējos Latvijas Rakstnieku savienības
konkursā „Aicinājums”, esmu absolvējis Literāro
Akadēmiju. Dzīvoju un rakstu dzeju, jo tā ir mana
sirds izpaušanās, tā ir mana sirds tiekšanās. Dodos
sava ceļa augšupejā, dodos iekšā bezrobežībā.
Pateicīgs, ka esat ar mani kopā. Ir publikācijas šādos
medijos: *Kultūrzīmes* (2020), *Konteksts* (2020),
Domuzīme (2021), arī *Jaunā Gaita* nr. 308 (pavasaris
2022) un nr. 312 (pavasaris 2023).

Rinalds Einiks

MIERS NAV PADOŠANĀS

* * *

es esmu ārpus visām formām
es esmu ārpus visiem tekstiem
un spriedumiem un burtiem un cietumiem un dieviem
un viņu eņģeļiem es esmu
ārpus skumjām un
priekiem un veikaliem un tirgiem un ciešanām es esmu
ārpus šīs ielas un miesas un segas un miega un
lietus es esmu ārpus visām formām es esmu

* * *

Dvēsele
Ziedi vāzē ir kā dvēsele ķermenī
Kad vāze saplīst ziedi paliek

* * *

kas ir cilvēks
smilšu pulkstenī iesprūdušas smiltis
tās trenkājas te augšā te lejā
grib būt brīvas
saplūst kā tuksneša vētra ar debesīm
kaut kur pie jūras aizlidot
būt smilšu tuksnesī
brīva smiltis

* * *

origo

ir viens spēcīgs muskulis
katra vilciena ienākšana un izešana stacijā
ir vēl viena pulsveida kontrakcija
un cilvēki un cilvēki šīs skaistās šķiedras
savijušās
pat ja starpā sienas
tik kaulainas un
stipras
kādu dienu no šī tuvuma mēs tapsim redzīgi

* * *

lūgšana

kaut mana domāšana būtu tik dabiska kā gremošana
kaut mana trešā acs būtu tik spoža kā vilciena acs
kaut mana trauksme nobirtu kā sniegs nobirst no ādas
kaut mana sirdsdaba iemilētu visu, kas pāriet
kaut līdz visdziļākajai kaula šūnai zinātu, ka viss ir viens
kaut vienmēr ar mums visiem būtu labi, jo
*„Iesākumā bija Dzejolis, un Dzejolis bija pie Dieva, un Dzejolis bija Dievs.
Viņā bija dzīvības dzejolis, un dzīvības dzejolis bija cilvēks.”¹*

* * *

skrienu
krīt baltas pūkas
varenas
kāpēc

* * *

mans ķermenis ir ietilpis rāsas pilē
vēl neuzzieduša koka pumpurā
sunī kādas vecmāmiņas azotē
jaundzimušā siltē
gribētos teikt
(..)
visas piedzimšanas ir pašpiepūle griba
pavasara mākonis gatavs nolaisties zemāk iekāpt cilvēkā

* * *

dvēsele kā varde
pavasārī
ielec avotā
lēni lejuplaižas
ķermenī
lai dažreiz pa ceļu
ietu atmuguriski
un justu, cik zvaigznes
tālu
nekož

¹ Parafrazēts Jāņa evaņģēlijs 1:1;4

1. Iesākumā bija Vārds, un Vārds bija pie Dieva, un Vārds bija Dievs

4. Viņā bija dzīvība, un dzīvība bija cilvēka gaisma.

* * *

ja mazāk lietu telefonu
es dotos vairāk dabā pie sevis
dotos iepazīt augstāko realitāti
mācītos mīlēt visu to kas
pāries un
dīvos naktī mežā spēlētu ģitāru
zvaigznēm
kā koala sēdētu koku zaros meditētu
elpotu dzejoļus klausītos
pasaules un koka sirdspukstos
spēlētu stabulīti
kad no rītiem saule vēl lēnām paceltos
virs galotnēm
jo esmu saules ganiņš un
vakaros dziedātu
šūpuļdziesmas
kalniem un
jūrām
un
ar dabas gariem
ar elfiem rūķiem milžiem fejām
vārītu siltu dārzeni un
aizvakardienas mākoņu zupu
upes krastā pieļautu domu ka *es esmu arī viss kas
domāju ka neesmu* un saplūstu ar visu
laiku un telpu un elpu un *aikutomērvissirlabi* kas no
vienas puses ir sapnis no otras puses cik
skaisti
atrast sevi pieneņē
pieneņpūkā
atrast sevi uzplaukštam un noziedam
es esmu pats
es esmu pati nakts un pats vakars
es esmu pats dievs un pats cilvēks
un vēl es ar zariem
mērītu mākoņus debesīs
svinētu mākoņiem dzimšanas dienas
uzticētu augiem visus savus dziļākos aizvakardienas
noslēpumus kamēr
visums tāpat visu zina un
peldētos skaidrā meža avotā
celtos līdz ar sauli
nosnaustos pusdienās
siltas siltas sūnas
un būtu tāda
klusā dzīve
svēta dzīve
īsta dzīve
sapnis
kas arī pāries
un ir labi

* * *

kaut pārietu bailes no otra nē
bailes ka viņa gribu nebūs līdz ar manu gribu
piemēram stumdīt kopā mākoņus vai vakarbulļos
skaitīt smiltis
dobelē kaut kur uz jumta tēlot zvaigžņu tulkus vai
izmēģināt jaunas lomas
piemēram
es būtu nekas un tu būtu viss

tas nekas
kaķis joprojām čuč uz segas kā lietus uz āboliem rudenī

vai kā
sniegs uz pirkstiem, kad tie kā maizes cepēja plauksta ielien graudos

Pizāne raksta
dzeja nozīmē pienākt tuvu²

esmu dzejolis
es nāku pie tevis

es pienāku pie tevis tuvu
un tas nekas
ka tavs gribu nebūs līdz
ar manu
gribu

es vismaz atcerēšos
ka ceļā var būt daudz prieka
un mēs abi tik un tā esam
augstākās realitātes

manifestācijas

* * *

miers nav padošanās

---

² Frāze no Ingas Pizānes grāmatas *Dzeja* priekšvārda

Laima Martinskis (1969.) Jau teju 16 gadus dzīvoju ASV, Kalifornijā. Esmu vijolniece ar MBA grādu. Radošās rakstīšanas pasaule tuvplānā man atklājās laikā, kad biju izdevuma *Ziemeļkalifornijas Apskats* redaktore no 2013.-2016. gadam. Esmu pabeigusi vairākas radošās rakstīšanas klases Stanforda Universitātē. Vārdi atklāj acij neredzamo, pārvērš acīmredzamo. Vārdos dzīvi rod mirkļu emocijas.

Laima Martinskis

Jautājums ozolam

Es prasu: „kā tu to proti
Būt ēna un izauklēt Sauli,
Būt klusums un dziedāt vēju?”

Piķa melnumā

tikai vējš redz ceļu
diena manī elpo
kā koka stumbrs
lēnām
gandrīz nemanāmi
esmu jau aizsteigusies tālāk
daudz tālāk

kur tumsai vai gaismai nav lomas
kur rītausmas brīnumam
nevajag manas liecības
kur upe padzeras tumsu
un skaita zvaigznes

Migla tik blīva kā piens

aprij katru gaismas mirkli
pārvēršot to ūdens pilienos
uz manas ādas

migla tik blīva kā piens
iesūcas manā ķermenī
neņemot vērā iespējamu
laktozes nepanesību

migla tik blīva kā piens
piepilda mani ar baltu elpu
pierādot ka vakardienai
nav nozīmes

migla tik blīva kā piens
uzauž rītu pārlicinot
ka tumsas atnākšanai
nevajag atgādinājumu
arī aiziešanai nē

Skatos baltajā gleznā

un domāju: „Es arī tā varētu.
Uzzīmēt baltu gleznu
un piekārt pie baltas sienas.”

Un tomēr
es laikam tā nevarētu
ierāmēt savu klusumu

Pārtraukums kā aplklusis

circenis gaida siltāku
laiku
pulsē siltuma vibrācijā tik rimti
kā pazūd saule rieta
mutē

sakniebto lūpu apvārsnis
klusē līdz rīta gaismai
kā nakts kas auklē
pilnmēness kristālus
ledus sāk kustēties
kad rītausmas kreščendo
ir pārplēsis
divas pasaules

Es nezinu kas tu esi

un man arī vienalga
dziļa ir šodien
ēna kas piedzima
no paša rīta
tik agri ka izlikās
par nakti ausmas
lētticībā

es nezinu vai esi kvadrāts
vai taisnstūris
un man arī vienalga
viss tāpat notiek pa apli

tikai neziņa kā iekēris āķis
uzdodas par ceļvedi un seko
zvaigznei gaismas gadu
tālumā

Iela nomazgāta ar
pavasara lapu maigo
zaļumu
noglāsta dienas nogurumu
asfalta pelēkumā kur
pēdu nospiedumi
ir izbārstītu soļu balss
steiga izdzisusi kopā
ar vīstošu krēslu
plaukstās nakts
mierinājums

Es gribu vārdus salasīt kā gliemežvākus
un uzdāvināt priekam

Es gribu vārdus noplūkt kā puķes
un uzlikt uz kapa atvadām

Es gribu vārdus iesēt zemē
un gaidīt izaugam pēc ledus klusuma

Es gribu vārdus kā varavīksnes tiltu
divām pasaulēm vienā

Es gribu vārdus kas atceras
zemes piedzimšanu klusumā

Mēs piedzimstam par lietvārdiem
ne darbības vārdiem
un tomēr no mums
sagaida darīšanu

varbūt darbs nav jādara
darbs vienkārši ir
kā saullēkts
kā paisums un bēgums
kā dziesma
kā sēras
mūs piepilda līdz plūst pāri
līdz iztukšo
un mēs vienkārši esam
kā lietvārds
kā lietots trauks
kā saulriets
piepildīts iztukšots
kā gaisma un ēna

Iesēžos akmens vidū
un lasu zvaigžņu
rakstu atspulgus
upes dibenā
ne diena tos spēj izdzēst
ne straume aiznest
es atspulgos
spoguļojos

Aina Roman. Kociņš (*The Little Tree*). Arhīva pigmenta druka, 20,3 × 30,5 cm, 2012

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp.

Agnese Zarāne ir divu grāmatu – pusaudžu romāna *Slīdošās kāpnes* (Zvaigzne ABC, 2019) un stāstu krājuma *Laba meitene* (Zvaigzne ABC, 2021) autore. Raksta stāstus un mazliet dzeju. Muzicē un ik pa laikam ieraksta savas dziesmas. Padziļināti interesējas par psiholoģiju. Audzina dēlu.

Foto: Reinis Inkāns

Agnese Zarāne

Miroņa smīdināšana

1

Nu sasēžas ap galdu rosīgs bērnieku pulciņš,
ko moka izsalkums.

Bet visi gaida
diriģentu, kas nostātos pie pults.
Te bērns iesaucas: „Rūgts”.

To mamma purina, lai nokratītu nost no sevis,
bet apkārtējie raida svilinošus skatus,
kas, protams, trāpa mātei.
Bērns ķiķina.

Pēc pirmās glāzītes sprāgst vaļā stāsti
kā pogas smalkās žaketēs, kas nu jau pāris izmērus par mazu.
Par to, cik ļoti neparasts,
cik apkārtējo nesaprasts un neatrasts,
bet nu jau zaudēts.

No mutēm bižutērija,
ko iespraust ausīs, birst.

Te zāles stūrī pie plikā galda atskan neritmiski smieklī,
smej aizgājējs un sit ar dūri, un pietur vēderu,
kad zāli pārņem kapa klusums.

Viņš pieceļas, un sērotāji aiztur elpu,
„Jā, tāds es biju, tāds es palieku,
tad ņemiet mani atpakaļ!”
Pār vaigiem nolīst Nāves jūra,
un tas zem galda krīt.

„Aizgājējs ir miris, lai dzīvo aizgājējs!” kliedz diriģents,
to seši bundzinieki plaudot apstiprina un aiznes
no dzīviem prom.

2

Miroņa meitene nēsā T krekliņu
ar miroņgalvu uz krūtīm
Viņa nav pastāvīga

Lai neizietu no modes
katru novembri pērk sev jaunu

Katru aprīli izlidina
veco pa logu

3

Asprāte meitene
nokutināja Mironi
gandrīz līdz dzīvei

Rītdien būšot vēl cītīgāka

4

sasmīdināt Mironi vēl pirms
lakotās grāmatas vāks ir ciet
ieskūpstīt siltu dvašu tā mēmajās lūpās

neticīgi vērot kā lūpu kaktiņi lēnām ceļas uz augšu
atvilgst saspringtie sejas muskuļi

lēnītēm novilkst salnas plīvuru
Vērt vajā acis aiz skropstu bārkstiņām
un palaist brīvībā
atkušņa palus

Slimnīcas ainiņas

1

Pārsvārā maniem pacientiem
Ir trīsgadnieka krīze
Viņi nespēj nolasīt un regulēt emocijas
Ļoti slikta piesaiste savai iekšējai pasaulei
Viss pārējais ir tikai simptomu kopums

Kad viņi kliež un atriež zobus lai kostu
Es nedrīkstu piesiet pie gultas
Teikt ka kaimiņi izsauks policiju vai pacelt roku

Kad kāds metas man virsū lai blieztu ar smago dūri
Es mierīgi saku – tu izskaties dusmīgs
Viņš sastingst uz brīdi līdz sāk smieties
Siekalas šķīst pāri lūpām
„Tu nu gan esi Šerloks,“ viņš atbild un turpina ņirgt

Kad es turpinu – bet patiesībā tev sāp
Prāts atkal aptumšojas un uzbriest
Kā milzu negaisa mākonis kuram nekad

Neļāva pārvērsties lietusgāzē

Bet es varu izturēt rēcienus pļaukas un sitienus
Es pagriežu otro un trešo un ceturto vaigu
Un atkārtēju tu drīksti raudāt tu drīksti raudāt tu drīksti raudāt tu drīksti rau

Es jau sen būtu pārsista zila un mirusi
Ja vien nebūtu robots

2

Manas pacientes
Saņem eksperimentālos medikamentus
Kā ierasts – puse mokās ar placebo
Bet otrajai daļai tiek jaunais preparāts

Gadiem lietotie antidepresanti
Nav pārtraukuši līdzatkarību
Galu galā visas ir nonākušas
Mūsu palātu gultās
Kur dienās ar skatienu hipnotizē sienas
Bet naktīs pamazām izraud iekšas

Mēs strādājam laboratorijās
Lai pareizās proporcijās
legūtu tabletes
Kuru aktīvās vielas ir dusmas, bauda un „nē”

Panesamība ir samērā laba
Tikai viena no divdesmit
Reiz uzbruka medbrālim gandrīz to nožņaudzot
Bērnībā viņai uzmācies vecākais brālis
Ģimenes lepnums

Viena sākusi pašapmierināties
Trīs reizes dienā
No rītdienas dosim
Trīs reizes mazāku devu
Palātas kaimiņiene ir sākusi sūdzēties

Septiņas izrāda dzīvības pazīmes
Vakaros strīdas par bērnu audzināšanu latviešu seriāliem
Un nolād savus bijušos „lohus”
(Šeit izmantota pacienšu lietotā terminoloģija)

Arī pārējām puslīdz labi
Tikai viena nepārstāj raudāt
Pirms doties uz viņas palātu
Es uzvelku gumijas zābakus
Lai izietu ārā sausa

„Tu izskaties bēdīga,” es mierīgi saku. „Bet patiesībā tevī ir ļoti daudz dusmu”.

„Es zinu,” viņa atbild, turpinot skatīties griestos.

Asaru tērces

līst pāri gultas malām.

„Tik un tā nevaru atcerēties,

Kā tādas izjust.”

Aina Roman. *Mātes un meitas (Mothers and Daughters)*. Eļļa uz audekla, 76,2 × 81,2 cm

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp.

Krievu dzejnieks Aleksejs Ivļevs (1956-2006) dzimis Rīgā. Bija viens no krievu dzejas „Rīgas skola” pamatlicējiem un pašizdotā žurnāla „Trešā modernizācija” 1987-1989 veidotājiem, kurā piedalījās postpadomju „jaunā viļņa” dzejnieki un prozaīki. Uztājies ar grafiskiem darbiem un kolāžām. Ivļeva dzīves laikā tika izdota viena vienīga grāmata – *Zīmogs*. Rīgā dzīvojošais A. Ivļevs un V. Zolotovs bija tagadējās tekstgrupas „Orbīta” pašu pirmsākumu stūrakmeņi.

Ivļeva dzejas centrā – cilvēks, kura gaišais savpatīgums ir pamanīts par spīti laika visādajiem „bet”. Ivļevs par sevi ir teicis, ka viņam ir tuva kolāžas valoda, tās spriegā faktūra. Tāpat viņš apgalvoja, ka tas nebūt nav pašmērķis, bet gan iekšējās būtības jeb dvēseles „žanrs”. Jā, Ivļeva gadījumā šī kolāža ir kinētiska, nevis statiska. Viņa kolāžas plakne ir kā palu ūdeņi, tātad patiesībā trīsdimensionāla, nevis divdimensionāla parādība.

2023. gadā izdevniecībā „Literatūras KOMBAINS” izdots A. Ivļeva dzejas krājums *Komandantstunda*.

Aleksejs Ivļevs

No krievu valodas tulkojis Sergejs Moreino

Nekas, vienīgi

Lūk, beidzās vasara
šķiet arī manī.
Daba uzmeta mitrās lūpiņas
vēl pirms sairis hlorofils uz
dienasgrāmatu lappusēm izjauktām un
Nenotikušo...

Trakais atvaļinājuma rublis samiedzas senča-totēma acīs,
runči laizās no visas sirds, kā pantokrīnu apdzērušies,
sieviete vienkāje krāso sev skropstas...

– Dievs ar tevi, saku, Dievs lai ar tevi...

Stinguma-punkts te Neveiksmes Upītē,
ziemeļu vēdeklis-septembris...

* * *

Cik gan maz tavā sarakstā nozīmes manam vārdam, ziema!...
Slepenā sezona, impersonāls gadalaiks.
Uz logu stikliem ainavas – aizjūras ziedoši dārzi,
bet elpas laukumīņš – virszeme dzimtā,
miegazāļu manna līdz kaklam.
Vien elpa spēj nosarmojušā stiklā mīt pēdas.

Tā tad vārdam ar izelpu ir jālīdzinās,
bet pasaulei – visam
citam, pat ja arktisko platumu sals
līdz asinīm saplēstu plaušas,
mums mēģinot aprakstīt to
nenormēti.

Tā tu mīlestībā rauj vajā logu.
Atklāta nakts, tīrais rentgenuzņēmums,
viss caurskatāms, tomēr domāt
it kā nav par ko...

Tad kādēļ tā centrēties šajā ārpusaulē
un kas tiek meklēts tās kauna oderē
un kolbiņā, līdz pirkstu tirpšanai, kamēr –
top dziesma.

Komandantstunda

0

Mūzika,
vai gan stāsies pret spoguļi
neausmas stundā

šai no atspīdumiem patālajā,
atkailinot krūtis?
No bara noklīdušai
nav taisnā gana,
un Pastarās Taures arvien jaušamāk rēc
un strupceļa blatnojs brangums
kā armijas auri – ar lakstīgalu
salīdzini, kad deso virs galvas
augšstāva kaimiņš
ap nebeidzamo pusnakts stundu.

1

Darbīgs ir pavasars – dzīvnieku līķi plūdos
brīvības aizrijušies, ūdens caurduru svētkos
ziemīgā kapu vaskā.
Izturīgas ir mūsu straumes.
Mūzika, kam skani šodien?
Pilnplūsmā ģitāras dzīles maigās
tev uzvandīt, kruķi-stīvinātāj, ar
karoti ledaino tavu,

ar ziloņkaula cietajām šķembām sev ceļu izklāt,
ar lidlauka betonu nu jau eņģeļu asinīs
Mikseris Ikss.
Es it kā sekoju pēdās tev, Mūzika,
un vēroju mēģinājumos lidot:
virknē – „izdzīvot cienīgo” ganāmpulki. Un liekas –
vairs neilgi palicis gaidīt – drīz raus vaļā tvīksmē
savas kulinārās himnas – raujas
diriģents...
Jo viss sen jau konstruēts (kad – pat atcerēties nevar)
mūsu vispareizākajās zinātnes laboratorijās –
Normālā Bada Zinātnē... Virknējās balts kāpurs bezgalīgais.
Un laukumā nezināmā,
ne pielikt, ne atņemt, cik sarkanā
gulsnējas sirdsvārdā „VANESSA”,
lai izskatās visus uzvarējuši.

2

Buļļu salā, tai atkritumu saliņas svētlaimē
starp divu upju spīguļojošām grīvām
laiskām, ugunsbīstamām vietumis,
reiz mitu, Komandanta gādībā, kā atvilktne
savā mīlestībā iebrūstā, es
ar mūziku savu komandoriski
draudzējos –
donžuāniskie pauriņi apvārsnī cēlās...
Atceros, tos ar lociņu padzenāju...
Tāpēc ka zināju, tie uzvarēs,
jo tu tā gribēji.

Šautuves izvēlētie

...mērķus izvēlēdamies attālā koridorā –
kurš tīgeri, kurš kāpnes, kurš patafonu –
ar neskaidriem šermuļiem ziņoja par vēlmēm
sporta skolotājam.

Koridors pustumsā, tikai atkailināta aina
ložu necaur laidīga. Drīz
šāvienī atskanēs, un ne rokām darinātajā kronikā
mēs atstāsim mūsu uzskatu pēdas, lodes sapresētos.
Satricinātas, mūsu uzvaras ierakumos krīt,

un kam tie padomi, kam putekļi ceļmalas plāksnēs,
kam Šivas ņirbeklis un kam Partenona vējgāze,
kad mēs caur adatas aci tēmējam savā
nekustīgumā,
bet dzirnaviņas laiciņu maļ un, lidojot mūžīgi, stāv!

...Un – kā pirmo atmaksu par fizkulturāli kulturāliem
mēmumiem –

„skrienošais mežakuilis” burtnīcā pāvu uzzīmēs,
tad nopūšas nemanāmi.

Un izšļakstīs pa kreisi un pa labi caurdurts, kā sirds,

vienkāršs strautiņš neaizskaramais steidz lapotnē
pazust
aizspogulijā,
mūsu sasistajā
no jauna atdzīvināmajā
jaunajā.

* * *

...Bet viedais zellis neba katra ceļu rādīs.
Apmetņa ēna vīd, zobena smaile.
Un ērgļa spalva it kā antena ir vietā,
kas vieno mūs ar izplatījumiem ārpus laikiem.

Es vēlētos viņam teikt: Nu piedod
man kaut ko, kā pats reiz piedēvis esmu.
Un miris ne dēļ neizturamām slāpēm.
Un tomēr savus soļus izdzirdēju.

Jel piedod man, ka nākšu tikai otrais.
Ko daudz tie numuri! Te numuru nav.
Te visi ir līdzīgi. Tie neslāpst cita slāpju,
bet mūžam – vienkārši – ir laimīgi arvien.

– LŪK, KAULS NO MANA KAULA ...

Un – ja izberzēt acis –
Viņa sirds
kā simtgrādīgais vārds sāk pārbriedis sulot
veltī – atkal pievils
Necauršamība.

* * *

Kādu reizi
es atkal pietuvošos jūrai,
lai ielaistu plaukstas zem virsmas
tās milzu plakanajam klusumam.
Spoguļi debess, piekūniņ, eju
pa vēlinu rugāju agrīnām tekām,
kas atgriež mūs pie nomācošiem darbiem.

Nav vairs rudens – sarma. Sastingušā
tecē strautiņa auksts mirdzums
it kā rūgstoša rīta pusvēzienā...

Pat saule šajā gadalaikā velk –
uz salu, uz jaungada saltisonu
no cūkkājām... Ak, jūra! Eju,
tomēr atgriezīšos, lai tevī reiz atkūstu...
Vai mana vaina, ka ziema ir klāt?

.....

Jūra klusēja kā bibliotēka.

* * *

Šai pilsētā
ziema pavasars vasara
slēpjas notekcaurulēs,
vienīgi rudens
spējīgs uz atklātu pretestību.
Un to sadedzina kā raganu.

Aina Roman. *Jūra (The Sea)*
Akrils uz DuraLar materiāla, piestiprināts pie paneļa, 30,5 × 30,5 cm

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp.

Vladis Spāre

TAS VAIRS NAV IESPĒJAMS

Rīgu svilināja gandrīz tropiska saule, kad Verners pa stikla durvīm iegāja Dzirnau ielas cigāru bārā. Te skanēja klusināts džezs un bija tikai viens apmeklētājs, iesirms kungs rūtainā kreklā, viņa paduses klāja sviedru plankumi, sarkanā seja pludoja, un viņš sēdēja pie galdiņa ar skatu uz ielu, iepretī augstajai bāra letei, aiz kuras grozījās bārmene, – apaļīga, neliela auguma meiča apspīlētā melnā, spīdīgā kleitā ar baltu, fifigu priekšautiņu, kura, uzmetusi Verneram skumju franču buldoga skatienu, novērsās un turpināja ar ķēdes suņa nolemību bakstīties viedtālrunī.

– Mums nestrādā kondicionieris, – kad Verners gāja garām letei, nepaceļot acis no telefona brīdināja bārmene.

– Tas nekas, – atbildēja Verners un apstājās pie galdiņa, pie kura sēdēja iesirmais kungs.

– No šī galdiņa var labi redzēt ielu, – nokremšļojies, lai pievērstu sev uzmanību, teica Verners un uzmanīgi pieskārs brīva krēsla mīkstajai atzveltnī. – Un to, kā cilvēki iet garām.

Prozaiķis un izdevējs Vladis Spāre (1953) ir rakstnieces Veltas Spāres un ukraiņu rakstnieka Vladimira Kaņiveca dēls. Absolvējis (1985) LU Filoloģijas fakultāti. Beidzis izdevējdarbības kursus Somijā. Bijis žurnāla *Avots* galvenā redaktora vietnieks. Dibinājis un vadījis vienu no pirmajām atjaunotās Latvijas kooperatīvajām izdevniecībām „Atmoda”, pēc tam grāmatu un žurnālu apgādu „Artava”. Bijis avīzes *Vakara Ziņas* direktors. Tulkojis prozu no krievu un ukraiņu valodas. Izdots stāstu krājums *Mēs atrādīsim* (1987) un garstāsts *Neprāta šarms* (1992), romāns *Odu laiks* (1994 – kopā ar Lienīti Medni-Spāri un Juri Zvirgzdiņu), kas izdots atkārtoti (2009) ar turpinājumu. Žurnāla *Playboy* un apgāda „Dienas grāmata” kopīgi rīkotajā stāstu konkursā īsais stāsts „Gājiens ar klibo zirdziņu” iegūst pirmo vietu (2013). Pēdējos gados stāsti publicēti žurnālos *Latvju Teksti* un *Tīrraksts*. 2015. g. apgādā „Zvaigzne ABC” nācis klajā romāns *Tu nevari dabūt visu, ko gribi*. Skat. Kristīnes Ilziņas apskatu *JG284* 71. lpp. Skat. arī Vlada Spāres stāstu „Tur viss ir pierakstīts” *JG284* 14. lpp. 2020. gadā iznāca stāstu krājums *Gājiens ar klibo zirdziņu*. Šobrīd raksta nākamo stāstu krājumu *Smeldze*, kurā būs iekļauts arī šeit publicētais stāsts „Tas vairs nav iespējams”.

Kungs neko neatbildēja, tikai saspieda ciešāk vēderainu viskija glāzi, kas tiecās izslīdēt no nosvīdušās plaukstas, viņa perfekti safrizētā ūsainā virslūpa noraustījās, kad Verners atvilka krēslu un neaicināts iekārtojās viņam pretī pie galdiņa.

– Un no ielas var redzēt galdiņu, pie kura mēs sēžam, – piemetināja Verners, atskatoties pār plecu uz garāmgājēju pilno ielu.

– Nu un? – kungs palūkojās uz Verneru ar tumši brūnām, apsārtušām viskija dzērāja acīm, caur kurām ar grūtībām varēja saskatīt dvēseli.

– Bet tikai tad, ja no stikla neatspīd saule, – laipni paskaidroja Verners, nemierīgi iegrozīdamies krēslā. – Ja atspīd, tad nevar redzēt, kas notiek iekšā.

– Nu un? – kungs pacēla biežās, asi izliektās samuraja uzacis, kurās tāpat kā ūsās mirdzēja sviedru lāsītes.

– Tas vienkārši tā ir. – Verners vientiesīgi paraustīja šauros plecus, ar garajiem pirkstiem knibinoties gar galdiņa malu. – Ja tagad es ietu garām, es jūs neredzētu caur stiklu, jo ārā spīd saule. Es redzētu tikai savu atspulgu stiklā, un tajā nav nekā īpaša, ja neskaita atļukušās ausis, – viņš kaunīgi piebilda.

– Ēzeļa ausis! – Kungs smīnēdams uzmeta paviršu skatienu Vernera gludi skūtajai galvai uz tievā kakla un lielajām, saulē nežēlīgi apdegušajām, kreveļainajām ausīm. – Kāpēc jūs man to stāstāt?

– Pie šī galdiņa parasti sēdēja kāds cilvēks, – norijis apvainojumu, atbildēja Verners. – Bet pēdējā laikā sēžat jūs.

– Nu un?

– Es ienācu paskatīties, varbūt tas cilvēks tomēr ir te, bet diemžēl te esat tikai jūs.

– Nekauņa! – Kungs ieņēma viskija malku un, izgaršojot paskalinājis mutē, ar baudu norija, tad noslaucīja ar salveti mitro kaklu un paņēma cigāru, kas vientuļi kūpēja stikla pelnu traukā.

– Kad es gāju te garām, parasti redzēju viņu cauri stiklam, – tupināja Verners, cenšoties ar plaukstu neuzkrītoši pieglaust labo ausi, kas atkārās vairāk. – Viņš sēdēja salicis, it kā turētu uz pleciem kādu Āfrikas ziloni, varbūt pat divus, uz katra pleca pa vienam, un tāpat kā jūs nepārtraukti pīpēja cigārus un dzēra viskiju. Man liekas, ka viņš bija izmisis.

– Te visi dzer viskiju un pīpē cigārus. – Kungs pacilāja cigāru, no kura griestos aizvērpās zilganu dūmu strūkliņa. – Un katrs otrais ir izmisis.

– Dažreiz es ārpusē apstājos un skatījos uz to cilvēku caur noputējušo stiklu, bet viņš mani laikam neredzēja vai izlikās neredzam, jo raudzījās uz ielu ar klīstošu skatienu, kas nevar atrast neko, kam pieķerties, – turpināja Verners. – Bet varbūt man tā tikai likās. Es nezinu...

– Un nekad neuzzināsiet, – ironiski atteica kungs. – Ielīst otra dvēselē, un vēl caur stiklu, ir neiespējami.

– Jā, – piekrita Verners. – Tāpēc es arī ienācu.

– Prastiem dzērājiem šis bārs ir par dārgu. – Kungs nopētīja Vernera padilušo, humpalu bodē pirktu haki krāsas kokvilnas jaku. – Tas jūs cilvēks droši vien bija turīgs, – viņš piemetināja, it kā runātu par sevi.

– Noteikti turīgs! – enerģiski piebalsoja Verners. – Viņa seja bija bēdu sagrauzta, taču mierīga, kad viņš maksāja ar kredītkarti, it kā tas būtu nieks dzert dārgu viskiju.

– Bēdu sagrauzta? – kungs sabīdīja kopā uzacis.

– Jo viņš bieži pie galdiņa raudāja, – steidzās paskaidrot Verners. – Zemu nolieciet pār glāzi un aizklājiet ar plaukstām acis, lai neviens neredz, bet viņu nodeva mugura un pleci, kas raustījās.

– Dzērāja asaras, nekas vairāk! – Kungs iepūta nevainojamu dūmu apli Verneram degunā, pēc tam otru, mazāku. – Kādu viskiju viņš dzēra?

– Tādu dzeltenīgu, – apspiezdams šķavas, atbildēja Verners, – pat nedaudz brūnganu.

– Tas neko neizsaka. – Kungs nolauza sniegbaltu cigāra pelnu slīpēta stikla pelnu traukā, kas stāvēja apaļā galdiņa centrā blakus dzeltenu mākslīgo ziedu pušķim trauslā fajansa vāzītē.

– Pasaulē ir ļoti maz kā tāda, kas kaut ko izsaka. – Verners ar plaukstu delikāti atgaināja dūmus no sejas.

Kungs uzmeta viņam ieinteresētu skatienu.

Pienāca bārmene un pievērsa skumjās buldoga acis Verneram, liekot sarauties krēslā.

– Man, lūdzu, ūdeni! – Verners pasūtīja.

– Itāļu vai franču? Ar gāzi vai bez?

– No krāna, ja var!

Bārmene savilka gaļīgās, pārlietu spilgti krāsotās lūpas, it kā grasītos Verneram uzspļaut, taču kungs paguva valdonīgi pacelt roku:

– Anete, atnesiet viņam Perjē uz mana rēķina!

– Kā vēlaties, Henrija kungs! – oficiante paklausīgi aizsteidzās un atgriezās ar minerālūdens pudeli un glāzi, ko ar troksni nolika Verneram priekšā, atskrūvēja vāciņu un tik nevērigi iesākstināja glāzē burbuļojošo šķidrumu, ka aplēja Vernera jaku, apcirtās un neatvainojusies aizgāja.

– Kas ar viņu? – Verners pamāja ar galvu uz bārmenes pusi, slaucīdams ar salveti slapjo krūtežu.

– Nekas īpašs, – atbildēja Henrijs un iesplāva pelnu traukā mutē ieskrējušu tabakas drumslu. – Viņai te nesen sikais noslīka Rīgas kanālā iepretī Bastejkalnam, kamēr viņa pirka

no ielu tirgotājas divus saldējumus, vienu sev un otru puikam.

– Jā, es kaut kur par to lasīju, tikai neatce-ros, kur. – Verners ieslīpi pagrieza zilo acu skatienu griestos. – Tas bērniņš laikam baro-ja gulbjus?

– Nē, pīles.

– Šausmīgi! – Verners nodrebinājās. – Man gan likās, ka gulbjus.

– Mazums, kas tev likās! – Henrijs pēkšņi fri-voli pārgāja uz „tu” un skaļi uzsauca bārme-nei: – Anete, vai tavs Jēkabiņš baroja gulb-just?

– Nē, pīles... – Bārmenes buldoga seja neglī-ti sašķobījās un bez skaņas izplūda asarās. Slaukot priekšautā lielās acis, viņa saliekusies un, neveikli likumodama starp tukšajiem gal-diņiem, ieskrēja tualetē, kas atradās telpas tālākajā galā, un ar troksni aizkrampējās.

– Viņa jūs nosītīs, kad iznāks ārā! – sarūgti-nāti nomurmināja Verners.

– Nedomāju. Es parasti atstāju lielas dzeram-naudas, – vēsi atbildēja Henrijs, mirkšķinā-dams stipri apreibušās acis. – Cilvēki pacieš sāpes, ja par to maksā.

– Tā tam nevajadzēja notikt.

– Tāda nu ir tā dzīve. – Henrijs pacēla glāzi un jautājoši pavērās Vernerā.

– Mani sauc Verners, – atskaitījās Verners.

– Piedod, Verner, bet es jau rīt to aizmirsīšu. – Henrijs iedzēra malku un uzmanīgi nolika glāzi atpakaļ uz galdiņa. – Anetes gan žēl.

– Jā, ļoti žēl, – piekrita Verners. – Vai tas bija viņas vienīgais bērniņš?

– Kāda tad tam nozīme? – Henrijs nikni pavi-cināja Verneram gar degunu gailošu cigāru, no kura pār galdiņu vēdekli nobira pelni. – Visapkārt vieni vienīgi idioti un ēzeļi!

Verners iekrampējās ar pirkstiem galdiņa malā.

– Un es arī! – Henrijs nosūrojās un nikni ieko-dās cigāra galā. – Man nevajadzēja viņai to teikt, velns parāvis!

– Nevajadzēja gan!

– Bet man dažreiz vienkārši izsprūk! Vai tu to saproti, Verner, jeb kā tevi tur? Vienkārši

izsprūk, nolādēts! – Henrijs ar strauju kustī-bu grasījās nospiest cigāru pelnu traukā un gandrīz nospieda, bet pēdējā mirklī pārdo-māja un, atgāzies krēslā, dziļi ievilka dūmu.

– Ja būtu vēl otrs, tad... – Verners sastomī-jās.

– Tad viņi divatā barotu pīles un abi noslīktu! – Henrijs grūda cigāru uz Venera pusi, it kā grasītos izdedzināt viņam aci. – Nē, nu tie-šām! Visapkārt vieni vienīgi kretīni!

Verners ar elkoni aizklāja seju.

– Ja liktenis grib kādu atstāt vienu, tad at-stāj, – pamācošā tonī noskaldīja Henrijs un nolika cigāru atpūsties pelnu traukā.

– Jā. – Verners nolaida elkoni. – Es nāku no bērnu nama.

– Nu re! – jau mierīgāk atbildēja Henrijs. – Tu no bērnu nama, bet es arī esmu viens, un nekas, dzīvoju.

– Es arī kaut kā kuļos, – teica Verners. – Un man ir kaķis, tikai vecs un knapi kustās.

Brīdi abi klusēja, telpā skanēja izsmalcināts džezs, Verners ik pa brīdim tramīgi paska-tījās uz tualetes durvīm, aiz kurām pazuda bārmene, bet Henrijs no biezo uzacu apak-šas stīvi blenza uz garāmgājēju ņirbošajām kājām, it kā censtos tās saskaitīt.

– Man nesen sieva nomira, pavisam nesen, – Henrijs beidzot ierunājās un ar trīcošu roku papildināja savu glāzi ar konjaku no stikla karafes. – Es nesaprotu, kā tas var būt, ka es esmu dzīvs, bet viņa mirusi.

– Jums vismaz bija sieva, – skaudīgi novilka Verners. – Bet man nesanāk pat iepazīties, sievietes no manis izvairās. Laikam to ausu dēļ, bet varbūt es smirdu pēc kaķa, jo viņš guļ manā gultā...

– Kaķi liec mierā! Tu vienkārši esi ēzelis!

– Piekrītu.

– Nolādēts! Četrdesmit pieci gadi kopā, – Henrijs nosūrojās, pagrāba cigāru no pel-nu trauka un iemeta to atpakaļ. – Viņu Gail-ezera ārsti nogalināja, naktī no sestdienas uz svētdienu dežūrējošais ārsts nevīžoja laikā pienākt pie viņas gultas, un viņa nosmaka.

– Četrdesmit pieci gadi! – nobrīnījās Verners. – Tā ir gandrīz visa mana dzīve.

– Viņa pēc operācijas gulēja intensīvajā terapijā, – Henrijs turpināja. – Un mani nelaida klāt karantīnas dēļ, es sitos gar tām stikla durvīm un lūdzos, lai ielaiž, bet nelaida. Es tā arī neatvadījos no viņas. Viņa nomira tumsā un pilnīgā vientulībā.

– Es pat nezinu, ko teikt... – atbildēja Verners. – Bet es baidos, ka mans kaķis arī drīz nomirs.

– Aizveries! Dieva dēļ aizveries! – iekļiedzās Henrijs un piespieda plaukstu pie saules pinuma. – Bet es netieku no tā vaļā! Es redzu, kā viņa tur guļ viena pati un mirst, bet manis nav blakus. Ja mani ielaistu, viņa izturētu, paliktu dzīva. Un tagad man nekas cits neatliek, kā dzert viskiju. – Viņš pacēla glāzi un, naidīgi paskatījies uz Verneru, izdzēra sausu.

– Henrij!

– Ko?

– Piedodiet par to kaķi, es saprotu...

– Neko tu nesaprosti! Ej ellē ar savu kaķi!

– Varbūt vismaz pacentieties dzert mazāk, – Verners, salicis kopā plaukstas, nedroši ieteica.

– Muļķības! – Henrijs apslaucīja apsarkušās acis un mitrās lūpas ar salveti. – Patiesībā jau visi mirst vientulībā. Bet tā ir trauma uz mūžu, ja tu nevari atvadīties.

– Visapkārt tik daudz izmisušu un nelaimīgu cilvēku, – bēdīgi prātoja Verners. – Šī bārmene un arī tas cilvēks, kas te sēdēja pirms jums.

– Liecies mierā ar to savu cilvēku! – Henrijs pastiepa viskija karafi pāri galdiņam. – Neko negribu dzirdēt par to cilvēku! Pilnīgi neko! Vēl viens vārds par viņu, un es tevi nositīšu! Labāk iedzer, lai Jēkabiņam vieglas smiltis.

Verners ar plaukstu aizklāja glāzi.

– Agrāk vai vēlāk sāksi dzert, jo pasaule ir briesmīga! – uzstāja Henrijs, cieši lūkodamies Vernerā.

– Labi, bet tikai pāris pilienus, – Verners pielaidās.

Henrijs ielēja konjaku Vernerā minerālūdens glāzē, pielēja līdz malām savējo, un viņi klusēdami iedzēra.

– Arī par jūsu sievu, – rīstīdamies izspieda Verners. – Lai viņai viegli debesīs!

– Es viņu ļoti mīlēju, un viņa mani arī. – Henrijs atkal piespieda plaukstu saules pinumam. – Tagad te drausmīgs tukšums...

– Es esmu tikai pastnieks, Henrij, šis ir mans rajons, – atbildēja Verners. – Bet varu jums atnest kādu uzmundrinošu pastkarti. Ar sirsnīgām.

– Pirmo reizi dzeru kopā ar pastnieku. – Henrijs smagi nopūtās.

– Un es jums sameloju, Henrij, – bailīgi atzinās Verners. – Jūs esat tas cilvēks, kurš te sēdēja un arī tagad sēžat. Piedodiet...

– Šis galdiņš vienmēr rezervēts man, – atbildēja Henrijs, – bet tev meli uz pieres rakstīti!

– Es vienkārši nezināju, kā pienākt klāt, – taisnojās Verners.

– Liecies mierā! – Henrijs nevērīgi attrauca. – Pienāci, un miers! Galu galā nav nemaz slikti, ja pie tevis kādreiz kāds pienāk. Citādi tu sēdi viens pats un klusi jūc prātā.

Tualetes durvis zāles viņā galā atsprāga vaļā un parādījās izspūrusi bārmene ar plaši ieplestām, ārpātīgām acīm. Nogājusi pāris nedrošus soļus uz bāra letes pusi, viņa sagraļojas un saļīma starp galdiņiem, noraudama sev līdzī galdautu kopā ar mākslīgo ziedu pušķi, fajansa vāzīte ar troksni sašķīda uz grīdas viņai pie deniņiem, bet biezsstikla pelnu trauks palēkdamies aizripoja starp galdiņiem.

– Sauc ātros! – Verneram uzkliedza Henrijs un, apgāzis krēslu, metās pie bārmenes.

– Anete! – nometies ceļos, viņš pagrieza Jengano sievieti uz muguras un plīķēja apaļos vaigus. – Atbildi taču! Atbildi!

– Es negribu dzīvot, Henrij, – izšļupstēja bārmene. – Tikai, lūdzu, paturi manu roku.

– Es turu tavu roku! – Henrijs sagraiba plaukstās viņas roku. – Es turu! Bet tu arī turies! Dieva dēļ, turies!

– Nē. Es mirstu, – viņa nočukstēja un zaudēja samaņu.

Ātrie atbrauca desmit minūšu laikā. Sanitārs no tualetes iznesa zāļu tūbiņu un iedeva ārstam.

– Tā arī izskatās, – konstatēja ārsts un iebāza tūbiņu halāta kabatā. – Nesiet viņu uz mašīnu! Ātrāk, ātrāk! – viņš mudināja dūšīgos sanitārus, kuri plāpādami un par kaut ko smie damies, bija ienākuši ar nestuvēm.

Henrijs, vēl arvien stāvēdams uz ceļiem, palūkojās augšup uz ārstu:

– Uz kurienu jūs viņu vedīsiet?

– Uz Gaiļezeru.

– Ak, dievs! – Henrijs novaidējās. – Vai viņa izdzīvos?

– Tad jau redzēs, – ārsts ierasti atgaiņājās un ātrā solī devās līdz sanitāriem, kuri veikli iekrāva nestuves ar bārmeni mašīnā.

– Vai mēs varam braukt līdzī? – pie durvīm viņu vēl paspēja saķert aiz piedurknes Verners.

– Nē, – ārsts izrāva roku.

Ātrās palīdzības mašīna taurēdama aizbrauca.

No virtuves iznāca apjucis pavārs, piegāja pie letes un izslēdza mūziku.

– Mēs veram ciet! – viņš skaļi paziņoja.

Verners pieskrēja pie Henrija un pastiepa roku:

– Es palīdzēšu jums piecelties!

– Tas vairs nav iespējams. – Henrijs atvairīja Venera roku un ar pūlēm pietrausās kājās, izvilka no maka piecdesmit eiro zīmi un, saņurcījis to dūrē, nometa uz galdiņa. □

Linda Treija. *Kurzeme. Detaļa. Jaukta tehnika uz koka paneļa. 2024*

Skat. Lindas Treijas rakstu 73. lpp.

Arno Jundze (1965) ir rakstnieks, kultūras žurnālists, filoloģijas zinātņu doktors, Latvijas Rakstnieku savienības priekšsēdētājs.

Arno Jundze

HARALDS IR TRAKS

Tā pavisam noteikti nav kāda Haraldam pazīstama vieta! Tā nav pat Latvija! Tomēr sapnī, ko Haralds redz jau kuro nakti, vienmuļi, gluži kā graudi dzirņās, maļas viens un tas pats: strauts, apkārtnē, klintis, spožā saule. Viena un tā pati vieta! Līdz sākām, līdz nogurumam un reizēm arī baiļu sviedriem. Līdz smeldzei sirdī un asarām. Viss atkarīgs no fonā skanošās mūzikas. Melodija ir vienkārša, bet viena no tām, kas uzšķērš vai atkailina dvēseli. Tomēr katru reizi tā skan citādi. Reizēm noslēpumaini, reizēm saldi, citreiz gandrīz kā vecajās filmās par Džeimsu Bondu... tikpat draudīgi. Tikai tā galīgi nav Džona Berija sacerētā aģenta 007 tēma vai tās atvasinājums. Melodiju, kas vairāk atgādina internetā dzirdamo mūsdienīgi apdarināto Romas impērijas laika mūziku, caurvij kāds austrumniecisks motīvs. Tomēr tā nešķiet svaigi aranžēta vai sintezēta ar mākslīgo intelektu, drīzāk no aizlaikiem nākusi.

Haralds iet pa aizaugušu akmeņainu klints taku. Tai blakus čalo strauts. Ceļu ik pa brīdim aizšķērso dažādas formas, izmēru un krāsu klints bluķi. Tumši sarkani, dzeltenbrūni, pelēcīgi. Vietām ar zāli un krūmiem apauguši. Citi gluži kaili. Starp tiem ganās kalnu kazas. Kāda melna, kāda balta, cita raiba. Netrūkst arī mazo kazlēnu. Barvedei ap kaklu

aplikta saite ar zvaniņu. Kad kaza kustas, tas klusi, bet dzidri zvana. Applāpēto melodiju, ja tā nav tikai šķitums Haralds sapnī, brīžiem kā apmetnis pārklāj cikāžu apdullinošais koris. Ejot viņš pamana, ka vienīgais, ko cikādes nespēj noslāpēt, ir zvaniņu dzidrā šķindēšana. Tas liecina tikai vienu. Kazu barvede, lai arī reizēm krūmos neredzama, ganās kaut kur tepat viņam blakus.

Apkārtne ir skaista, bet mežonīga. To būtu grūti nosaukt par pastorālu idilli. Pārāk skarbas ir asās bluķu šķautnes. Arī taciņa tāda, ka viens nepareizs solis un nobrāzums vai pat izmežģīta potīte būtu gluži vai taustāmas un garantētas sekas katram, kurš spertu kļūmīgu soli. Arī daiļo ganīti nekur tuvumā nemana. Tas gan nenozīmē ka viņas nav vispār. Haralds labprāt gribētu ticēt, ka ganīte kaut kur ir, turklāt viņa ir skaista.

Valda diezgan pamatīga tveice, tomēr sapnī jau īsti neko saprast nevar. Varbūt vainojama pasmagā sega vai rīta saule, kas vasarā caur logiem piesilda istabu. Tad, strauji laižoties lejup aizvien dziļāk aizā, klintsbluķi sāk mīties ar mūžseniem apaugušiem kokiem, kuru bagātīgās lapotnes met ēnu. Vītenī, krūmi, neparasti ziedi. Botāniķis no Haralds ir apmēram tāds pats kā no cūkas aviators. Tomēr viņam šķiet, ka ik pa brīdim te aug kaut kas līdzīgs mūsu dzīvības kokiem. Varbūt tās ir cipreses? Haralds, kurš nemācētu atšķirt tepat Latvijā augošu osi no baltalkšņa, sapnī pēkšņi jūtas ļoti noraizējies par savu neprasmi. Bet varbūt platānas? Vai liānas?

Sapnī viņš iet, klumburē, rāpjas, šļūc pa akmeņaino aizaugušu taku, nesaprotot – kurp un kāpēc. Kādubrīd taka kļūst rāmāka. Koku

paēnā tā iztaisnojas un ir samērā līdzena. Vienā pusē aiz sarūsējuša mūžsena dzelonstieplu žoga zaļo vīnogas. Žēl, ka nav gata-vas! Varētu noraut kādu ķekaru. Tad taka vēlreiz strauji metas lejup, sašaurinās un kļūst īsti mežonīga. Pāris vietās Haralds paslīd un dabū šļūkt pa to lejup uz dibena. Labi, ka vismaz nenotenterē kūleņu kūleņiem. Sapnī, par laimi, tas pārāk nesāp, turklāt viņš, kurš neko nezina par sava ceļa mērķi, tomēr zina, ka ir jāiet. Pēc klusuma brīža, ko netraucē pat cikāžu varenā simfonija, cauri ūdenskritumu radītajam troksnim, šķiet, atkal ieska-nas tā pati melodija. Šoreiz skumīga un vēl klusāka. Haralds sasprindzina dzirdi, tomēr nav pārliecināts, iespējams tas viņam tikai tā liekas – varbūt melodija skan tikai iedomās.

Kārtējo reizi apdauzījies pret kādu klintsblu-ķi, braucidams sāpošo celgalu, viņš beidzot nonāk pašā aizas dziļumā. Kas tas? Uz ta-kas redzamas svaigs velosipēda riepu atstāts nospiedums. Pilnīgi nevietā! Haralds nav eks-perts, bet, to aplūkojot, viņam šķiet, ka to protektors labajā pusē ir krietni padilis.

Kāda velna pēc Haralds ir te attricies? Kas vispār šī ir par vietu? Takas kreisajā pusē vid stāva klints siena. Tā šķiet iespaidīgi augsta un gar to joprojām plūst strauts. Labajā pusē klints ir atkāpusies. Tur arī Haralds ierauga zaļu vīteņu sienu, kas blīvi noklājusi kaut ko. Visticamāk milzu akmens blukus. Augu ņu-dzeklis skatienam apslēpj visu, kas atrodas zem tiem. Liekas pat neticami, ka vīteņi var būt tik cieši saauguši. Varbūt tās ir efejas?

Te pēkšņi... Skat! Kas tas? Vai tiešām zaļajā ņudzeklī vid kāds vientuļš logs? Haralds pie-liek plaukstu pie pieres, samiedz acis, lai ne-traucētu nez no kurienes uzspīdējuši spožā saule. Jā, tas nepārprotami ir logs. Sapnī Haral-ds apjauš – iespējams tieši tur slēpjas viņa kāpiena mērķis, tā ir vieta, uz kurienu viņš tū-līt dosies...

Tajā brīdī Haralds atkal atmostas. Pamos-tas savā gultā, savās lauku mājās. Pa lielās istabas logiem iekšā gāžas agrā rīta jūnija sākuma saules klusinātais mirdzums. Sapnī dzirdētais cikāžu troksnis maigi pāraug pa-galmā rūcošā traktora dzinēja blurkšķēšanā un motorzāģa uzbāzīgi idīgajā, stiepti gara-jā un spalģajā – ēēēē. Laikam taču beidzot tie sasodītie montieri atbraukuši! Solīja jau vakar, bet vēlā pēcpusdienā zvanīja un tais-

nojās, ka esot iesprūduši objektā pie liellopu fermas. Tas, ka Haralds bija īpaši par godu montieriem atbraucis no Rīgas vēl aizvakar no rīta, viņus, protams, neuztrauca. Tomēr, lai kā tas arī būtu, vecais un grīlīgais elek-trības stabs vairāk gaidīt nevarēja. Bija brī-nums, ka to nenogāza pavasara vētras, to-mēr bija skaidrs – skarbos rudens vējus tas neizturēs.

Haralds dodas uz virtuvi, pieiet pie kafijas au-tomāta, nospiež pogu un atskārst, ka tas ne-darbojas. Sasodīts! Kafijas nebūs. Bet, pro-tams, ka tā! Montieri taču ir atslēguši māju no elektrības. Viņš atver ledusskapi. Arī tajā valda krēslaina pustumsa.

– Bēniņos ir tumšs kā peklē, – Haralds klu-si iedungojas, pasmaida un paņem skārdeni ar kolu, atskārtis, ka bez elektrības apstāties viss. Mobilais telefons pēc vakardienas jo-projām ir palicis neuzlādēts. Internets nedar-bojas, jo nestrādā rūteris. Līdz ar to izpaliks pat ierastā ikrīta pusstunda, pāršķirstot in-terneta portālu jaunumus un izskatot elek-tronisko pastkastīti. Vairums Haralds drau-gu, mākslinieki, ir naktsputni: divaiņi, pus-traki un radošu ideju apsēsti. Laiks vai pie-klājība šādiem radījumiem neeksistē. Viņi var piezvanīt pēc pusnakts, lai nolasītu savu jau-no dzejoli, padalītos ar sižetu idejai par spēl-filmu vai uzgleznojamu ģeniālu gleznu, bet reizēm vienkārši tāpat – lai ap diviem naktī pavaicātu, kā klājas. Tāpat vien! Arī vēstīju-mi e-pastā mēdz ienākt līdz apmēram čet-riem no rīta. Tāpēc Haralds, gulēt ejot, allaž izslēdz visas viedieřices, lai to daudzveidī-gie saziņas kanālu signāli netraucētu nakts-mieru. Draugi reizēm mēdz būt apgrūtinoši, tomēr Haralds uz viņiem nedusmojas. Viņš pats labi zina, ko nozīmē būt pārņemtam ar dzimstošo mākslu. Viņa paziņu lokā lielāko-ties visi ir tādi. Arī Haralds ir traks. Un viņš vienmēr tāds ir bijis. Jau bērnībā, jau skolas gados. Mākslinieks!

Ārā kaut kas nobūkšķ, zāģa skaņa apklust. Haralds ar kolas kārbu rokā iziet pagalmā pie meistariem. Vīri stāv pie no zemes izceltā ze-mes staba. Tam blakus guļ veca pusnokaltusi kļava un bērzs ar iztrunējušu vidu.

– Sveiki saimniek! Kā vienojāmies, šos divus vecos kraķus arī nācās nozāģēt. Re, kādi iz-puvuši! Nav jēgas likt jaunu līniju, koki agri vai vēlū kristu un pārrautu vadus. Es ceru, tie

jums nav kāda īpaša piemiņa vai relikvija no senlaikiem, – saka vīrs, kurš nepārprotami ir darbu vadītājs.

– Tai kļāvā imperators Pēteris Pirmais reiz pakāra žāvēties savas slapjās bikses. Bija samērējis, ar vietējo ganu meitu meņģējoties, – Haralds iemalko kolu no skārdenes un atbild tādā nopietnībā, ka montieri apjukuši saskatās.

– Kā nu ne? Nemaz nebrīnieties! Šeit reiz gāja senais pasta ceļš. Pēteris Pirmais te bieži brauca garām kariatē... Lai varētu Rīgā pie aptieknieka Kunces kunga papildināt melnā balzāma krājumus. Bet ganu meita sēdēja ceļmalā un, imperatoru gaidīdama, sildīja plikās kājas govs pļekā.

– Nu gan saimnieks lej, – vīri iesmejas.

– Nevis leju, bet radu legēdas tūristu pievilināšanai. Vai varēsiet nogāztos kokus arī sazāgēt malkā skaldāmos bluķos? Par taisnīgu atlīdzību, protams.

Vīri saskatās.

– Kālab ne? – nosaka darbu vadītājs pēc kļūsuma brīža. – Cik tur tā darba? Uzliksim jauno stabu, nostiepsim vadus un pievienosim elektrību, tad arī visu sakopsim. Tikai jāskalda un šķūnī jādabū pašam.

Radošajā vidē Haraldu uzskata par turīgu. Dažādu mākslas fondu ieredzēts, ar stipendijām dāsni apveltīts, profesors privātā augstskolā, teātra izrāžu režisors, performanču un dažādu publisku šovu lielmeistars un publikas provocētājs, Haralds ir pazīstams ar savu ekscentrisku publisko tēlu un izturēšanos. Kamēr citi mākslinieki bariņos minas pa Rīgu uz sagraubējušiem velosipēdiem, jo tas skaitās hipsterīgi stilīgi, Haralds visur spītīgi brauc ar savu melno, matēto *geländewagen*. G – sērījas *Mercedes* ar *Brabus* tūningu. Tā stikli ir aptumšoti, vāģis izskatās kā no spiegu filmu ekrāniem izriņķis. Dažs eksperts ar skaudību zina stāstīt, ka elegantā *kubika* melnais riteņu disks maksājis vairāk par vienu otru mākslinieka auto. Turklāt, Haralds jau kādu laiku ir brīvs vīrietis. Tas, protams, raisa daiļā dzimuma pārstāvju interesi, tomēr Haralds šai ziņā ir atturīgs un vēlreiz precēties netaisās.

– Ko es te neesmu redzējis? – viņš izvairīgi parausta plecus, ja kāds to vaicā. – Drēbes

man mazgā veļas mašīna. Traukus – trauku mašīna. Reizi pāris nedēļās es samaksāju apmaksas par dzīvokļa kopšanu. Kāda vella pēc man vajadzīga sieva? Lai klausītos, kā viņa pārstrādājusies? Esmu to visu jau divreiz pieredzējis, manam mūžam pietiks.

Haralda pirmā laulība studiju laikos bija īslaicīgs pārpratums. Otrs pārpratums turpinājās ilgāk – gandrīz desmit gadus, un to pat nevarēja īsti uzskatīt par pārpratumu. Vienkārši izrādījās, ka nosēdēt divos krēslos ilgstoši nav iespējams. Izvēle – būt māksliniekam, bija nesavienojama ar izvēli – būt labam ģimenes galvam. Lai cik godprātīgi Haralds vienubrīd centos to apvienot, tomēr dzīve mākslā, kas ietvēra sevī gan radišanas procesu, gan darbošanos mēnešiem ilgās starptautiskās rezidencēs, ar dzīvi laulībā ilgstoši nebija savienojama. Vienreiz, otreiz, trešo reizi... Kādā brīdī tā vienkārši izbeidzās.

Toreiz, pirms sešiem gadiem, kad Haralds nopērk Kukurvecvilkulaužņas, tas pārsteidz visus. Haralda vecāki ir sašutuši.

Tēvs, vienkāršs cilvēks būdams, pasaka skaidri un gaiši. – Kam tev tā sūda lauku būda nekurienu vidū? Vai tu taisies sienu vākt un kartupeļus audzēt? Kurš tev malku skaldīs? Tu taču esi mākslinieks! Ja gribēji atpūsties, būtu sev nopircis kaut ko kādā zvejnieku ciemā jūras krastā, bet te (tēvs šai brīdī nicīgi nospļaujas pāri balkona malai) – zemē nomesta nauda. Kas tev viņu sargās? Kurš kurinās? Uz mani neceri, ciest nevaru dzīvi laukos!

Haralda mamma neteica neko. Tikai izteiksmīgi raustīja plecus. Vecāki bija apraduši ar dēla dīvainībām un, šķiet, klusībā pateicās liktenim, ka viņš vismaz ir kļuvis par slaveņu mākslinieku, ar kuru reizēm, kad Haraldu rādīja televīzijā, varēja arī palepoties. Tomēr kopumā Haralds viņiem šķīta kā nepieaudzis puika. Par mājas pirkšanu apvainojās arī Haralda vēl tobrīd sieva Inese. Viņa dusmojās gan par to, ka Haralds nav apspriedies, gan par to, ka ņēmis kredītu bankā un nostādījis Inesi fakta – nopirktais mājas priekšā. Grūti saprast, kas tieši Inesei krekta vairāk, un iespējams tas arī bija liktenīgais piliens, kas nosvēra svaru kausus par labu tam, lai viņa ierosinātu šķirt laulību. Kāpēc Haralds tā izrīkojās, viņš diezin vai spētu izskaidrot pats. Pirkums bija spontāns. Haralds toreiz brau-

kāja meklējot vietas filmēšanas vajadzībām. Tas bija kaut kāds ārzemju kopprojekts, kas beigās tā arī palika neīstenots, bet maksāja viņi labi. Lai gan Kukurvecvilkulaužņās nekas no redzētā filmēšanas vajadzībām neatbilda, fascinējošā ainava ar ozoliem, veco dīķi, vītoliem, pāraugušo zāli un mežonīgiem apsūnojušiem ceriņu krūmiem iedzēla Haraldam sirdī kā ar īlenu. Deivida Linča filmā *Malholandas ceļš* tās varonim režisoram, kuru vajā kāds noslēpumains albīns *redneks*, lai atrisinātu savas radošās problēmas, bija jāpasaka liktenīgā frāze – *This is the girl!* Haralds, Kukurvecvilkulaužņas ieraudzījis, pateica – šī ir tā vieta. Noformēja kredītu un nopirka māju kopā ar septiņiem hektāriem zemes un diviem hektāriem meža. Par to, ka Kukurvecvilkulaužņu ēkas nebija necik labā stāvoklī, Haralds daudz nebēdāja.

– Vai tad Feldbergam Pedvālē ir daudz labāk? – Haralds tikai nosmējās, kad par to kārtējo reizi ierunājās kāds no viņa mākslinieciskajiem draugiem. – Neiespringsim! Tie ir tikai sīkumi.

Kļuvis par saimnieku, Haralds tiešām neiespringst. Viņš sāk rīkot Kukurvecvilkulaužņās plenērus, radošās nometnes, vēlāk arī retrītus. Mājas ir lielas, vietas daudz: astoņas istabas, klēts un rija – var izvērsties. Mākslinieciskā publika dedzīgi atsaucas un labprāt piedalās. Tak jau atkal kaut kas jauns. Kāds par dalību pat maksā. Haralds prot rakstīt projektus, bet daži uzņēmēji piesakās par sponsoriem. Kopīgi talkojot, Kukurvecvilkulaužņas pamazām atbrīvojas no mūžsenā kolhozu laika kultūrslāņa. Izdodas puslīdz sakārtot ēkas, nojaukt kūti un sazāgēt to malkā. Pļavās zāli pļauj vietējais liellopu audzētājs. Trešā gada vasarā, kas ir ļoti sausa, tiek paplašināts un no atkritumiem iztīrīts dīķis, tagad tajā var droši peldēties. Tā krastā tiek uzlieta jauna pirts. Vasarās te dzīve sit diezgan augstu vilni. Protams, ka uz visa šī mākslinieciskā burziņa fona saimniekam pagadās pa romāniņam. Gribētāju apmīļot veismīgo, seksīgo un nedaudz vientuļo mākslinieku, netrūkst. Te rindiņā piesakās gan studentes, kam vajadzīga labāka atzīme semestrī, gan pāris aktrises no projektu teātriem, kāda dzejniece un modes māksliniece. Tomēr šie sakari no Haraldas puses nav nekas vairāk par spriedzes noņemšanu. Seksam nav ne vainas, bet viņš pats ir tik neģime-

nisks – reiz uz Kukurvecvilkulaužņu pirts lāvas secina trīs dāmas, kurām bijusi pieredze Haraldas guļamistabā kādas radošās nometnes laikā.

Tā jau arī ir. Kad pārņem kāda ideja, vai viņš darbojas ar saviem nebeidzamajiem mākslas projektiem, Haralds neinteresē gandrīz nekas. Protams, kafijai, cigaretēm un kādiem produktiem ledusskapī ir jābūt. Tāpat arī vēlams konjaks, vai vismaz amerikāņu burbons zāļu skapītī. Tomēr kopumā šādos brīžos Haralds ir savā pasaulē. Ko viņš tur dara, īsti saprotams nav nevienam. Viņa bijusī sieva Inese par šādām reizēm mēdza pazoboties, ka virtuvē uz krēsla sēžot Haraldas ķermenis, zombijs, kam viss vienalga, bet viņš pats ganās sev vien zināmos astrālos laukos. Tagad, kad laulība šķīrta, Haraldam vairs nav jāpūlas, lai, atgriežoties parastajā dzīvē, kompensētu absolūto intereses trūkumu par apkārtējiem radošajiem brīžos. Vienam ir vienkāršāk. Savukārt apkārtējie kādā brīdī beidzot samierinās ar to, ka Haralds ir tāds, kāds ir. Viņš nav ne jauns, ne savtīgs, ne egoistisks. Vienkārši, kad ideja atnāk, Haraldam ir jārada.

Laikam ritot, sabiedriskā kņada Kukurvecvilkulaužņās palēnām pierimst. Haraldam aizvien vairāk patīk te dzīvot vienam. Viņš atbrauc, darbojas te savā nodabā, Rīgā parādoties vien tik, cik tas nepieciešams, lai nokārtotu darīšanas un neizkristu no aprites. Pasākumi ar publikas piedalīšanos Kukurvecvilkulaužņās notiek vien tad, kad tie iekļaujas Haraldas radošajās iecerēs. Nav tā, ka viņš no pilsētas norobežotos pavisam. Brīžiem, kad teātri piedāvā iestudēt kādu izrādi, Haralds Kukurvecvilkulaužņās var neparādīties mēnesi vai pat divus. Mēģinājumu process ir mēģinājumu process. Šajā laikā teātris kļūst par Haraldas pasaules centru. Tomēr šādi periodi negadās bieži, jo viņš kā režisors ir diezgan izvēlīgs un negrib pakļauties mūsdienų repertuāru ražošanas ritmam, tāpēc iestudē ne vairāk kā vienu izrādi sezonā. Kad pirmizrāde pārdzīvota, Haralds atgriežas Kukurvecvilkulaužņās, izslēdz viedtālruni, iekurina kamīnkrašni, malco konjaku un stundām ilgi, raugās uguns liesmu dejās, it kā tajās slēptos kāda sakrāla jēga. Tāpat notiek pēc izstāžu atklāšanas.

Todien, kad montieri savu darbu ir paveikuši, Haralds nesteidzas atpakaļ uz pilsē-

tu. Gluži tāpat kā sapnis par aizu un slēpto logu zaļo vītenaugu biezoknī tovasar viņu vajā kāda ideja. Haralds, protams, zina par bulgāru mākslinieka *Christo* un viņa sievas *Jeanne Claude* slavenajiem „Vārtiem” Ņujorkas centrālparkā. Pašam viņam neizdodas tos apskatīt dzīvē, jo toreiz 2005. gada februārī, kad šī bezprecedenta akcija notiek, Haralds iestudē komēdiju Liepājas teātrī. Viņš zina arī par to, ka *Christo* šīs idejas realizācijai veltīja sešpadsmit gadi, ka šis projekts izmaksāja divdesmit vienu miljonu dolāru. Zina arī par publikas ņemšanos gan par zemē nomesto naudu, gan velobraucēju sašutumu, kam plandošais audekls traucē mīties pa ierastajiem parka celiņiem. Galu galā arī par to, vai no audekla un metāla veidoti vējā plandoši „vārti” vispār ir māksla. Tagad, atskatoties uz gandrīz divdesmit gadus seno pagātni, tādas diskusijas liekas sīkas un banālas. Kas gan ir divdesmit viens miljons uz Ukrainas kara fona? Viens *Leopard 2* tanks, kas frontē sadeg desmit minūtēs, ir par astoņiem miljoniem dārgāks. Haralds negrib atkārtot vai kopēt *Christo* ideju. Viņš no tās iedvesmojies, vēlas radīt savu konceptu par durvīm. Par durvīm, kas atrodas visneiedomājamākajās vietās, par durvīm kā portāliem, pa kuriem ieejot vai izejot, mainās indivīda dzīve. Haralda doma pagaidām vēl virsma gaisā. Tā ir pārāk zaļa un negatava, lai kādam to rādītu vai apspriestu. Lai īstenotu laikmetīgās mākslas projektus, idejai un koncepcijai ir jābūt stiprai un pārliciecināmai. Mākslu salikt visu pa punktiem Haralds ir apguvis, studējot Londonā, tomēr viena lieta ir teorija, otra – praktiskā prasme tikt līdz tai robežai, kad pirmatnējā, haotiskā ideja pārtop tvirtā un kārdinošā koncepcijas miesā, par kuru ir gatavi maksāt gan fondu eksperti, gan privāti mākslas sponsori.

Šādās radīšanas reizēs Haralds pārvēršas par sūkli, kas pārstrādā smadzenēs kaudzēm informācijas, īsti pat nezinot, vai tā būs noderīga, vai vēlāk tiks nežēlīgi pamesta klaviatūras taustiņa *Delete* varā. Viņš vāc visu, ko var dabūt, kopē kopējā datora failā, metot tur idejas kā tādā lielā maisā. Tas nebūt nav tik vienkārši, kā izskatās no malas. Informācijas blāķis ir milzīgs. Droši vien arī kādam tas ir noderīgs. Tomēr tas, kas vajadzīgs Haraldam, lai radītu jaunu ideju, ir atrodams tikpat reti kā zelta graudiņi milzīgā oļu, grants un akmeņu kaudzē. Viņš meklē internetā, rokas

Nacionālās bibliotēkas elektroniskajos katalogos, lasa tiešsaistē neskaitāmus grāmatu, žurnālu un avīžu rakstus vai to fragmentus.

Vispirms Haralds noskaidro, kā cēlies vārds durvis. Tas nenāktos vienkārši, bet, par laimi, kāds feisbuka draugs no rakstnieku apriņķā atsūta viņam ieskenētu Konstantīna Karuļa „Latviešu etimoloģijas vārdnīcas” lappusi. Haralds nav filologs, no valodniecības viņš saprot maz, tomēr no ieskenētās vārdnīcas lappuses Haralds uzzina par seno divskaitļa formu un to, ka šis vārds līdzīgi skan neskaitāmās valodās un ka tas cēlies no indoeiropiešu pirmvalodas. Tad viņš apstājas pie sena latviešu ticējuma – ja istabas durvis pašas atveroties, tad pa tām nāve nākot iekšā. Tomēr viņa nākamie atradumi latviešu folkloras materiālos šim runā pretim. Haralds izlasa arī teiku par to, kā Velns gribējis aizsprostot svaigi uzceltās Matīšu baznīcas durvis, nesis naktīs akmeņus, bet līdz baznīcai tā arī neesot ticis. Lai kādu akmeni Velns nesis, viņa plānu izjaucis mācītājmuižas gailis ar savu dziedāšanu. Vienīgais, ko sev piezīmē Haralds, ir tas, ka vārds Velns šai tekstā godprātīgi uzrakstīts ar lielo burtu. Tāpat atzīts par Dievam līdzvērtīgu pretspēlētāju.

Ticis līdz sakāmvārdam vai varbūt parunai „kas vienreiz aiz durvīm, tas otrreiz istabā”, Haralds, latviešu folkloras materiālos vilies, pārlēdzas uz skandināvu Valhallu. Dieva Odina namam, kurā visi gaidījuši pasaules pēdējās kaujas dienu Ragnaroku, esot bijušas 540 durvis, pa kurām, līdzās stāvot, varējis ienākt vesels lērums vīru. Stāsts par to, ka Ragnarokā iešot bojā visi vecās pasaules dievi, ir saistošs. Tomēr kādu dziļāku saistību ar daudzajām durvīm tajā ir grūti saskatīt. Nakts stundā internetā izlasītais vēstījums turpina rosināt fantāziju. Pārļapojois ne mazums neiedvesmojošu materiālu, Haralds aizraujas ar seno romiešu dievu Jānusu (vai varbūt Jaunusu vai Jānu – internetā rakstība ir visai dažāda). Anonīmie autori vēsta, ka šis dievs bijis divsejains. Viena viņa seja simbolizējusi pagātni, otra – tagadni. Romieši godinājuši Jānusu kā durvju, vārtu un pārēju dievu. Viņš bijis starpnieks starp sākumu un galu, dzīvību un nāvi, bērniību un vecumdienām. Jānuss esot sargājis arī debesu vārtus un līdz ar to piekļuvi pārējiem romiešu dieviem.

Šo izlasījis, Haralds samulst – viņš tiešām nezina, vai senie romiešu dievi dzīvoja debesīs, vai varbūt kādā paralēlā pasaulē, kurā senajiem romiešiem nebija lemts iekļūt. Vajadzētu ar kādu pakonsultēties, tikai Haralds daudzo paziņu vidū nav neviena senās Romas pagānisko reliģiju pārzinātāja. Vēl jo vairāk viņu samulsina apgalvojums, ka Jānusa priekštecis grieķu mitoloģijā esot divgalvu suns Ortuss, vai varbūt Orts – velns lai parauj šo dažādo pareizrakstību! Apspēlēt Jānusu vai varbūt Jānu šķiet kārdinoša doma. Tomēr ar pareizrakstību un visu šo Siāmas dvīņu galeriju jau pats velns var kaklu nolauzt: romiešu dievs ar divām sejām, tad grieķu suns ar divām galvām, kura saimniekam esot bijušas trīs galvas. Gatavā mutantu banda!

Lai nedaudz attaptos, Haralds nolemj parakāties *youtube*. Viņam nedod mieru, ka reiz senos laikos viņš ar sajūsmu klausījies kādu dziesmu par durvīm. To atrast nav nekādu problēmu. Atliek vien ierakstīt meklētājā frāzi „un aiz katrām durvīm burvis”, vienīgo, kas aizķērusies prātā. Te nu tā ir. „Līvu” dziedātā Ērika Kīgeļa dziesma ar dzejnieka Māra Čaklā vārdiem. Kā gan viņš to varējis aizmirst? Turpat internetā atrodas arī vārdi.

Durvis, durvis...
Un aiz katrām durvīm -
burvis.
Ko viņš tur
bur?

Māra Čaklā teksts Haraldū iedvesmo. Kas par to, ja tas ir tikai bērnu dzejolītis? Smadzenēs kaut saslēdzas, bet Haraldam medicīniskā terminoloģija tobrīd ir vienaldzīga: neirons, receptors, impulss... Nu un? Galvenais, ka viņa koncepcija beidzot sāk noskaidroties.

Nākamajā rītā Haralds pieceļas agri, padzer kafiju, brokastis apēd ceptas olas ar šķiņķi, tomātu salātus, piekožot grauzdīņu ar vistas pastēti. Tad viņš uzvelk darba džinsus, kreklu ar garām piedurknēm un stilīgo rūtaino naģeni, piedzen pie nojumes savu daudz aprunāto *geländewagen*, pievieno tam piekabi. Dabūt laukā no klēts vecās Kukurvecvilkulaužņu durvis vienatnē nenākas viegli. Tās ir smagas, darinātas no priedes. Lai pārbaudītu savu ideju, Haraldam pietiks ar trim. Tomēr tās vajadzīgas komplektā ar visu durvju kārbu: ar puslīdz normālām stenderēm, sliekšņiem ieeņgotas, atveramas, aizvera-

mas. Turklāt tās vēl būs jāuzstāda klajā laukā pietiekami stingri, lai neapgāžas no pirmā vēja pūtiena. Haraldam paškritiski jāatzīst – durvis no klēts ir diezgan nožēlojamā stāvoklī. Vietām ķirmju saēstas, šķībi greizi aptēstas brīžos, kad sēdušās mājas sienas un to iemītnieki mēģinājuši pielāgoties situācijai tā, lai durvis varētu puslīdz normāli aizvērt. Vairākkārt mainīto slēdzeņu atveres šķiet ir nevis iekaltas ar kalnu, bet izgrauztas ar kādu trulu neasu dzelzs gabalu. Varbūt tas bijis kāds atbaidošs krievu laiku skrūvgriezis, varbūt tikpat neass nazis, bet skats ir briesmīgs. Normāls meistars tā nekad nedarītu. Tādas pat samuļlātas ir eņģu vietas, suņu nagu saskrāpēti, saplaisājuši pildīņi, slāņu slāņiem nolobījusies krāsa. Tas viss ir pārpalikums pēc dzīvojamās ēkas remonta. Durvis toreiz tika atzītas par nerestaurējamām un aizstātas ar jaunām. Tomēr Haralds, piepešas domas vadīts, palūdz vīrus tās nevis sazāgēt malkā, kā sākotnēji bija paredzēts, bet gan glīti salikt klētī. Viņš atceras kādu izstādi divtūkstošo gadu sākumā Parīzes Pompidū centrā un tajā skatītos fantastiskos Roberta Raušemberga gleznojumus, kas tapuši uz vecām kumodēm, durvīm un logu slēģiem. Tie fascinē gan ar savu faktūru, gan māksliniecisko ideju. Varbūt kādreiz Haralds pamēģinās izveidot ko līdzīgu. Protams neatdarinot.

Nu šī reize ir pienākusi. Apbruņojies ar kokmateriāliem, sauso cementa maisījumu, krāsām, instrumentiem un bezgalīgu pacietību, Haralds vairāk nekā pusmēnesi no rīta līdz vakaram ņemas pa nomaļu pļavu piekalnītē, aiz kuras sākas kaimiņu mežs. Viņš vertikāli iebetone zemē durvju kārbas, ar visām durvīm, tā, lai tās varētu netraucēti atvērt un aizvērt, saliek durvis lētas atslēgas un rokturus, lai tās nevērtos vaļā pašas, uzpūšot pirmajam vējam. Tāpat nākas pamatīgi apslīpēt durvju malas, lai mitrumā piebriestot, durvis neiestrēgtu kārbā. Tad Haralds turpat uz vietas veic nepieciešamos gleznojumus ar eļļas krāsām un pārklāj visu ar matētu caurspīdīgu laku, lai tie labāk saglabātos. Viņš brīvi improvizē, ātriem triepieniem zīmējot uz pildīņiem to, kas nu ienāk prātā. Haralds mierina sevi ar domu – ja kas nederēs, tad, attīstot konceptu, visu varēs pārgleznot. Pēc tam viņš nolemj izveidot celiņu, kas ved no durvīm uz durvīm. Tam jābūt precīzi tikpat plātam kā durvis un jāsākas pļavas malā. Neregulāriem zigzagiem līkumodams, ceļš vedīs

vispirms uz tuvākajām durvīm, tad nākamajām un nākamajām. Ceļa labākai iezīmēšanai viņš būvmateriālu veikalā iegādājas mītiņus un lenti, ar kādu pilsētā norobežo teritoriju gadījumos, kad, piemēram, ziemā no ēku jumtiem tiek tīrīts sniegs, izveido no tiem improvizētu norobežojumu abās takas pusēs. Haralds rūpīgi nopļauj taciņu ar zāles pļāvēju. Vairākkārt. Aiz pēdējām durvīm zāle pļauta netiek. Haralds to iecerējis kā zāles stiebru sienu. Kad darbs pabeigts, viņš paņem fotokameru, ilgi fotografē un filmē objektu no dažādiem skatpunktiem. Tad viņam iešaujas prātā, ka derētu visu nofilmēt ar dronu. Domāts – darīts! Haralds piezvina draugam uz Rīgu, kurš ar aerofilmēšanu nodarbojas profesionāli. Viņš atbrauc jau nākamajā dienā. Projekts tiek safilmēts no gaisa, dažādos augstumos un dažādos leņķos, viss materiāls no atmiņas kartēm tiek pārkopēts datorā un tad, kad drauga *Subaru Forester* šūpodamies dodas prom pa Kukurvecvilkulaužņu ceļu, Haralds atviegloti nopūšas. Smagākais darba cēliens ir galā. Ideja ir skaidra, rezultāts vizuāli fiksēts, redzams un saprotams. Tagad sāksies garas stundas montējot, tīrot attēlus un rakstot koncepciju, tā lai viss būtu perfekti.

Tomēr nekas šai pasaulē nenotiek perfekti. Diena ir smacīga. Pievakarē savelkas lietus mākoņi, vēji auro skurstenī. Haralds jūtas piekusis un viņam no straujās atmosfēras spiediena maiņas sāk sāpēt galva. Nepalīdz ne konjaks, ne ibumetīns, ne abi kopā. Otrā rītā pamostoties, nekas nav beidzies. Galva ir kā spainis, vēji auro, lietus lāses skaļi dārd, sitoties pret skārda palodzi, pasaule ir dzestra un riebīgi slapja. Piedevām, jau atkal pazūd elektrība. Haralds gulšņā uz dīvāna un klausās, kā kaut kur mežā lūzt koki. Vēlāk pēcpusdienā, kad elektrības padeve ir atjaunota, Haralds izlasa internetā, ka vētra, kas norimšot pret vakaru, esot lauzusi kokus, rāvusi nost māju jumtus, nesusi pa gaisu plēves siltumnicas un, protams, atstājusi bez strāvas vairāk nekā 20 000 mājsaimniecību Vidzemē un Latgalē. Postījumi esot pamatīgi. Visu apkopojot, viņš secina, ka, par laimi, Kukurvecvilkulaužņas tā atkal skārusi tikai ar vieglu dvesmu: pašņākusi, pagaudojusi, pabiedējusi, tomēr nekādu būtisku postījumu nav. No ābelēm vējā norauti negatavi āboli, pasaule ir pilna ar sikiem nolauztiem zariem, mežā nogāztas četras vecas apses un

egle – tas viss globālā mērogā ir tīrais nieks. Galvenais, ka jumts ir uz vietas, ēkas veselās, vējš nav nogāzis pat pļāvā iebetonētās durvis. Strādāt ar datoru todien negribas. Galva joprojām ir smaga, tāpēc Haralds dienu pavada, gulšņājot uz dīvāna un lasot Bolanjo romānu.

Naktī viņš atkal redz sapni par aizu. Tajā, kā jau sapnīm pienākas, ir strauts, mežonīgā taka un logs zaļajā vītenu sienā. Haralds pamostas ap pieciem no rīta. Saule ir tikko uzlēkusī, tomēr šķiet viegli noputējusi, tās zeltainie stari izskatās pienaini blāvi. Palūkojoties pa logu ir redzams šīs dīvainās rīta gaismas iemesls. Vētra ir aizgājusi, migla – atnākusi un pārņēmusi Kukurvecvilkulaužņu pasauli tik cieši, ka tā vien šķiet – ārpus tās nav nekā. Haralds apņēmīgi pieceļas, noģērbjas kails, paņem lielo pelddvieli un dodas uz diķi. Rīta peldes ir viens no viņa Kukurvecvilkulaužņu rituāliem. Visi tie stāsti par to, ka ūdens liekot organismam pamosties, gan ir vistīrākās muļķības. Pupu mizas, ko izplata tie, kas paši nekad no rīta neiet peldēties. Haralda ķermenis peldi izbauda, bet nekāds enerģijas pieplūdums no tā nerodas. Būt ūdenī ir vienkārši labi. Arī tagad, kad lietus to ir padarījis duļķainu un vismaz piecus grādus aukstāku. Peldot, viņš nevar izšķirties, ko iesākt – beidzot ķerties pie darba, vai doties atpakaļ gultā un gulēt līdz pusdienlaikam. Galva vairs nesāp, domas ir skaidras, bet nikt pie datora tik ļoti negribas! Nākot atpakaļ uz māju un slaukot slapjos matus, prātā iešaujas doma paņemt kafijas krūzi, pāris cepeškrāsni uzsildītu kruasānu un izstaigāt jaunizveidoto durvju ceļu pļāvā. Haralds uzmet mitro dvieli uz veļas auklas pagalmā, kails ieiet mājā. Viņš nekautrējas no sava kailuma, ja kāds grib lai blenž. Šī tomēr ir viņa māja – Haralds ir tiesīgs rīkoties tā, kā pašam patīk. Viņš ieiet virtuvē, ieslēdz cepeškrāsni un kafijas automātu. Tad beidzot istabā saģērbjas: uzvelk šortus, tēkreklu un uzauj vieglas sporta kurpes ar gumijas zoli, kam rīta rasā samirkusi zāle neradīs nekādas problēmas. Kruasāni pa to laiku ir gandrīz gatavi, atliek vien nospiegt kafijas automāta pogu, lai iztecinātu no ķiršu sarkanā un šņācošā aparāta dzīlēm lielu krūzi melnas *Americano*.

Lēnām malkodams kafiju un piekozdams kruasānu, Haralds ieiet lēni plokošajā miglā. Pasaule pļāvā ir viegli nojaušama, bet ne

skaidri saskatāma. Viņa soļu skaņa iztraucē miglā neredzamu dzērvju pāri. Tās spēji uzraujas gaisā, skaļi sakliedzoties, kā tādas divas miglā lidojošas trompetes. Haralds nepamana arī to, ka viņam aiz muguras tramīgi saausās trīs stirnas, bet galu galā tomēr nolēmjam nekur nebēgt un turpina plūkt zāli.

Haralds atver pirmās durvis pļavā, iziet tām cauri, aizver. Nekas nenotiek. Haralds iet tālāk, nonāk līdz otrajām durvīm, dzerdams kafiju un domādams, ko, pie velna, ar šo visu gribējis pavēstīt. Tad atver tās, iziet cauri šķietami absurdajai durvju kārbai, kurai no loģikas viedokļa pietrūkst paša galvenā – sienas. Tajā brīdī, sazin no kurienes uzradusies, rīta klusumā un miglā uzpūš neliela vēja brāzmiņa – durvis aizcērtas pašas. Haralds nodomā, ja reiz ticējumos teikts, ka durvīm, pašām atveroties, istabā ienākot nāve, kas notiek tad, ja durvis pašas aizcērtas? Vai nāve tiek izdzīta pa tām laukā? Jautājums paliek neatbildēts, un Haralds turpina ceļu uz trešajām durvīm. Tās ir pēdējās. „Pēdējā barjera,” – nodomā Haralds, bet tad atceras, ka viņa senčiem senos laikos sekcijā stāvējusi grāmata ar tādu nosaukumu. Par ko tā vēstīja, Haralds neatceras. Viņš atver durvis, aiz kurām nav pļauts un taka neturpinās. Haralds sev par izbrīnu ierauga, ka migla pazudusi, ir tikai gara, rīta saules apmirdzēta zāle un tālāk mežs. Tomēr, kas tas? Kāds uz atvērto durvju pildīņiem uzrakstījis:

sator
arepo
tenet
opera
rotas

Pavisam noteikti to nav darījis viņš. Un ko vispār nozīmē šis uzraksts? Haralds noliek zemē kafijas krūzi, izvelk no ķešas viedtālruni un ieraksta šo frāzi internetā. Māte Google izmet blāķiem informācijas par senajiem romiešiem piedēvēto maģisko teksta kvadrātu. Lasi to kā gribi: no kreisās vai no labās puses, no augšas vai no apakšas, bet visi vārdi ir vienādi. Varbūt kāds mēģina viņu izjokot? Tomēr kurš? Kukurvecvilkulaužnās rezidentu šobrīd nav. Diezin vai kāds vietējais šai vientuļīgajā apkārtnē būtu nācis uz pļavu, lai uzrakstītu uz durvīm *sator arepo tenet opera rotas*. No vietējiem neko gudrāku par neveikli uzšņāptu *huj* sagaidīt būtu grūti. Haralds neizpratnē parausta plecus, skatās ga-

rajā zālē un pēkšņi sajūt nepārvaramu vilinājumu tajā iekāpt, aizverot aiz sevis durvis.

Un tad viņš jau atkal ir nonācis akmeņainajā aizā, kur vienā pusē šalc strauts, bet kaut kur krūmos, neredzama gana vai ganes uzmanības, klejo kalnu kazas. Haralds veras uz vītenaugu klāto aizas sienu un noslēpumaino logu tajā. Tikai šoreiz nekas viņam netraucē doties tam klāt. Jo tuvāk zaļais vītenaugu ņudzeklis, jo skaidrāk Haralds redz, ka tas slēpj sevī nelielu vecu no akmeņiem mūrētu namiņu. Pie tā sienas piesliets mūžvecs sieviešu divritenis. Aprūsējis, noputējis bet šķiet darba kārtībā. Ar to kāds tikko braucis. Uz smilšainās taciņas redzami svaigi riepu nospiedumi. Riepas labajā pusē tiešām ir nodilušas vairāk nekā kreisajā, bet logs nav nekāda ilūzija. Tas tiešām ir logs senas ēkas sienā. Durvju šim namiņam nav, jo kāds tās izcēlis no virām un atstutējis sāņus pie akmens. Haralds palūkojas iekšā. Namā ir tikai divas telpas, istaba un virtuve ar jocīgu, mūrētu pavardu. Viņš tādu redz pirmoreiz. Haralds visu rūpīgi apskata, tad iziet ārpusē un nezin kāpēc paceļ durvis, labu brīdi nopūloties, mēģina tās iekarināt atpakaļ kaltajās eņģēs. Nu ļoti smagas, bet galu galā tas izdodas. Haralds atviegloti nopūšas, atkal ieiet namā, aizver aiz sevis durvis. Tās noklaudz, bet kāda neredzamas sievietes balss nosaka – beidzot tu esi atnācis!

Nākamā gada jūlijā tā pati montieru brigāde pārbauda elektrolīniju pie Kukurvecvilkulaužņām. Mājas ir ieaugušas zālē. Pie staba melnē pērn sazāgētais bērzs un kļava. Izskatās, te neviens nav dzīvojis vismaz gadu.

– Nez, kur palicis saimnieks? Prasīja taču toreiz sagarināt stumbrus malkai, labi samaksāja bet viss pamests, pūst tepat zemē, – brīnās montieri.

Tai brīdī pa zemes ceļu gar Kukurvecvilkulaužņām uz velosipēda minas kāda sieviete. Saule spoži spīd tieši pretim montieriem, tāpēc grūti saredzēt, vai viņa jauna, vai gados. Viņas braucamais gan ir veca un čikstoša grabaža. Uz grantētā ceļa paliek tā krietni padilūšo riepu nospiedums ar raksturīgu izdilušanu labajā pusē, bet neviens to, protams, neievēro.

– Sakiet jaunkundz, vai neesat redzējusi mājas saimnieku? – viņai uzsauc montieru brigadieris.

– Vai tad jūs nezināt? – skan atbilde, kaut braucēja neapstājas, bet montieriem rodas jokaina sajūta, ka sieviete runā viņiem tieši blakām. – Mākslinieka kungs ir pazudis. Vēl pagājušajā vasarā. Viņu te izmeklējās policisti ar suņiem. Zemessargi un brīvprātīgie. Laida dronus, ņemās teju pāris nedēļas. Neko neatrada. Kā zemē iekritis. Jocīgs jau nu uz beigām bija. Skraidīja pa māju pliks. Taisīja visādus kumēdījumus. Galu galā sastutēja trīs durvis pļavas vidū. Kas tā par tādu traku iedomu? Apzīmēja un uzrakstīja jocīgus vārdus. Kaut kādu tur satoru vai rotoru. Paši varat iet izlasīt, ja nav slinkums vai bail no ērcēm. Ārzemēs tā tagad skaitoties māksla, bet te... Nu, spriediet paši – kurš muļķis liek durvis pļavā nekuriesnes vidū?

Sievietes sacītie vārdi jau ir pagaisuši, saule joprojām žilbina acis. Elektriķi tā arī nespēj saskatīt viņas seju, paliekot neziņā, vai vien-
tuļā ritenbraucēja ir veca vai jauna. Klusi ie-

skanas kaut kas līdzīgs zvaniņiem. Kāds nospriež, ka visticamāk tās esot ritenbraucējas alumīnija kanniņas, kas uzkarinātas uz velosipēda stūres. Otrs iebilst, ka alumīnijs nevis skanot, bet grabot, un atgādina, ka pie mājas otrā pusē pie pakša pērn taču karājušies sapņu ķērāji. Gan jau tie arī būšot tie zvaniņtāji. Tomēr brist garajā zālē, lai to pārbaudītu, nevienam nav ne mazākās vēlšanās.

Vīri tā arī paliek neuzzinājuši, ka sapņu ķērājus sen norāvis vējš. Tie klusē, ieauguši nepļautajā pagalma zālē. Sieviete aizbrauc uz meža pusi, velosipēdam čīkstot. Pēc brīža pretējā virzienā aiztraucas arī montieri. Gaisā nosmird pēc dīzeļmotora atgāzēm. Kad smaka aizvējo, iestājas klusums un miers. Varbūt vien, ļoti piepūloties, joprojām var saklausīt kaut kur tālumā klusi skanam kalnu kazu zvaniņa dzidrās šķindas, kas savijas smeldzīgā melodijā. Īsta vai tikai šķitums, bet tā trāpa tieši sirdī. □

Aina Roman. Lauki #3 (Farm Fields #3). Arhīva pigmenta druka, 20,3 X 30,5 cm, 2010

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp.

Dagnija Dreika

PRŪŠU IZZĪMĒJUMI ĢENĒTISKAJĀ ĶĒDĒ NOREDZĒTĀ PILSĒTA LORENCA SEMBĀ

GELSO (DZELZS)

Gaidot tevi šoviet, kur vairs neatnāksi, lūkojos krēslā un redzu – mūsu mājas tur ir, saplūdušas ar ēnu, tumsā silueti un gaismas atspīdumi, tātad kāds tur dzīvo. Joprojām.

Vīri braši aizjāja straujos zirgos, pašķīda šlakatas no tuvējā strauta, soli aizdipēja, dārzā viss noklusa. Apvārsnis zaļgans – mēs teicām *saligan*, tepat tuvu vien.

Pilnmēness uzlēca asins sarkans, es tramīgi klausījos tālinās atbalsīs. Herkus Mants galvoja – viņi drīz būšot atpakaļ. Nav.

Reiz mūsu dvēseles noslēdza līgumu palikt kopā uz mūžību. Neaiziet, nezust nekur, lai kas notiktu. Taču alkatība un varaskāre laužas iekšā pie mums kā jebkur, tās abas neievēro nenieka, nekādas vienošanās nav spēkā, tādas atmet kā nevajadzīgas, jo var. Tāpēc uzdriktas. Tur neko.

Mēs reiz bijām zem milzīga varavīksnes loka, kurš iekrāsojās spilgtāks un bālēja, tad līdzās iezīmējās otrs, blāvāks. Stīdzējām augšup caur tūcēm pār mūsu laukiem un pļavām, rasā mazgāti.

Un tagad viss ir citādi – nopostītajā dārzā kuplo slimīgi augi, kuru smarža nevis priecē, bet šķebina, tie ož pēc trūdiem un asins. Neviens neredz to patiesību, kas slēpjas tumsā un iznāk uz āru tad, kad negaidām,

Dagnija Dreika (1951) ir dzejniece, rakstniece, tulkotāja, Rakstnieku savienības, Autoru apvienības un Žurnālistu savienības biedre. Raksta gan pieaugušajiem, gan bērniem, tulko no angļu, franču un slāvu grupas valodām, ir daudzu pazīstamu dziesmu tekstu autore.

Skat. arī *JG307*, 2021 ziema: „Prozdzeja”
JG313, 2023 vasara: „Bilžakmeņi”
JG314, 2023 rudens: „Esejas”

jo šķīta, ka esam drošībā. Bet – neesam.

Nekad.

Drīz būs vakars, es veros uz rēgu pilsētas pusi, kur noriet SAULE – tai vārds arī prūsiski ir tas pats. Mūžīgais spīdekļis virs nodeduļiem. Diena zaudē krāsas, viss apmācas, atblāzmai zūdot, vienīgi

DEYNAYNO – rīta zvaigzne

vēl ausīs kaut kad.

Tās gaidīšana esot dziedējoša. Raugos tumsā, kur LAUKSNOS – tās citas spīdekles uzmirz. Maziņas laiksnes, spožas izplatījuma odziņas, kuras sietiņā savākt. Redzu tavas aprises, atmiņa padevīgi atveido tās, aplam paklausīga, tu nevari neatnākt, *MENIG*, sa-proti, *MĒNES*, tu nedrīksti pamest mani šai laika alā ar senajiem ornamentu zīmējumiem uz sienām, ko gadsimti turpina izpostīt, nogremdējot bijušo pasauli arvien dziļāk!

Par virsaiti lētticīgi ļautiņi dēvē pirmo aunu, kurš skrien uz treknākām ganībām, vedot aiz sevis citus. Ja tas ielec upē, pārējie dodas pakaļ. Tas iet arī uz kaujambari, ja ieņēmis galvā, ka tur būs labāk nekā ir. Un bars seko, jo tam ir tāds aicinājums. Reti kurš no pakaļskrējējiem apjēdz, kas notiek.

Tad, kad ādas pār kārti – un žūst saulē, ir par vēlu.

Apliecinājumi reizēm maksā dārgi. Visu zeltu un sudrabu, kas tev ir. Pat misiņu. Arī bez apstiprinājumiem. Kaut kas allaž noliekas nepareizajā vietā. Arī tas, kas šķietami bija īstajā.

Mīlestības atstātās rētas dzīst ļoti lēnām. Naida – vēl jo vairāk, *Deynayo*. Taču – vi-sas sāpju lēkmes kādreiz pāriet. Arī karš, kas iekustinājis cilvēkā labāko un sliktāko. Jebkas reiz beidzas, tikai tu turpini spīdēt.

PYCULS

– tā saucas elle.

Briesmoņi trako, it kā būtu no ķēdes norāvušies, pekles slaka pasprukusi no saviem apcirkņiem. Cērt un skalda.

Soli nepaspert, tik glums pamats – atkal asiņu smārds, bezgala trausls ir šis uzzīmējums, bet uz cieta un raupja akmens izgrebts. Mīlestība esot pārejoša un pārvērtēta parādība – tā sacīja vaidelotis. Lai kaut ko atrastu, esot jāpārstāj meklēt.

Iespaidis, kas radies par kādu – arī tuvu cilvēku – var būt gluži aplams un maldīgs. Virspusējs kā putas strautā virs oļiem. Karā atklājas tādas īpašības, par kurām mums agrāk nebija ne jausmas. Un kaujas cirvi kāds līdzgaitnieks pacels draugam aiz muguras. Tāds ir sliktāks par ienaidnieku tur pāri pretī, jo var iedurt dūci mugurā, kad liksies, ka cīņa jau uzvarēta. Klusējošie piekrītoņi ir līdzdalībnieki, pazaudējums nav atsaucams, saniknoti zvēri saķeras un neatlaižas, glābiņa nebūs.

Aplamas izvēles rada vēl citas, tās saķēdējas un savažo. Ilgi jāķimerējas, lai atpiņķerētu. Reizēm tas nav izdarāms vispār. Ir lietas, kas nekad neatklāsies, vai varbūt kaut kad, kādā citā sakarā. Bet tad tām vairs nebūs svara. Karavīri nekad nebeidz izkarot iepriekšējo karu. Patiesība spējot izrakties pat no kapiem.

RAPA –

sargenģelis nepamet, kaut kur tepat viņš ir, bet ēnu silueti kā mežs, tā pati upe, siena gubas pagaist stiklainajā dūmakā, kas aiz pilsētas. Esamību viegli var padarīt par neko. Neesamību pārvērst par kaut ko – var, ja ļoti vajag. Stulbiķiem var iegalvot, ka viss notiek otrādi, nevis tā, kā patiesībā. Reizumis – arī gudrajiem, kuri grib to tā saskatīt. Izdoma dažkārt ir spēcīgāka par dzīvi.

Šis ir laiks, kas jāpārdzīvo, nekas cits neatliek. Tas ir gana ilgs, lai dzemdētu briesmoņus. Cilvēkus moka iekšējs nemiers, kas atstāj postošas pēdas. Tās redzamas sejās. Tie, kas liksmo par notiekošo, iestāta sev neticamas lietas. Notikumu straume nes līdzī – un aizrauj. Dažādās šī vārda nozīmēs.

Naidis izžāvē un izkaltē no iekšpusēs.

Esmu atdzisusi, daudz ko atstājusi aiz sevis. Sasalušās jūtas pamazām atmirst. Bet – palieku iestrēgusi laika plaisā. Apsniguši āboli

kokā vēl turas pie zariem. Un dzīves.

Zili mirdzošs padebess, visi mēs kā uzzibsnījumi. Godkāres svētki, niekkalbības svinības pilnā spēkā. Vēstures starpsiena – režģis, kas atdala no tā, kas it kā bija, arī no esošā, kā patiesībā vairs nav. Un tā, kas varbūt būs. No ēkām, kas sadegušas, no kauju laukiem – īstenībā un apziņā.

Piepildīto vēlmju purvā dažs nogrimst – mūklājs izrādās dziļāks nekā šķita. Dzērvēnes – asins lāses – rotā akačus, no kuriem vairs neizkārpīties.

ASMA –

es esmu, Mēnesnieks, kas man solījies, *Dey-wis* – pats Dievs to zina, un es tāpat. Veselu dienu tīrīju savas

sudraba rotas, tās visas bija nomelnējušas, laikam no domām. Sapnī pārcilāju vecas lietas. Miers, prieks un skaistums – kur tie palikuši? Ir kodīgs un dzēlīgs izsmieklis, ļaunīga zobgalība. Nekad nedrīkst novilkēt bruņu kreklu, citādi caursitīs sirdi – un pagalam būsi.

Dzīve tek tikai vienā virzienā. Un mēs bieži ļoti daudz ko nezinām. Arī par tiem, par kuriem itin kā bijām izdibinājuši visu. Sadurmes kliecē ilūzijas un ļauj saprast iepriekš neapjēgto.

Nepiepildīto alku dārzā ziedi ir indīgi. Vai ārstnieciski – atkarībā no devas un apstākļiem. Tas, kas nav dots, reizēm ir aiztaupīts. Murgaino gadu hronikas savas patiesības pavēstīs vēlāk, laikmeta nospiedums paliks tur, kur ir.

Ejot nekurp, neatgriežami, apskretušais vecis Laiks paņem visu, neatstājot neko.

CAYMIS –

miroņu ciems arīdzan pastāv. Kādreiz te bija mūsu galvaspilsēta, bet – laiks aizplūda. Un neatgriezās.

Nejēdzība var turpināties ilgi, stulbums tāpat. Bezkrastu muļķības svētki, truluma audzēšana un kopšana ir atbildīgs uzdevums. Noderīgo nejēgu apbalvošana, lai tie stāv un krīt par virsvadoni, jo – kas viņš būtu bez tiem? Leroči attaisno visu, nekaunība tāpat. Lai ierādītu zaglim viņa vietu, vajadzīga apņēmība. Un stāja. Mums tā nepalīdzēja, bet – bija.

Arī bēres un sēras var būt skaistas.

Saule un skumjas. Pamestība nav briesmīgākais, kas var kādu piemeklēt. Maitu putni ir lielāki un mazāki. Otrie sēž zemākos zaros un pakalpo pirmajiem, kuri redz tālāk - laupījumu.

Garām aizplīvo kaut kur redzēta būtne. Salīpušās matu lēkškes pielīpušas pie galvaskausa, zobi atņirgti. Šī nav mana zvērnīca, ja te kož – atliek attālināties.

Te kuplo augi, kas apstādina sirdi un aizsit elpošanu. Es eju.

PINTIS –

šis ceļš, kas tagad ved uz priekšu, bet nekurp. Es joprojām kļīstu tavās ielās, Semba, nav izejas no šī

labirinta.

Atceros tikai vienu mērķi: atrast tevi, nekā vairāk man nav, ar ko aizpildīt mūžību, kas vēl atlikusi.

Man pieder vienīgi mīlestība, cits nekas.

Kaut kā būvēšana uz lauskām un drupām ir nestabila būšana. Pamats iegrimst, purvs iesūc. Nav, kur atsperties.

Apzeltī pēdējo rudens lapu noklīdis stars... Ak Dievs, es vairs nepazīstu tos, kurus pazinu un mīlēju agrāk, tie nav īsti, bet viltojumi, spocīgas ēnas, kas parādās un pazūd kā nebijušas. Neatbilstības un nepareizības vēstures annālēs, jo patiesību neviens vairs neatceras. Tik pēkšņi pienācis vakars – kur palika laiks?

Ainava izmirkusi, ļoti savāda sajūta – vēl nepieredzēta, lai gan piedzīvots viss kas. Tur, tad, kaut kad, nekad. Cilvēki nav pieraduši pie stāvokļiem, ko nespēj iespaidot. Nāves vilcēj spēks piesaista un patur. Zvērs allaž tepat klāt, pieplacis lēcienam. Reģi vēstī tikai nebeidzamas ķibeles, bēdas un rūpes, vaideloši spēj saskatīt tikai to, kas ir, neko no tā, kas būs. Varbūt tas nozīmē, ka nebūs nekā, Mēnesniek.

Cawx –

Velns vai kā viņu tur. Tas, kuru no pirmā acu uzmetiena neiepažīt. Ierodas tāds maigs un mīlīgs, šķietami laipns, tēlo smalku kundziņu, melo vienā gabalā, spēj tik klausīties.

Izdomātā īstenība daudzu apziņā aizstāj patieso, taču tas nenozīmē, ka tās nav. Mīlestības apsikums no nebeidzamiem kariem, apmātība ar ieguvumiem – un ne-

paredzamas sekas. Visas gultnes izkaltušu kaulu pilnas, sirds kļūst par akmeni un nogrimst. Nevar būt pa pusei klāt, pa pusei prom. Sēras un sērga – cik līdzīgi vārdi, un tad vēl sērs – kaut kas no pekles. Tās, kur neko nesauc īstajā vārdā, kur smird pēc nāves un meliem. Viens otrs tur jūtas labi, jo uzskata, ka citādi nemēdz būt. It kā patiesība pārklājas iepriekšējai, kura aizmirstas. Tevi vairs neviens neatceras, Semba. Tikai es – burta verdzene, vārda kalpone no valodas dzimtcilvēkiem – tas ir liktenis un dzīvesveids, no kura nevar izdziedēties.

Bet – viss turpinās: bezvērtība un nejēdzība, stulbs karš un lipīga muļķība. Nožēlojami, turklāt ilgi murgi. Buri neko nav piebūruši, ļaunums trako uz nebēdu, tas jau ir bijis un būs atkal. Nāves parāde.

Dangus –

tās ir debesis. Mākoņu dangās var redzēt, kas bija un būs. Es visu saskatīju iepriekš, tu to zini.

Es biju tava veiksmē, Mēnesniek, kamēr biju. Aptvērums. Saķere. Tās vairs nav, jo ir pārstājusi būt. Itin kā nemainīgā dzīve kādu dienu pārvērtās. Pēkšņi un neatgriežami.

Līst un līst. Tur augšā kāds neapturami raud. Ar jebkuru no mums var notikt pilnīgi jebkas. Ikbrīd. Arī ar veselām tautām un pilsētām. Drēgnums un mitrums iesūcīs līdz serdei, drebina. Veļu būšana. Valstība, kura it kā nepastāv, tomēr ir. Likumi nedarbojas, lai gan tos neviens nav atcēlis. Galvojumi, kuriem netic. Nekas nav pasargāts, arī pasaules kārtība. Šķietamība, un tikai.

Sagraut var visu. Arī to, kas likās noturīgs kā mūris. Pat stiprāko mīlestību – līdz kapam un vēl aiz tā. Bet – vienmēr kaut kas uzplūdo, tikai jāsaķer aiz gala un jāizvelk no dūņām. Prauli spīd visspožāk, nekāds zelts nestāv līdzī.

Warto –

Tie ir vārti. Uz kuriem? Nav ne jausmas.

Iekšējā nemiera sajūta ir postoša, briesmu tuvuma nojauta ar izpratni par draudošu sabrukumu saēd iekšas un izputina prātu. Nešķiebies, stāja ir svarīga. *Galva* – tā, kas uz pleciem – ir vissvarīgākā. Kamēr tā nav norauta, viss ir labi. No šī nosaukuma radies vārds *galvenais*. Tas, bez kā nevar. Tad, kad notiek nejēdzība un seko pagrimums. Dubļu uzbrukums un netīrumu uzplūdi,

kas pārņem. Stāvi kā *addle* – tas ir, egle.
Adatīgā un pamatīgā, tev ir saknes un ga-
lotne, tātad nekā netrūkst.

Es eju un nāku, mani neviens nevar
aizkavēt, *Menig*. Esmu vēreja – turp,
atpakaļ. Iešu, kur gribēšu. Ne tu esi
noteicējs, nedz tas pusnakts zvērs, kam ilknī
asinīs, jo šis jau daudzus saplosījis. Laizās
un rīstās, jo palielāks gabals iesprūdis rīklē,
bet glūn samiegtām acīm pēc nākamā upu-
ra. Tas vēl daudz ko paspēs, ja nesekos
šāviens no niedrāja, darot plēsonībai galu.

Nav gaismas, tikai

Swāigstan – zvaigzne tur, tālumā.

Taču ir vēl kas. Viss, ko atceros. Dubultā
varavīksne pār drupām, mākoņu krāvumi
kā izkausēts sudrabs pirms tumsas. Vārti ir
ciet. Aizšāvu bultu, aizbīdīju, esmu prom.

Bet – tas, kas pa asinīm brien, tajās
paslīdēs.

Es tevi mīlu, Semba. Tagadijā, šībrīža zemē,
kuras nākotne vēl nav iezīmēta.

Aina Roman. *Vēls pavasaris White Oak fermā (Late Spring At White Oak Farm)*.
Vinila (Flashe) krāsa uz paneļa, 20,3 × 20,3 cm

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp.

Andra Manfelde

KOSMONAUTA IELA

„Manas sievietes runāja augstprātīgi, nebija koptas, šķita pārāk smagnējas vai pārāk kārnas, ar raupjām rokām, nekrāsojušās vai pārlietu spilgtām sejām, lieliem krāsu plankumiem uz vaigiem un lūpām.” Annija Erno

Sievietes

Slaidas, mini svārku un krāsoto lūpu sievietes slaikajos pirkstos tur baltas porcelāna iemutes, piedūmo debesis ar piparmētrām, nevērtīgi pārsviež pār plecu sudraba boa, čalo par niekiem. Viņu gaita ir viegla. Švitina rokassomiņas, nevis piebāztas kules ar kaulainām vainām. Skatlogu sievietes iztālēm un ar labpatiku atpazīst savu siluetu autobusa stiklā, veikalā vitrīnā, pulētās mēbelēs, brillēs. Nicīgi iespurdamās tās apcērtas tikko kas kaiš, knieš vai kaitina. Tām nav žēl ne laika, ne vīrieša. Tās netaupa priekšmetus. Viņas prot izmest. Nosaka: „veltīgi”, aizgriežas un ir prom. Tām nav bail. (Jo tādas necietīs ne smacīgu virtuvi, ne smagnēju roku, viņas neļaus rūpēm un varmācībai nomākt un aplaupīt.)

Nē, tādas sievietes es nepazīnu, vismaz manā sīkpilsētā tādu nebija, tikai retumis mani apciemo šādas būtnes no kino vai grāmatām, tās iemitinās manā betonkastes istabā, ku-

Andra Manfelde (1973) raksta prozu, dzeju un literatūru bērniem, kuru arī pati ilustrē. Vasarā gaidāms jaunākais dzejoļu krājums *dilstošais medus mēness*. Šobrīd strādā pie daļēji autobiogrāfiskā romāna *Kosmonauta iela*. Piedāvātais romāna fragments tapis iedvesmojoties no franču rakstnieces Annijas Erno. „Ar šo romānu cīnos kā tēlnieks ar mālu meklējot formu, nu jau veidoju trešo variantu, *Jaunās Gaitas* lasītājiem ieskatam otrs, man tīkamākais.”

ras pelēko, grubuļaino faktūru skopi piesedz plānas, bēšas tapetes. Pieaugot es šīs rēgu un ilgu sievietes pamanīju aizvien biežāk. Varbūt tās gaidīja, kamēr pametišu savus stūrainos un neveiklos kaulus, pieliešos pilna ar pienu un asinīm, liektām līnijām, mīksta. Tās vēroja mani blokmājas interjerā mēnešiem nelikdamās ne zinīs, līdz piepeši es tās sadzirdu sāji ķiķinām. Zelta stars izplājas uz palodzes, varavīksne nolodā uz grīdas, vēja glāsts kavējas pierē. „Tu taču ilgojies,” viņas čukst priekšā. „Caurvējš! Aiztaisi logu!” sauc māte.

Manā pilsētā sievietes nesmejas, bet kliedz. Drīzāk klaigā. Vienmēr kustībā, nemierā, rūpēs. Par visu atbildīgas, tādai vainīgas. Pavēlošas klaigas un parocīga pukstēšana. Iznes miskasti. Sakārto istabu. Izmācies. Paēd. Jā. Jā. Nodžinkst bambusa kareklis durvju ailē, es atgriežos istabā pie rēgu sievietēm, kuru kauli veidoti no grāmatās izlasītajiem teikumiem un sejas no melnbaltā ekrānā noskatītajām *femme fatale*. Krāsas tām piešķirusi mana iztēle. Dažādu nokrāsu sarkans, no pilādža līdz bordo. Neredzamas un tomēr īstas ir šīs prīmu pīpējošās madonnas, buržuāziskās padauzas, sagānas, kuras mīlējas smiltis ar precētiem, pašpārliecinātās un pievilcīgas viņas snauž manā finiera skapī, iepinušās vienīgajā mātes zīda kleitā un gaida. Skais-tas, tramīgas, slaikas, āža kājas ietūķijušas kristāla laiviņās, klink, klink, klink, pastaigājas. Lūk, viena jau aizklidzina zem papelēm, šim padomju ātraugošajām cipresēm. Augsto papēžu taktis uz Gagarina ielas.

Mēs dzīvojam tikko celtā kvartālā. Jaunceltņu flīžu rutiņas atgādina vēl nesaķēpātas burtnīcas. Koridoros ož pēc jaunās dzīves.

Cementa putekļu, dedzinātas gumijas un metāla skaidu smaržu vēl nav pārmākuši sačurkstinātie sīpoli, kartupeļi un reņģes. Mājas vēsture briest līdz ar manu ķermeni un pirmajām drupām. Aiz katrām šīm preskartona durvīm tiek auzs kāds notikums. Rezultāts ienākas lēni un iznākums paredzams brutāls. Durvju apaļā actiņa kā zivs acs, kas nekad netiek aizvērta. Kad durvis-vienaces skatās uz mani, es pieveru plakstus. (Vēl joprojām ejot caur tumsu aizveru acis.) Bagātais kaimiņš ar dermatīnu nopolsterējis durvis. Lai klusāka vēršana, siltāka dzīvošana, mīkstāki būkšņi. Pieplokus pie durvju acs, cerībā, ka tā kā apgriezts tālskatis rādīs svešo noslēpumu baiso nīcību. Tikai neko nevar saskaņot, jāmin pēc skaņas un treniņbiksēm, kādās kaimiņš nes laukā miskasti.

Otrs mūsu trepjtelpas bagātnieks durvis ielicis no metāla, bet arī tās nepasargā ne no papēļu pūkām, ne gruziem, ne ciešanām. „Tu sabiezini krāsas,” man pārmet manas neredzamās fatālās draudzenītes. „Apnikums nav ciešanas, drīzāk vilšanās.” Jā, ciešanas ir tad, kad tu viņu mīli, bet pamet, vai viņš tevi, vai viņš tomēr nemīl, vai viņa nemaz nav bijis, vai viņš aiziet bojā, vai arī tu pati esi pa pusei beigta. „Va-ka-riņās!” kliedz mātes. „Ko mēs šodien ēdīsim?” prasa mātes. Es gribu tikt prom, pirms vēl flīzes būs noklājusi tauku kārtā. Gribu gulēt smiltīs, nevis būri ar bēšajām tapetēm, kuras plīst pa salaiduma vietām un atsedz pelēku, rauļu betonu, it kā mājai būtu piemetusies zosāda, varbūt tāpēc tik bieži te salst. Es jau dzirdu tālo pilsētu skārda skaņu. Lietus grabina uz palodzēm maršu. Tur tālāk, stipri tālāk, mašīnu šviksti peļķēs, liftu un automātisko durvju dobjaais sakļāviens. Tur dzeltenās nakts gaismas, kas caurdur grūto tumsas vēderu, tur kvartālus apņem vaniļas dūmi. Nē, protams, nekā tāda. Kodīgs tvaiks no kokapstrādes rūpnīcas „Vulkāns”, saldens no konditorejas ceħa „Bams”, papēļpūkas kairina nāsis, mums te šķavas, ignums un kāss.

Manas sievietes ir smagnējas, smejas kā negribot, runā kā taupīdamas, dzīvo krādāmas. Viņas slāj zempapēžu korpēs vilkdamas aiz sevis iepirkuma maisus un bērnus, vīrus prombūtni, jo mūsu sievietes-vīrieši grīkst darbā, aizmirstībā, tālumā, sapnī. Viņi ir citi. Cits dzimums. Nes to, ko tu pazīsti, nes, ko vari satvert. Iekāres simulakrs ir dzīvoklis, pēc kura gadiem stāvēji rindā, fiktīvi pierak-

stīji tēvu un māti (viņi paguva nenomirt!). Smukais, mazais, brūna koka imitācijas ledušķapis arī (piebāzt līdz ūkai!). Televizors, tiesa – melnbalts (galvenais, ka sapņi krāsaini!). Vēl uz nomaksu iegādātā sekcija, uz kuras pulētās virsmas laiks klāj putekļu ādu. Tev tiek sekcija un tev arī āda. Vienreiz nedēļā tu to nīcīni, sākumā ar gaviļējošu, vēlāk izmisīgu apņēmību, un beigās, pašās beigās jau ne. Bet kas gan ir „beigas”? Nespēja iekārot jeb sekcijas izjukšanas laiks? Varbūt beigas ir tad, kad tavs skatiens nekavējas ne priekšmetos, ne šaubās. Ja „beigas” ir nāves daudzpunkte, tad kurā dienā tā liek savu pirmo punktu un uz kādas no virsmām? Pulēta virsma, glazēta āda. Jauna krūze sekcijā, vēl vakar no krāsns ņemta, negrābsties, tik smuki džinkst. Kluss būkšņis, miniatūra eksplozija, nekas nav droši, atombumbas melnbaltā sēne ekrānā. Uzlimētas čulgas uz aktrises lūpām, nav īsts, bet būs.

Bumbšs... Liesma. Gāze smird. Uzliec uz plīts lielo katlu veļas vārīšanai. Stangām, ar ko izķeksēt veļu, ir balti, grubuļaini gali, tādi paši kā pirkstiem, kas līdz ar drēbēm visu svētdienas rītu mērcēti ziepjūdenī un brucināti uz veļas dēļa. Taisi pelēko par baltu. Izlēmīgu roku dzēs pirmos iznīcības punktus. Dzīve tikai tāds blusas kodums vien ir. Ak tā? Laiks atriebjas. Garaiņi veļas aumaļām, gultasveļa ar apakšbiksēm vārās, tvaiks pieplok pie spīdīgi krāsotajām sienām, noraso, ieēdas starp finieri un betonu un tā no pirmās svētdienas rīta uz nākamo. Iznīcībai melna, mitra mēle. Pelējuma sporas nevajag slaucīt ar lupatu, tā tu, meit, tās iznēsā pa visu dzīvokli, māju, kvartālu, pilsētu, valsti. (Impērija stāv uz māla kājām, bet kurš tad tam tic?)

Laiks nāk lēni, bet neiet prom. Slaukot spoguli tajā neskaties. Notrauc ar lupatu, tad vēlreiz, vēl. Putekļu āda pieplok un iegraužas. Tikai no spīdīgajām virsmām to iespējams padzīt kā nebijušu. Manām sievietēm spožas mēbeles un dažas dzīves dienas. Izlaiduma sestdienā spīdēja neilona zeķes tērtās kājas, pamatīgas kolonas ar sudraba maliņām, izskatās resnākas nekā ir. Arī mati spīd, deg vaigi un acis. Spoža atvaļinājuma diena, kad vīrietis pieliek jūru pie auss, klausies vairākus gadu desmitus, līdz gliemežvāks noput. Noberz pamatīgi, pieliec pie auss, pakrati, bet nav nekā – neskan vairs. Nekas, ārā jau nemetīs, ieliks skapī. Kārtīgas ir manas pilsētas sievietes. Ķermeņi kārtā priekšme-

tus, puksteņi rēķinās ar rūpēm. Varbūt manējās arī gribētu karāties gaisā vai pluncāties ūdenī, bet Kurzemes sievietēm liels pievilksanas spēks. Tās ir zeme un maize reizē, krāsni ar karstām klaiņu krūtīm, pat ja piens trešajā mēnesī paliek zaļš, kā tas gadījās manai mātei. Zīdāinis tiek izbarots ar auzu tumi un burkānu sulu. Un vēl man nebija tēva.

„Kauna būšana.”

„Vismukākā no meitām un tāda skāde.”

„Paskaties uz to ģīmi, tēs, kas tēs.”

Labsirdīgākā no tantēm ieminas, ka tēva meitas tās laimīgākās. Ja nejaukās mātes māšas būtu lasījušas grāmatas, prastos saukt mani par „mīlestības augli”. Nevienai no viņām nav plakana vēdera, varbūt tāpēc, lai nobriestu augļi? Es labāk gribētu kokā. Karāties zarā kā līdztekās ar galvu uz leju un šūpoties tā, lai mati glaužas gar zemi un tajos saķeras nopļauta, sausa zāle. Dīkos brīžos plēst smilgas un minēt – vistiņa vai gailītis, mīl-nemīl. Mīlestības augļi nav skābi āboli. Tāpēc jāsauļo kājas un nabas, jāskuj paduses un jāpipē „Kosmoss”. Bet pirms es pametu zelta pilsētu, Kurzemes sirdi, Gagariņa ielu, istabu ar konsuelsagānām un smilškrāsas tapetēm, papes jumtu ar brūno kāju biedrenēm, māju ar gāzes trubu un rūtiņu balkonu, pirms pametu savu istabu un pati sevi, ir jāsāk ar māti.

Tad man jāstāsta par to, kā nav. Kā nekad nav bijis. Jāuzmin, uz ko viņa skatās, seju pavērsusi pret loga stiklu. Uz ielas krēslo un zem blāvajām laternām vējš čubina ēnas. Papeļkoki izmēda graciozās Manē cipreses, es šķirstu reprodukciju albumu, bet mana māte neredz pat to. Viņas ķermenis ir šeit, istabā, kamēr pati kļīst tumšajos dziļumos un varbūt blakus viņai rosās mana tēva lēlis, kurš atkārto vienas un tās pašas kustības, saka vienus un tos pašus vārdus. „Man jāiet. Kāds pie velna bērns? Tu visu izgudro.” Tad viņa uztrūkstas un apjož pienākumu jostu, kas notur drošībā pie tā, kas taustāms. Pie katliem un pannām dienas gaismā. „Izrādās, es visu dzīvi esmu gaidījusi to, kā nav.” Pēc trīsdesmit gadiem pateiks. Es čukstu savām draudzenēm konsuelsagānām priekšā, lai taču saka mātei, lai ved pie prāta, bet laika mašīna vēl nav izgudrota un manas rēģainās draudzenes ir vecmodīgas seksistes augstpapēžlaiviņās ar kaislīgām vīnkrašas mutēm.

Un viņas jau sarunājas tikai ar mani. „Pastāsti, pastāsti visiem,” viņas mudina. „Par nogriezto bizi, kas saritinājusies guļ augšējā sekcijas plauktā un gaida, kad varēs tīties ap delmu kā čūska. Un pēc tam tā roka, izstāsti, nu ko, ko dara tā roka...” Nekā nebij, es netaisos visu teikt. Labāk parunāšu par Bibli vecajā drukā, par Ābela asinīm (vai ābeles nosauktas par godu jaunākajam brālim, kurš nav skops un nežēlo pirmos augļus?). Nu vēl varētu pastāstīt par to grāmatu mašīnrakstā, ko atradu sekcijā blakus bizes čūskai. Burtoju starp rindām un nezinu, ko iztēloties. Bučošanās un čamdīšanās. Manas draudzenes konsuelas un sagānas atkal jau ķiķina par manu sarkšanu un stomīšanos. „Svešvaloda, ja? Padomju erotikas rokasgrāmata, ja?” „Izbeidziet! Neesmu nekāds bērns...” atcerotu.. „Es tikai nevaru iedomāties, ka šito te lasa mana māte!” Varbūt pat pārrakstījusi ar rakstāmmašīnu vai kopējusi darbā, jo ko tad viņa citkārt līdz vēlai naktij kavējas? Varbūt to darījusi ar kādu kopā? Piemēram ar melno, skaisto, resno, neprecēto Intas tanti, kurai pašai savs dārzs, pirts un noslīdējusi dzemde? Vai ar to garbizes Silviju, kuras smukumu pie paša deguna bojā dzimumzīme zirņa izmērā. Lasījušas, smējušās, sarkaniem vaigiem starp lapām likušas zilus kopapīrus un gūlušās virsū, lai košāki burti. Varbūt manai mātei arī ir neredzamās draudzenes? Skaudīgas nīgras meles baltos lina lindrakos, jo kāpēc tad viņas seja tik skumja. Gan jau skumst par mīlestību, ko tad citu. Tikai tādus vārdus mēs te neizrunājam. Mīlestība. Ciešanas. Pat manas draudzenes sveicinot skumjas ķiķina. Nenotikušais ir spēcīgāks par to, kas ir. Nenotikušais lielāks. Tabu sēž uz tumbiņas un mizo kartupeļus.

„Kā sauc manu tēvu?”

Klusums.

„Nu, saki! Pasaki vienreiz!”

Kā tik nejēdzīgs uzvārds vispār iespējams, skrienu pēc pildspalvas, bet kamēr atrodu, aizmirstu, es minu, minu, bet otreiz viņa nesaka. „Pati neatceras, ko samelojusi?” smejas konsuelsagānas. Nē, viņa nemāk. Mana māte nekad nemelo.

Mūsu pilsētas sievietes vīriešus izgriež no kartona un noliek kaktā, lai nemaisās pa kājām. Pārgērbtie pūķi krīt koridorā, gārdz, smird un prasa, lai maukas atdod uguni. Vēl

ir tādi, kurus nekā nesauc. Melnā laukuma vīrieši klaiņā pa istabu, virtuvi, velkas līdzī kā ēnas ēna. It kā sievietē, tu pati būtu māja. Visuma karte uz sienas. Melnajiem caurumiem pārāk spēcīgs gravitācijas lauks. Notikumu horizonts guļ uz sekcijas virsmas, ritinās gliemežvākā un čūskas bizē. Veļas mašīna un kafijas dzirnaviņas griežas. Viņš ir šeit, jo viņa nav. Radijis, paņēmis un nobēdzinājis spožos notikumus. Vairs neatdod vai at-

griež citādus. Jo nekas tāds jau nav noticis. Sievietes pievelk zeme, vīriešus debesis. Man gribētos domāt, ka esmu radusies šo divu titānu cīņas rezultātā. Bet jūtos kā pārprattums. Mans tēvs ir rītdienas spogulis, stikls krāsots ar melnu, ne amalgamu. Skatos, cik stipri varu, sejas vietā traips. Skatlogā redzu sievieti. Tā noliecas, paceļ iepirkuma maisu, šo stafetes kociņu, ko viņai devusi māte, un turpina iet uz mājām. □

**Aina Roman. Ērglis parādās. (*Bald Eagle Appears*).
Eļļa uz paneļa, 15,2 × 15,2 cm**

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp.

Studēju statistikas matemātiku, izbaudu garas pastaigas, kolekcionēju neizlasītas grāmatas un tukšas klades. Reizēm kaut ko patiešām arī izlasu vai uzrakstu, ne tikai krāju. Vēlmi stāstīt – gan īsto, gan izdomāto – manī veicinājusi dalība „Aicinājuma” semināros, kuros piedalos kopš 2020. gada.

Patrīcija Preisa

MĀTES UN HETĒRAS

Annas Brigaderes biogrāfija stāstā izmantota vien kā iedvesmas avots, un nav mērķis to pārrakstīt. Šī ir brīva autore interpretācija.

Ir jēga par sevi rūpēties, ir. Arī tad, ja rūpes un to augļus redz vien rīta klusā tumsa, vēsie grīdas dēļi un aizsvīdušais logs. Vienaldzīga kompānija, bet Anna dzer auzu tumi un gatavojas vingrot.

Viņai nav jāgatavo brokastis vīram un bērniem, nav jāgludina veļa vai jāplāno ģimenes budžets. Tā vietā Annai jāizkustina kājas, rokas un mugura ikrīta vingrošanā, tad jāsēžas pie rakstāmgalda, savukārt vēlāk plānotas pusdienas ar kādu turīgu un pazīstamu ģimeni, kuri gribot aprunāties un lūgt kaut ko saistībā ar viņu jaunākās atvases kāzām. Kopīgi pavadīts laiks ar citām ģimenēm reizumis šķiet vienīgais veids, kā Anna līdz šim vārdam var nokļūt – līdz vārdam „ģimene”.

Viens pietupiens, otrs...

„Mīlestība...”

Trešais, ceturtais, piektais...

„Daudzi domā –”

Sestais, septītais..

„...man par to nav ne jausmas...”

Astotais, devītais, desmitais, Anna sāk elpot straujāk...

„It kā bez mīlestības šajā pasaulē nemaz nevarētu dzīvot!”

Citus stiprina cilvēcisks siltums, tuvība, ģimene. Kas motivē viņu? Kas motivē Annu, kurai jau tuvojas ceturtais gadu desmits? Vai cerība? (Pār muguru nopil pirmās sviedru lāses.) Kas motivē viņu celties no rītiem?

Beigusi vingrot, Anna pārģērbjas un iekārtojas pie rakstāmgalda. Līdz pusdienām ar Baložiem vēl ir pāris stundas.

Oktobra rīts jau kļuvis gaišāks, bāli dzelteni saules stari caursit Annas austrumu pušes logus. Viens no tiem kā runātīgs ziņnesis nosēžas uz viņas galda un laiski izguļas virs papīriem, izgaismodams tos. Saules stari vienmēr Annai šķituši komunikabli. It kā Saule caur tiem mēģinātu runāt ar vienu no savām astoņām planētām un tās iemītniekiem. Viņa grib atbildēt.

Sasveicinājušies, Anna un Baložu ģimene apsežas pie uzklātā galda, kādu brīdi ir neērts klusums.

„Cienājieties, droši cienājieties!” klusumu beidzot kliecē dzidrā Baložu kundzes balss, „tas viss jums par godu sarūpēts!”

Anna jau gadiem ir strādājusi par mājskolotāju vairākās turīgās ģimenēs, tādēļ labi pazīst arī Baložus, kuri, savukārt, Annai uzticas. Viņa nojauš, ka uzaicināta ar kādu līdz tam brīdim neizpaustu mērķi, tāpēc, beigusi pusdienot un pārrunājusi ar mājas saimniekiem labos laikapstākļus un Baložu vasaras beigu atpūtu Ķemeru kūrortā, Anna izdzer pēdējo malku ūdens un visbeidzot pajautā :

„Sakiet, lūdzu, kas bija tas, par ko vēlējāties šodien runāt? Ja pareizi sapratu, bija kāds konkrēts lūgums.”

Baložu kundze vispirms palūkojas uz blakus sēdošo meitu Irma, tad uz Annu un iesāk savu monologu, kurā pastāsta par Irmas saderināšanos un kāzām, pirms kurām viņa vēlas aizbraukt uz Davosu uzlabot veselību un atpūsties.

„Skaista kūrorta vieta, tik daudz kalnu un labs gaiss...” viņa saka, „Bet saprotiet mūs pareizi, Irma tomēr tāds jauns meitēns vien ir. Mēs nevēlamies, lai viņa, saelpojusies Eiropu, iekultos kādās nepiemērotās situācijās. Tā nu mēs vienojāmies, ka viņa var doties uz savu Šveici, bet tikai ar kādu uzticamu pavadoni.”

Arī Irma beidzot palūkojas uz Annu. Viņa tik ļoti grib braukt, un Anna ir vienīgā biļete.

Nedēļu vēlāk Anna stāstu skices kopā ar drēbju gabaliem loka čemodānos.

Anna sen nav braukusi ar vilcienu, bet nedz tā ribināšanās, nedz kupeju ierobežotā telpa nešķiet biedējoša. Drīzāk kā bungu riboņa pirms ilgi gaidīta muzikāla uznāciena. Anna melotu, ja apgalvotu, ka brauc tikai Irmas dēļ un pati nejūtas kā izvilksusi lielo lozi līdz ar šo piedāvājumu. Protams, viņa ir atbildīga kā vecākā māsa, ja ne gluži māte, un vismaz sākotnēji Irmai seko līdz teju ik uz soļa. Līdzīgi kā gans, kuram uzticēta sprigana kaza vai aita, kam vilna no zelta. Taču iespēja redzēt Eiropu un atpūsties Šveicē – kurš gan no tās atteiktos?

Vairākas dienas pavadot ceļā, Anna un Irma satuvinās. Anna ir sapratusi, ka Irma nemaz

nav tāda izlutināta vācbaltu spindzele, kā sākumā šķita, un viņas skatiens nopakaļ Irmai, kas nedaudz līdzinājās auklai ap vedama lopiņa kaklu, atslābst. Irma, savukārt, saprot, ka viņas pavadone nav tikai vecāku ultimāts un nevajadzīga aukle, bet arī lieliska sarunu biedre, kura nelabprāt runā par savu pagātņi, taču zina daudz citu dzīvesstāstu – gan īstu, gan izdomātu.

Vilcienam tuvojoties Davosai un pirmajiem kalnu apveidiem logos iznirstot kā labvēlīgi noskaņotu un sargājošu milžu mugurām, abu dāmu mierīgo līdzāspastāvēšanu patraucē kāds glīts, slaiks svešinieks. Anna un Irma savā aizgrābtībā, vērojot ainavu, nepamana, ka viņu kupejā apsēdies vēl kāds, tomēr viņš nesēž vis kluss un nemanāms ilgi, bet vienā brīdī vāciski paziņo:

„Baltietes! Jūs esat no Baltijas, vai ne?”

Abas dāmas pārsteigti palūkojas uz vīrieti. Irma paver muti, lai atbildētu, taču Anna pasteidzas pirmā:

„Jā, kā gan jūs uzminējāt? Vai jūsu saknes arī meklējamas Baltijā?”

Kalniem logos turpinot skriet garām līdzīgi kā Latvijā tas būtu ar kokiem, tik tikko iepazītais Ludvigs Augusts Annai arvien mazāk atgādina netikamu odu, kas neaicināts un kaitinoši sīcošs ielidojis pa loga šķirbu. Stundām steidzoties uz priekšu, viņa uzzina, ka vīrietis prot divpadsmit valodas un ir gan izglītots, gan dzīvesgudrs, gan diemžēl arī... precējies. Bet tas netraucē izbaudīt sarunu ar sev simpātisku vīrieti, kuram, kāda sagādīšanās!, pieder arī dāmu iecerētā naktsmitne un kurš tur organizē literārus vakarus. Uzziņājis, ka Anna ir rakstniece, viņš aicina autori kaut ko nolasīt nākamajā pasākumā, un Anna piekrit. Irma sākumā pieklājīgi iesaistās sarunā, tad veras pa logu, līdz iemieg.

„Rītvakar atkal tiekamies?” pēc priekšlasījuma Ludvigs Augusts uzrunā Annu.

„Jā, labprāt!”

„Es jūs ap septiņiem gaidīšu pie baznīcas.”

Izdzirdējusi pēdējo teikumu, Anna uz brīdi sajūtas kā literāra darba varone kādā lugā, kur mīlētāji pārmaiņas pēc ir pelnījuši laimīgas beigas, nevis upes gultni, nazi vai klints

malu. Taču viņa zina, ka baznīca būs vien satikšanās vieta, no kuras viņu vedīs tālāk pastaigā pa pilsētu, un nevis abu galamērķis.

Lasījums Ludviga Augusta literārajā vakarā bija izdevies. Kamēr Anna lasīja, telpā kļuva tik kluss, ka viņa uz mirkli sabijās no nedalītās uzmanības, ko saņēma. Klusums varēja būt gan piekrišana, gan nopēlums. Taču, paceļot acis uz klausītājiem, saprata, ka laikam tomēr piekrišana. Bet ar to nepietika, pēkšņi grupa nezināmu cilvēku bija par maz, pat ja to sejas pauda atzinību. Viņai bija svarīgi atrast tikai vienu. Vienu, ar kuru pietiktu. Augusts it kā arī bija nepazīstams cilvēks. Vai tomēr vairs nē? Kaut Anna viņu pazina vien dienu, Augusts vairs nešķita nepazīstams. Viņa nolēma būt drosmīga un telpā uzmeklēja Augusta acis. Tās bija nopietnas un mierīgas. Mazliet pārsteigtas, bet ne šokētas. Abu skatieniem satiekoties, tajās ievilkās mazas rievīņas. Smaidis. Tātad piekrišana. Vai viņš *ieraudzīja*? Vai *ieraudzīja* Annu?

Anna negribīgi arvien, arvien mana Augusta klātbūtnē mostamies savu sievišķību, par kuras esamību agrāk tik viegli izdevās aizmirst ikdienas darbos. Nevis to cēlo un tikumisko, bet to, kas simttūkstošiem gadu veca un grūti vadāma un kuru viņa iepriekš bija iegrūdusi kaut kur dziļi pakausī kā Zevs titānus Tartarā. Nu tā raujas brīvībā.

Anna jūtas kā kamīnā lēni brūkoša koka pagale.

Sēdēdama savā istabiņā, Anna kādu vakaru izlaiž garos matus, ļaujot tiem noslidēt pār pleciem un lāpstiņām, un apsēžas pie spoguļa. Viņa diezgan ilgi veras savā atspulgā un nojauš, ko tieši tur meklē – kādu skaistuma apliecinājumu, ko tādu, kas aizrautu Augustu.

„Vai tiešām es?” viņa sev jautā. „Tas tiešām notiek ar mani?”

Tobrīd istabiņā negaidīti ienāk Irma.

„Tev nu gan ir skaisti mati!” viņa šķiet patīkami pārsteigta un pieiet tuvāk, „Nekad nebiju domājusi, ka tie ir tik gari...un mīksti.”

Un lūk arī skaistuma apliecinājums! Līdz šim Anna vienmēr matus bija rūpīgi sakārtojusi

kādā frizūrā, īpaši neizrādot nevienam. Varbūt laiks kaut ko mainīt?

Atbildes vietā Anna kautri pasmaida un papildķē matraci, aicinot Irmu apsēsties.

„Kas uz sirds?” viņa vaicā. Anna prot klausīties, un par to cilvēki viņu mīl.

* * *

Augusts atkal runā. Viņš to dara teju nepārtraukti, taču Anna, šķiet, var tikpat nepārtraukti klausīties viņā. Par atbrīvošanos no *principum individuationis*, par līdzjūtību un askētisku dzīvesveidu kā zālēm pret gribas verdzību un apaļojoši – visām pasaules ciešanām. Par viņa jaunākajiem dzejoļiem. Viņa arvien vairāk jūt, ka nespēj dzīvot bez šīm pastaigām, bez sarunām, bez vīrieša, kurš ir viņas līdzinieks, lai arī precēts. Un šovakar viņu urda kāds cits jautājums, kas zemāks par filozofijas augstumiem, bet ne mazāk būtisks.

„August, mēs ar Irmu rīt braucam atpakaļ uz Rīgu.”

Kādu brīdi ir netīkams klusums. Anna gaida, ka Augusts pateiks:

„Es došos jums līdzī, Anna, jā, kā gan citādi!”

Bet Augusts klusē un Annai uz brīdi šķiet, ka viņa varētu blakus stāvošajam glēvulim iest.

„Es jūs mīlu, vai tiešām jūs to neredzat? Vai tiešām tas ir godīgi?” viņa varētu kliegt, spējajam skaņu vilnim satricinot Šveices klusās un omulīgās mājiņas un notraucot kalniem sniega cepures.

Tomēr tā vietā Anna turpina runāt atturīgi un mierīgi:

„Jūs jau saprotat, ko tas nozīmē...”

„Es saprotu. Bet saprotiet arī mani, es esmu...”

„Precējies.”

„Bet jūs mani fascinējat, Anna! Te būs mana adrese, rakstiet man! Rakstiet, es vienmēr gaidīšu!”

Anna ieloka papīra gabaliņu somā un ļauj Augustam sevi pavadīt uz naktsmītni, kaut atpakaļceļš ir miglains. Aizverot durvis un redzot Augusta seju pēdējo reizi, Annas kājas vēl nedaudz ir uz zemes. Līdz viņa saļimst. Ienāk Irma un neizpratnē skatās uz raudošo Annu, kura vienmēr ir tik cēla, tik mierīga, bet nu guļ šķērsām, paslēpusi seju palagos. Anna paceļ galvu:

„Viss kārtībā, Irma, es vienkārši...kājas sarīvēju,” viņa pa vidu asarām pasmejas kā kaut ko sapratusi, „par ilgu laikam pastaigājos.”

„Vai, es tūlīt pasaukšu ā...”

„Neko nevajag, paldies, viss labi! Nomazgāšu kājas un būs labi!” viņa pieceļas, izšņauc degunu un noslauka sapampušās acis, „Nāc, sēdies! Labāk pastāsti par sevi, ko darīji šovakar?”

Irma vēl arvien savādi lūkojas uz Annu, taču apsēžas uz gultas malas un, sapratusi, ka Anna par savu īsto asaru iemeslu runāt nevēlas, sāk stāstīt par apmeklētajām veselības procedūrām.

Eleganti iekārtota kupeja, eleganti sēdekļi, priekšā elegants ceļš un mājās tikpat eleganti pienākumi. Viss ir eleganti un tik...skumji. Cik jauki būtu, ja kupejā atkal negaidīti ienāktu Augusts un jautātu, vai viņas ar Irmu ir baltietes. Bet viņš nenāks, to Anna zina un savā blociņā ieraksta:

„Es protu atsacīties. Un es, protams, atkal kļūšu padevīga un mierīga.”

Nomierināties. Aizmirst kaut ko, kas uz mirkli pamodās – titānus Tartarā.

Parādoties Rīgas torņiem, Anna jūtas tā, it kā iepriekšējos mēnešus būtu nosapņojusi, it kā nebūtu bijis nedz Davosas, nedz Augusta, bet viņa ar Irmu būtu atbraukušas no, teiksim, Jelgavas. Tomēr somā esošā lapiņa ar Augusta adresi atgādina, ka viss ir noticis pa īstam. Pusei Annas gribas to izmest pa logu, bet otra puse zina, ka jau rīt sēdīsies pie rakstāmgalda un rakstīs vairākas lapas garu, sirsniņu vēstuli par piedzīvoto atpakaļceļā uz Rīgu.

* * *

Pagājuši divi gadi, Anna Augustam ir nosūtījusi vismaz divdesmit vēstules – katru vismaz piecas lapas garu, teksta rindas cieši notamborētas maziem burtniņiem – un saņēmusi pretī tikpat. Taču nekā vairāk par papīru kaudzi viņai nav. Augusts it kā ir blakus, bet vienlaikus tālu prom citā dzīvē. Augusts it kā gadiem neliek mieru, bet tomēr ir Annu atstājis un tuvāk par sirsniņām vēstulēm, kas sevī tur kādu neizteiktu solījumu, nenāk. Sirdi var izrakstīt tukšu un atdot otram, kas var būt nav pelnījis, bet vai sirdi var arī pierakstīt pilnu? Anna cenšas un, rakstot arī kādam citam, izņemot Augustu, tas gandrīz izdodas. Uzticamiem lasītājiem, mātai, draudzenei.

Viņa nav gluži viena. Tomēr Anna redz citas sievietes, kurām nav īpaši jānopūlas, lai pierestu sev to uzmanību, kas viņai gājusi sece. Vai tas ir slēpts rūgtums, kas iezogas viņas matu šķipsnās, vai skumjas, kas ielien lakata krokās, bet Anna sāk prātot - kautrums esot sievietes rota, taču vai tas vienmēr viņai nācis par labu? Anna atkal ir viena. Rūdis¹ reiz pieminēja „hetēras” – ar to viņš nedomāja Senās Romas pērkamās dāmas, bet sievietes, kuru tiešums un spēja savas jūtas paust publiski ir pretstats Annas diskrētumam. Viņa nav hetēra, viņa nekad nevarētu būt hetēra, pat ja gribētu par tādu kļūt, viņa ir citāda.

Anna vēl arvien nesaprot – tā ir atklāsme vai slēptas sāpes, vai nedrošība un nožēla, ko aizklāt ar tikumības kārtu, bet viņa ieraksta savā kladē:

„Ir divi galvenie sieviešu tipi – hetēras, kuras sasniedz visus savas dzīves mērķus ar vīriešu palīdzību, un madonnas, kurām priekštece ir mūsu lauku sieviete - māte.”

Viņa prātā sevi piepulcina madonnām. Un daudz vieglāk ir pateikt, ka nemaz nevēlējies to, kas nav saņemts. Un daudz vieglāk ir nosodīt to, ko pats klusībā vēlējies, bet nekad nespēji paust. □

¹ Rūdolfs Blaumanis

Par autoru: „Tipisks divdesmit pirmā gadsimta pilsonis, kurš vāc kopā izārdītās realitātes lauskas. Ticu, ka reiz atkal sēdīsimies pie pirmatnējās zupas katla un par šo pārpratumu tikai pasmiesimies.”

Toms Jaunzems

MAMUTU MEDNIEKI

Otto stūma lielus iepirkuma ratiņus, kuros bija sakrauts viss iespējamais un neiespējamais: aromātisko sveču izlase, rozā dušas aizkars, sienas attēls ar uzrakstu LIVE. LAUGH.LOVE, kaut kādi smaržīgie kociņi, divieļu komplekts rokām, divieļu komplekts kājām, četras 180 cm garas grīdlīstes, špakteles spainis un divas milzīgas kafijas krūzes ar pingvīniem. Tagad tika meklēta jauna stāvlampa, jo vecā, Annas ieskatā, vairs nebija stilīga, lai gan bija tikusi iegādāta tikai pirms dažiem mēnešiem. Nebūtu jau arī nemaz tik slikti, ja vismaz varētu izrādīt savu neapmierinātību, ka kārtējā nedēļas nogale jāpavada būvpreču veikala labirintos, taču tas nebija ieteicams, jo paša neapmierinātība šķistu kā mīļa žūzošana, salīdzinot ar to, ko preti pēc tam liktu Anna. Tāpēc Otto, savilcis seju nopietnas ieinteresētības grimasē, ļoti rūpīgi uzklusēja Annas viedokli par abažūru materiāla kvalitāti, kāju eleganto (vai mazāk eleganto) ieliekumu, lampu vispārējo spēju (vai nespēju) iederēties dzīvokļa iekārtojuma kopējā ansambli un citām svarīgām lietām. „Šī,” Anna dziļdomīgi noteica, „manuprāt labi ietu kopā ar dīvānu un klubkrēsliem, bet varētu diezgan nelāgi kontrastēt ar aizkariem. Mums vispār vajadzētu jaunus, tagad, cik skatos instā, plūmju krāsa ir tas ejošākais tonis.”

„Jā,” Otto, neapdomīgi novilka, nedaudz zaudējis koncentrēšanās spēju.

„Ko 'jā'? Tu vispār klausies? Vienmēr man viss vienai jādomā. Man ir vīrietis pie sāniem?”

Ieslēdzās sarkanā trauksme, un Otto centās saglābt situāciju:

„Piedod, piedod! Es aizdomājos tieši par tiem pašiem aizkariem, jo man arī šķiet, ka

vajadzētu kaut ko jaunu, kaut ko siltākos toņos ieturētu.”

Anna nedaudz nomierinājās un turpināja pētīt stāvlampas. Šajās dienās viņa bija īpaši aizkaitināta, jo Otto atkal bija niekojies „Optibet”, pazaudēdams lielu daļu no tās summām, kas bija paredzēta Annas venīriem. Šobrīd venīri bija kļuvuši par eksistenciāli svarīgu jautājumu, jo, kā teica pati Anna, viņa nevēloties staigāt apkārt dzelteniem un apdrupušiem zobiem kā veca bomzene. Otto gan šķita, ka viņas zobi ir vislabākajā kārtībā, taču par to Anna tikai pavīpsnāja, apgalvodama, ka Otto laikam dzīvojot mucā.

Kad stāvlampa beidzot bija izvēlēta (skandināvu dizaina pulķis bez dekoriem), viņi devās uz dārzniecības nodaļu, jo Annai nesen bija parādījusies interese par stādīšanu, kas izpaudās tā, ka viņa puķupodos audzēja pākšaugus, kuri ietiepīgi atteicās uzdīgt, un, ja arī uzdīga, tad drīz vien novīta. Tas bija novedis pie pārmetumu vētras par to, ka viņiem nav normālas mājas ar dārzu, bet gan tikai dzīvoklis ar balkonu, kurā neiespīdot pietiekami daudz saules gaismas.

Anna gan vēl nebija atmetusi visas cerības un tagad vēlējās izmēģināt laimi ar ķiršu tomātiem. Hobbiji viņai nāca un gāja, un konstanta palika tikai vēlme ceļot, cik bieži vien iespējams.

Kas tikai nebija izmēģināts: snovbords, veikbords, slēpošana, supošana, nūjošana, krosfīts, tantra, joga, meditācija... visas modīgās muļķības.

Un Otto nepavisam nevēlējās atminēties to laiku, kad katru dienu bija spiests dzert briesmīgos zaļaugu un dārzenu smūtījumus, kas izskatījās pēc toksiskiem atkritumiem un tā arī garšoja; un tad tos nomainīja ziedūdens gatavošanas mānija, kas beidzās ar to, ka viesistabā nācās nomainīt laminātu; un tad sekoja sveču liešana, kurai sekoja sveču liešana, izmantojot bišu vasku, kurai sekoja ziepju vārīšana, kas lika kaimiņiem izsaukt ugunsdzēsējus, jo tie domāja, ka notikusi pamatīga gāzes noplūde.

Kamēr Anna meklēja tomātu sēklas, Otto devās apskatīt grilus – lielus monstrus, kas atgādināja Viktorijas laika tvaika lokomotīves. Grili gan viņam patika! Grili bija laba lieta, vīrišķīga. Pa katru no tiem viņš nedaudz padauzīja ar kulaku, pacēla vāku, zinīgi papētīja to iekšpusi, dažreiz pat notupās un apskatīja tos no apakšpuses. Viņam pašam gan nebija īsti skaidrs, ko viņš meklē un grib izzināt, taču likās, ka uz griliem nevajadzētu skatīties vienkārši tā, kā skatās uz muzeja eksponātiem vai manekeniem.

„Tagad ejam pie spoguļiem,” pēkšņi viņam aiz muguras ierunājās Anna. „Mums vajag palielinošo spoguļi. Savādāk es neredzu uzacis izraustīt.”

lemetusi ratiņos pāris sēklu paku, viņa apņēmīgi devās palielinošā spoguļa meklējumos. Otto centās neatpalikt, taču rati bija kļuvuši krietni smagi, tāpēc uzsākot stumšanu, viņš negribot mazliet iestenējās. Likās, ka keramisko dārza rūķu armija, kas bija dislocējusies blakus mākslīgo istabas augu džungļiem, par viņu smejas, ka katra šī nirdzīgā grimase, uztriepta ar lētu krāsu, ir veltīta tieši viņam. Ceļš pie spoguļiem veda cauri dzīvnieku nodaļai, kurā aiz stikliem bija iesprototi visvisādi grauzēji un putniņi. Skaidra lieta, ka Annai bija šeit jāapstājas, lai sāktu ucināties un daudzīt ar garo, lakoto nagu pa būrišu stikliem, lai tādā veidā pievērstu kustoņu uzmanību. Otto tas vareni satrauca, jo uz būrišiem bija uzklēbēti lieli brīdinājumi, kas skaidri un gaiši vēstīja to, ka būrišu stiklus nedrīkst aiztikt. Taču Annu tas nekādi ne-

atturēja, lai arī reiz jau kāda no pārdevējām bija viņai par to aizrādījusi.

„Nu nedauzi, tur taču rakstīts, ka nedrīkst,” viņš pēc iespējas saudzīgāk aizrādīja.

„Vienalga, kas tur rakstīts,” Anna nevērigi izmeta un turpināja bungāt pa būra stiklu. „Paskaties uz to kāmīti, tik smukiņš! Mums arī vajadzētu kāmīti. Vai varbūt trusi?”

„Bet mums, taču jau ir suns un kaķis. Kaķis apēdis kāmīti... vai trusīti.”

„Ai, labi, labi,” Anna sadrūma un atmeta ucinošo toni, „tu jau nekad neko negribi.”

Šie vārdi padarīja Otto gluži vai traku. Viņš un neko negrib? Viņš, kurš pēc mēneša atkal kratīsies uz Ēģipti, lai rītu putekļus un skatītos uz izkāmējušiem arābiem, kuri jāz uz vēl izkāmējušākiem kamieļiem? Viņš, kurš izrāda tēlotu interesi par visām iespējamajām muļķībām un trivialitātēm, kuras patiesībā viņu neinteresē ne tik, cik melns aiznaga? Viņš, kurš bija nopircis viņai to lielo, siekalaino, gaisu maitājošo suni, kuru viņa bija apsolījusi vest regulārās pastaigās, taču tagad to gandrīz vienmēr darīja tikai viņš, jo Annai katru mīļu dienu sāpēja kāda ekstremitāte vai orgāns, vai čakra? Viņš, kurš bija apkrauts kredītiem kā tāds nastu nesējs mūlis? Viņš, kurš... Otto, mēģinādams norīt dusmas un aizvainojumu, piegāja aplūkot lielo, runājošo papagaili, kas viņam jau sen patika.

Tas lēkāja pa krātiņa vidū iespraustu mietiņu, kratīdams galvu kā plānprātīgais. Būra fonā, lai radītu zināmu autentiskuma iespaidu, bija uzlīmēta fototapete, kurā bija redzami džungļi. Otto šī pikselētā bilde pēkšņi aizkustināja, lai arī senāk viņš tai nebija pievērsis lielu uzmanību. Gluži vai gribējās tajā iet un pazust, vairs nekad nelīst ārā. Vai tad džungļos varētu būt tik slikti? Varētu medīt, staigāt apkārt ar pliku pakaļu, iepazīt dažādus augus, jaukt brīnumuzlējumus, dzīvot lielā un nesaraujamā saskaņā ar māti dabu...

„Kastrāts!” papagailis pēkšņi ieķērcās.

„Ko? Ko tu teici?” Otto, pavisam izbrīnīts un apmulsis, jautāja būrim.

„Kastrāts!” papagailis spiedzīgi atkātoja.

Otto aši paskatījās apkārt, vai kāds papagailis teikto nav dzirdējis. Netālu stāvošā Anna,

kura joprojām daudzās gar būrišu stikliem, mēģinādama pievērst jau tā nomocīto graužēju uzmanību, laikam neko nebija manījusi, un arī neviena cita tuvumā nebija. Pieskrējis pie Annas, viņš gandrīz vai ar varu vilka viņu prom no šīs, kā pašam tobrīd šķita, nolādētās vietas.

„Au, nespied roku! Galīgi sajucis esi? Es gribēju vēl uz pelēm paskatīties,” Anna aizkaiņināti spiedza, taču šoreiz Otto bija nepielūdzams.

Beidzot viņi sasniedza spoguļu nodaļu. Anna uzreiz metās izjautāt kādu tuvumā stāvošu pārdevēju. Otto, vēl papagaiļa izlēciena satriekts, nevilšus ieskatījās kādā no spoguļiem. Un tad visu viņa būtni pāršalca ļoti skaidra un nepārprotama atklāsme, ka viņš izskatās pēc istākā ķēma.

Pirmkārt, kāpēc viņš, pieaudzis vīrietis, kurš agrākos gadsimtos jau skaitītos vecs vīrs, ir apgērbies kā kaut kāds tīnis? Kāpēc viņam galvā ir „Buffalo Sabres” kepons kā tādām divpadsmitgadniekam? Un vai pieaugušam vīrietim nepienāktos valkāt kurpes, nevis Nike kedas? Un vai izejamajā dienā viņam nevajadzētu tērpties uzvalkā un hūtē, nevis kaut kādās stulbās džinsenēs un t-creklā ar citplanētieša attēlu? Otrkārt, kāpēc viņš bija uzaudzējis tādu stulbu bārdu, kas, ja tā padomā, kontrastēja ar visu iepriekšminēto viņa infantilismu?

Un vēl, kāpēc viņa rokas klāja krāsainu teļojumu musturi? Kas tās bija par muļķībām, kas tur bija sazimētas? Kaut kādi koki, acis, putni, samuraji... Samuraji? Ko tas viss nozīmēja? Otto, par to padomājot, pat nedaudz iesmējās. Īsts samurajs viņam bez runāšanas nocirstu rokas, kājas un pēc tam galvu. Samurajs, kurš iepērk špakteli un aromātiskās sveces. Tas nu gan būtu skats! Otto salieca roku un sasprindzināja bicepsu. Muskuļi tā kā bija, bet kāda no tiem īsti jēga? Pēc tam, nostājies boksa stājā, viņš uzmeta dažus ākus, taču tas pašsajūtām ne nieka nepalīdzēja.

„Kas tu galīgi sajucis esi?” pēkšņi aiz muguras, paprāvu spoguļi padusē pasitusi, ierunājās Anna. „Šī nav tava sporta zāle!”

„Tūlīt pati atrausies āķi,” Otto pie sevis nočūkstēja.

„Tu kaut ko teici?”

„Nē, neko neteicu. Varbūt virzīsimies uz kases pusi? Šodien jau pietiks.”

„Man vēl jāatrod drēbju pakaramie, tādi ar samta apdari. Es vakar instā redzēju, kā Zanei...”

* * *

Pagāja vēl divas garas stundas līdz viņi beidzot nostājās garajā rindā pie kases Nr.4, kura Annas ieskatā šķita visisākā. Kāds priekšā stāvošs vīrietis uzsāka skandālu sakarā ar skrūvēm, kurām uz plaukta esot bijusi norādīta cita, zemāka cena. Tas rindas kustību krietni sabremzēja. Beigās izrādījās, ka vīrietim tomēr nebija taisnība, tāpēc viņš paziņoja, ka tādā gadījumā skrūves neņemšot; tas visu sabremzēja vēl vairāk, jo pārdevējai vajadzēja atgriezt viņam samaksāto naudu, kas bija iespējams tikai ar menedžera autorizāciju. Taču menedžeris bija aizņemts pie kases Nr.2, kur kāds klients mēģināja tikt vaļā no aizvakar iegādātā dārza rūķa, kuram bija nolauzta kreisās auss līpiņa, ko klients, kā pats apgalvoja, iegādājoties nebija pamanījis.

Otto mēģināja veikt elpošanas vingrinājumu, kas palīdz nomierināties - četras sekundes ieelpot, četras sekundes elpu aizturēt, četras sekundes izelpot, četras sekundes atkal elpu aizturēt. Viņš gan juta, ka tas nepalīdz, un viņa vēderā sāka dejot durstīgs kamols, kurš pēc tam rāpās augšup līdz sasniedza viņa krūškurvi, kur izpletās liels un varens.

Kad beidzot pienāca viņu kārta norēķināties, Otto iepirkumus uz slīdošās lentas svieda gluži vai paniski. Pārdevējai, rezignētai pusmūža sievietei, kuras acu mirdzumu sen bija nokāvis nebeidzamais un nepārtrauktais skenera pīkstiens, radās problēmas ar špakteles spaini, jo tam bija bojāta svītrkoda uzlīme, tāpēc cenas kodu vajadzēja ievadīt manuāli, taču lielajā kodu grāmatā, kas atradās katrā kasē un bija paredzēta tieši šādiem gadījumiem, šī konkrētā špakteles spaiņa koda nebija, jo tas bija pavisam jauns produkts, tāpēc kodu grāmatā vēl nebija ierakstīts. Šī iemesla dēļ pārdevējai nācās pa skaļruni paziņot, lai kāds no zāles darbiniekiem atnes uz kasi Nr.4 „Buz” špakteles spaini ar nebojā-

tu svītrkodu. Pēc dažām minūtēm tas tika izdarīts, bet tad sekoja nākamais pārpratums, jo Anna atskārta, ka ratos nejauši ielikusi attēlu ar uzrakstu LIVE.LAUGH.LOVE, lai gan patiesībā bija vēlējies attēlu ar uzrakstu BE YOUR OWN KIND OF BEAUTIFUL, tāpēc Otto nācās iet to samainīt. Aiz viņiem jau bija sadzirdama klusa, neapmierināta bubināšana.

* * *

Apvāršņi bija aizvilkušies melniem mākoņiem, no gaisa krita sīks lietutiņš, kas gan drīz solījās pāraugt pamatīgā gāziena. Otto, kaut kādas dzejiskas dzirksts dzelts, nodomāja, ka debesis laikam raud, taču šāds skatpunkts viņam īsti negāja pie sirds, jo ilgtermiņā varēja novest tikai trakomājā vai nabagmājā. Viņš ātri šo domu aizgaiņāja.

Un varbūt vainojama bija migla un visu lietu tēraudpelēkais ietvars, taču Otto pēkšņi radās problēmas atpazīt savu auto, lai arī viņš sevi uzskatīja par lielu spēkratu ekspertu un entuziastu. Tajā brīdī tie visi šķita gandrīz identiski, ja vien neskaita nelielas krāsu atšķirības. Otto par savu dzelzi bija izmetis 30 000 eiro, turklāt, lai varētu veikt šo aizņēmumu, bija nācies nodibināt pat fiktīvu SIA. Pēkšņi tas šķita kā muļķīgākais lēmums viņa muļķīgajā dzīvē.

Beigās auto, tumši zils BMW ar automātisko kārbu (jo Anna nespēja iemācīties manuālo), tomēr tika uziets. Tas atradās iespiests starp tumši pelēku Peugeot un melnu Audi, tāpēc, vismaz tā sevi mierināja Otto, bija grūti pamanāms.

Otto atvēra bagāžnieku un sameta tajā iegādātos krāmus; grīdlistes nācās novietot salonā, jo tās bija pārāk garas. Pie stāvlaukuma izbrauktuves, kā jau sestdienās ierasts, bija izveidojies pamatīgs sastrēgums. Otto atkal sāka veikt nomierinošos elpas vingrinājumus, taču atkal bez panākumiem, jo Anna uzsāka seno sūdzību par to, ka viņai, atšķirībā no Zanes, Ilzes, Mudītes un Sofijas, vēl neesot pašai sava braucamā.

Tiekot uz šosejas, Otto nedaudz nomierinājās, jo šoseja piedāvāja vismaz kaut kādu brīvības izjūtas erzacu. Viņš juta vajadzību uzdot gāzi, galvenokārt jau tamdēļ, ka Annu tas vienmēr kaitināja. Taču Anna, tajā brīdī

piekalta savam viedtālrunim, pat nepamanīja, ka ātrums sasniedz jau 140 km/h. Paņemot rokās savu telefonu, viņa iegrima katatoniskam stuporam līdzīgā stāvoklī, tāpēc nebija pat vērts mēģināt piesaistīt viņas uzmanību ar sarunu. Tad Otto ienāca prātā cits triks. Samazinājās ātrumu līdz 80 km/h, viņš strauji nobremzēja. Anna, kura, lai arī Otto to vienmēr viņai lūdza, nebija kārtīgi piesprādzējies, ar lielu būkšķi atsita pieri pret priekšējo paneli.

„Au, tu stulbs esi? Kas notiek?” viņa iebļāvās.

„Ak, piedod! Tu sasities? Stirna uz ceļa izskrēja. Labi, ka paspēju uzstāt pa bremzi.”

„Kāda stirna, kur viņa ir?”

„Iemuka mežā jau. Tāpēc es tev teicu, ka vienmēr vajag kārtīgi piesprādzēties.”

„Labi, netēlo profesoru. Pats senāk pālī braukāji, tagad baigi godīgais atradies.”

„Tas bija sen,” Otto drūmi noteica.

Anna, izlikdamās apdullusi, berzēja pieri. Otto atkal sāka attīstīt ātrumu, tam sasniedzot 120 km/h, Anna uzsāka izteikt savus aizrādījumus:

„Nebrauc tik ātri, traks esi? Es vēl gribu dzīvot!”

„Labi,” Otto, turpinādams spiest gāzes pedāli, mierīgi noteica. „Bet tu sākumā man paskaidrosi vienu lietu!”

„Kādu lietu, ko tu murgo?”

„Tu man esi teikusi, ka vīrietim esot jānes mājās mamuts. Saprotams, ka tu to kaut kur esi dzirdējusi, jo vispār tā saka bieži. Mani vecāki arī tā teica. Tā jau ir tāda klišeja principā, iezīsta ar mātes pienu. Bet ne par to stāsts. Vienkārši pasaki man - vai es nesu mājās mamutu?”

„Ja tu nenestu, es ar tevi nemaz nesatiktos,” Anna aizkaitināti atcirta. „Tagad nomet gāzi!” „Neesmu mājās nesis. Ja atmiņa neviļ, es strādāju skābbarības tirdzniecības uzņēmumā, un mājās es nesu naudu, nevis mamutu.”

„Tas ir pārnestā nozīmē, pamuļķi.”

„Bet tad vajag runāt tiešu valodu, tad vajag teikt - vīrietim jānes mājās nauda. Jo, godīgi sakot, es labprātāk tiešām vilktu mājās mamutu. Labi, pat ne mamutu, derētu jebkurš cits liels dzīvnieks.”

„Beidz muldēt un nomet gāzi! Tu tāpat brauc medībās, kas tev vēl nepatīk?”

„Pēdējo reizi, kad biju ar čaliem medībās, Oskars saķēra plaušu karsoni, es - divas ērces, Imants nejauši iešāva Igoram ciskā skroti un Edgars pazaudēja savu jauno telefonu. Nožēlojams pasākums. Turklāt tā kaulainā stirna, kuru nomedijām - tā bija inficēta ar tārpiem.”

„Nu tā ir jūsu pašu vaina. Vienkārši beidz muldēt, tev ir labs darbs, labi maksā, visam pietiek, ko tu te tagad fantazē, es nesaprotu.”

„Es fantazēju to, ka gribu medīt mamutu. Zini, cik darbietilpīgi bija nomedīt vienu vienīgu mamutu? Veselai ciltij tas varēja prasīt divas dienas, kamēr tādu monsturu piebeidza. Sievietes, redzi, ir vācējas, jūs jau kopš laika sākuma esat staigājušas apkārt ar ķočiem uz rokas un kaut ko vākušas, tāpēc arī tu tādā būvgružu veikalā jūties savā elementā, bet es, savukārt, tur jūtos ārpus sava elementa.”

„Kur tu šitādas mulķības esi sagrābstījis? Tev senāk patika braukt iepirkties, nevarēja ārā dabūt no tiem veikaliem.”

„Tas bija senāk! Zini, es vairs negribu tirgot skābbarību, man šķiet, ka es nomiršu, ja turpināšu to darīt.”

Anna, sapratusi, ka kaut kas nav lāgā un lieta nopietna, nolēma, ka šo sarunu vairs nevajadzētu tālāk attīstīt, tāpēc mēģināja izmantot nedaudz samierinošāku toni, jo attiecīgās situācijās pieprata arī to. „Labi, mājās par to parunāsim,” viņa pielabinoši noteica. „Pasūtīsim Boltā picu un kebabu, paskatīsimies kādu seriālu. Ā, šovakar gadījumā nebija tavs hokejs?”

„Hokejs ir priekš idiotiem,” Otto atcirta, „es vairs hokeju neskatīšos. Nekādu sportu vairs neskatīšos. Un nekādas picas arī negribu, jo liekas, ka pārtieku tikai no surogātiem un pusfabrikātiem - kā tiešā, tā pārnestā nozīmē.”

„Beidz runāt niekus,” maigā tonī noteica Anna.

„Atceries to lielo, runājošo papagaili? Viņš mani nosauca par kastrātu. Vari ticēt, vari neticēt, bet tā bija.”

„Klau,” Anna, nu jau nedaudz panikodama, teica, „varbūt nobrauksim ceļmalā, nedaudz izvēdināsim galvu. Te, re, tāda klusa mežmalā, varbūt varam iet kaut kur pamīlēties? Atceries kā senāk visādās publiskās vietās to piekopām.”

„Mīlēties negribas,” Otto, joprojām neatlaizdams gāzes pedāli, vēsi paziņoja. „Man tas veikals nosūca visu seksuālo enerģiju. Tāpēc jau tauta nevairojas, jo pavada lielāko daļu sava laika tādos aseksuālos angāros.”

„Es zinu, kas par vainu. Tev vajag satikt čaļus, iziet kaut kur.”

„Nevajag man nekādus čaļus, tie visi arī ir rūnīti. Viņi tajā vietā ir pielikuši desu vai sardeli un, priecīgi apkārt lēkādami, izliekas, ka tā ir istā manta. Mirlas istākie!”

„Fui, kā tu tā vari teikt par saviem draugiem? Es par savām draudzenēm nekad tā nerunātu.”

„Jā, jo tavas draudzenes ir nevis mirlas, bet mimras.”

„Nerunā tā!”

„Mimras, kurām dzīves mērķis ir iebāzt mutē klozetpoda zobus un bezsakarīgi blandīties pa pasauli.”

Anna saprata, ka būs jāiztur līdz mājām, pēc tam jāzvana Otto mātei un jāpasūdzas par viņa uzvedību. Tas nostrādāja vienmēr. Jā, tik lielas divainības viņš tiešām nekad nebija gvelzis.

„Iedomājies,” Otto atsāka, „cik ilgs laiks pagāja, lai tādu mamutu nodirātu. Un no tām ādām viņi sev gatavoja kamzoļus, bet no ilķņiem - visvisādas rotas un ieročus.”

„Kāpēc,” Anna lūdzoši jautāja, „tu nevari beigt runāt par to mamutu? Kas notiek?”

„Bērnībā,” Otto, it kā viņu nedzirdējis, turpināja, „es reiz ausī iebāzu pūpolu, jo man gribējās zināt, kāda ir sajūta, kad tās spalviņas pieskaras auss iekšpusei. Labi, varētu jau teikt, ka pārāk gudri tas nebija, jo bija

jābrauc uz slimnīcu, kur to pūpolu vilka laukā ar lielām knaiblēm, taču svarīgi tas, ka es vismaz gribēju zināt. Tagad es vairs negribu zināt neko, jo šķiet, ka es visu jau zinu, izņemot to, kā būtu medīt mamutu.”

Mežs kreisajā pusē kļuva retāks. Drīz vien to nomainīja liels rapšu lauks, kas gan vēl nebija ziedā. Otto samanīja, ka tā vidū kustas kaut kas milzīgs un savāds. Strauji samazinājās ātrums, viņš uzmanīgi vēroja gigantisko kustoni.

„Paskaties,” viņš piebikstīja Annai, „kas tas tāds? Alnis?”

„Nē,” Anna izsaucās, „pārāk liels! Un pārāk spalvains!”

„Vai tiešām būs mamuts?” Otto neticīgi jautāja, vairāk jau debesīm, nekā Annai.

„Tiešām! Paskaties, kas par ilkņiem!”

„Nē, tā nevar būt! Es tieši tikko runāju par mamutu, un tagad mamuts parādās, kā no gaisa nokritis.”

„Materializācija!” Anna iesaucās.

„Kas?”

„Domu un vēlmju materializācija. „Noslēpumā” par to tēmu bija, Ekhartam Tollem arī ir grāmata. Ja kaut ko dikti grib, tad tas materializējas.”

„Domā?” Otto neticīgi jautāja.

„Pats tak redzi! Tu jau man toreiz neticēji, kad tev stāstīju.”

Tik grandiozu kustoni ne Otto, ne Anna nekad nebija redzējuši, lai arī Indonēzijā bija jājuši uz ziloņa un Indijā barojuši nīlzirgu ar beigtiem samiem.

Šķita, ka tas varētu sagraut visu, kas parādītos tā ceļā – izgāzt kokus ar visām saknēm, ar savu snuķi sadauzīt daudzstāvu namus lupatu lēveros, uzdurt uz saviem ilkņiem smagās mašīnas, ar varenajām kājām sabradāt putekļos asfaltu.

„Šī ir mana iespēja!” strauji sagriezdams stūri, iekliedzās Otto. Nobraucot no gludās šosejas, mašīna palēcās, Anna atsita galvu pret jumtu, kas lika viņai iekliēgties. Rapšu laksti sitās pa auto priekšējo stiklu, bet Otto tikai spieda grīdā. Viņš tuvojās izsapņotajam ma-

mutam, aprēķinājis, ka vislabāk būtu mēģināt to dabūt gar zemi, ietrietoties tā pakakājās. Anna kļiedza un ālējās, taču Otto tam nepievērsa uzmanību. Viņš atcerējās pretīgos dārza rūķus, viņš atcerējās ļauno papagaili, viņš atcerējās smacīgo dzīvokli un vēl smacīgāko biroju, kurā bija nonicis daudz par ilgu.

„Es nesīšu mājās mamutu! Īstu mamutu,” viņš kļiedza un smējās, un beidzot jutās laimīgs.

Pēdējais, ko redzēja Anna, bija mamuta baltais ilknis, no kura, viņas ieskatā, vajadzētu sanākt labum labiem venīriem.

* * *

Detektīvs Kurmītis nodeva raportu uzstājīgai un ziņkārīgai žurnālistu brigādei:

„Situācija, jāatzīst, ir visai savāda, taču izskaidrojama. Ezers, kā redzams, atrodas visai tālu no ceļa, un, kā jau zināms, mēs no tā izvilkām arī beigtu mamutu ar pamatīgi sadragātām pakakājām. Izskatās, ka mamuts ir notriekts tīši, pēc tam stumts uz priekšu, taču, ņemot vērā tā izmēru, aizsedzis skatu uz priekšā atrodošos ezeru, kas tad arī rezultējies traģiskajā iznākumā.” Pa ezera virsmu peldēja vientuļa grīdlīste. Kāds no policistiem to makšķerēja ar garu zaru, apcerēdams, ka arī pašam mājās vajadzētu šo un to pieremontēt. Ekskavators cēla ārā sadragāto mašīnu. Zālējā gulēja izmirkušais mamuta liķis, kas bija ticis izcelts brīdi iepriekš. Ap to spītoja fotožurnālisti, policisti un tuvējā ciema ļaudis, kuros šī ambrāža izraisīja priekpilnu satraukumu. Bet visu šo kņadu izgaismoja lieli, uz ugunsdzēsēju mašīnas jumta novietoti, prožektoru, jo bija jau dziļa nakts. □

Esmu komponists, kurš mūziku raksta nu jau 40 savas dzīves gadus, lai arī nemaz tik vecs vēl neesmu. Tomēr vienmēr man licies svarīgi savām skaņām meklēt arī apstiprinājumu, paralēles, sakarības, līdzdarbības arī vārdos, krāsās, dažādās citās formās, kuru pārvaldīšanā sevi par ambīciju pilnu profesionāli saukt nevarētu. Un tomēr - vārdi ir zināma pašterapija, dienasgrāmata, atmiņu un noskaņu grupēšana, kurā vēlāk arī pašam ir interesanti ielūkoties, un, cerams, tas var šķist interesanti arī vēl kādam. Ja tā ir - laipni lūdzu manā pasaulē! Gadā, kurā manā dzīvē ir notikušas būtiskas pārmaiņas, pievērsos esejas žanram.

Andris Dzenītis

ESEJA PAR NESVARĪGO Nr.5

Kaut kad šajās dienās aprit tieši gads, kopš no manis vairs nekūp dūmi. Nu ir jau nu gan lieta, ar ko lielīties! It kā pateikt, ka šodien aprit gads, kopš esmu iemācījies civilizēti izšņaukt degunu, nevis darīt to piedurknē. Vai arī rupji nelamāties. Vestards Šimkus ne tikai nekad nav smēķējis, bet nav pieskāries alkoholam, un pat ne kafijai, ja tam var ticēt – nesen tā maniju kādā virsrakstā.

Jocīgi apzināties, ka vairāk kā puse līdzšinējās dzīves bijusi piesūkusies ar dažādas kvalitātes tabakas smārdu. Vēl tagad atceros pirmo līdz galam nosmēķēto „Camel” cigareti pie Imantas vasarnīcas stūra ozola, kas bija vissliktāk pārredzamā un visattālākā vieta teritorijā. Kaut gan man īsti nebija no kā slēpties. Darīju to, visdrīzāk, klasiska iemesla dēļ, jo likās, ka pirmā mīla mani vairs pietiekami nemīl un ir pievērsusies kādam citam. Jāteic, ka līdzīgu iemeslu dēļ gadus padsmīl vēlāk pēc trīs mēnešu pārtraukuma atsāku smēķēt ar trīskāršu intensitāti, jo biju atklājis kādus

šokējošus, man, protams, iepriekš nezināmus faktus par manu toreizējo dzīvesbiedri. Atmiņas par automašīnas cimdu nodalījumā atstāto pēdējo, neizsmēķēto cigarešu paciņu, kas kādreiz noderēšot smēķējošiem draugiem, lika auto virzienā lidot gaismas ātrumā, un ar tām dažām, protams, bija par maz, lai iespētu nokavēto un dzēstu nervu ugunsgrūku. Bērniībā, sekcijas sekretārā glabājās paliels maiss ar neatplēstām rietumu marku cigarešu paciņām. Tās mans tēvs saņēma dzeramnauda un dāvanās no ārzemniekiem, būdams viesnīcas „Latvija” šveicars laikā, kad neko vairāk par „Elitu” vai „Kosmosu” kioskos netirgoja. Bet tad, kad man jau sāka augt ūsas un nonācu līdz cigarešu potenciālai lietošanai, tās izrādījās pleķainas, savilkušas, negaršīgas. Pašā savas pircēja pieredzes sākumā atminos „Bond”, „Monte Carlo” un „L&M” marku draņķus no tirgus, laikus, kad vājprātīgi trakos bohēmas ceļojumos pa Dzimteni savas pārtikas iespējas rēķinājām pēc tā, cik paliks pāri, ja uz visiem nopirksim lētāko alīņu un cigaretes, kādas nu būs. Reiz pat tās bija „Prīma”, kuras, stopējot uz opermūzikas svētkiem Kuldīgā, ar ņirdzīgu ironiju biju ielicis baltā krekla krūšu kabatiņā un ar lepnumu priecājos, kā brūnsarkanie toņi ar balto uzrakstu spīd cauri krekla materiālam. Vēlāk jau par bezapziņas pirkumiem kļuva „Marlboro” (tirgū bija TĀS – ar balto filtru) „Winston”, „Barclay” vai „Twilight” (cigaretes, kuras „prins” ražoja Latvijā, taču tās bija nopērkamas tikai Lietuvā). Starp citu, būdams

students Lietuvā, par spīti drūmam pīpmaņū mākonim, savā apkārtņē – un mēs dzīvojam vienā stāvā ar aktieriem – biju pirmo reizi dzīvē uz mēnesi „atmetis”, taču ar laiku sapratu, ka cigarešu ikvakara aizvietošana ar paciņu cepumu, divām lielkonfektēm „Nomedā” un litru piena arī nav diez ko veselīga, un tad jau – līdz pirmajai iespējai atkal uzvilkt. Vēlāk ilgus gadus smēķēju „Kent” marķu, līdz pat brīdim, kad manā dzīvē ienāca tabakas tirgotāju dinastija, jo apprecējos ar vienu no tabakas veikala līdzīpašniecēm, un pēkšņi sapratu, ka tas, ko līdz šim smēķēju, vispār nav tabaka. Līva, starp citu, visas parastā kioskā nopērkamās cigaretes sauca par kentiem. Līdz ar to vairākus gadus sagādāju sev problēmas, cenšoties neaizmirst pirms darba dienas uztīt sev vajadzīgo daudzumu īstas tabakas cilindriņu, lai nav atkal jāiet pēc „kenta”. Veidu, aromātu un iespaidu bija tik daudz, ka šķita, ka nekad neapniks. Par veselību piemirsās pavisam. Tā arī ne reizi kūpošu smaržkartonu vairs netiku lietojis. Ak, jā, tad vēl nāca visādi „veselīgākie” „aikosi”, kā arī meloņu, zemeņu un citi draņķi, bet, lai arī ar tiem kādu laiku niekojos, joprojām uzskatu tos par tādu „mīksto” padarīšanu. Kā pirms daudziem gadiem, kad pēc kāda pārtraukuma smēķēt bija atsācis komponists Kristaps Pētersons, no kabatas ar plašu žestu izvilcis sarkanās, pagarinātās „Marlboro” cigaretes un redzot manu pārsteigto skatienu, viņš vien noteica: „Ja jau reiz pīpē, tad pīpē!” Gluži pretēji rīkojās kāds cits mans kolēģis, kurš bija pārgājis uz tievajām „sieviešu” cigaretēm, ticot konspirācijai, ka tās tievuma dēļ mazāk bojā veselību. Toties uzreiz pēc kārtas „notiesāja” divas.

Gaidot Vari, kūpēt beidza Līva, pēc mēneša arī es stilīguma dēļ nolēmu pamēģināt vairs nemēģināt. Bez solījumiem un mērķiem. Galu galā, kaut kā kopā nelīmējās arī tas, ka biju sācis intensīvāk sportot, piedalīties sacensībās. Tā nu mēģinu jau 369. dienu, un atšķirībā no siekalu dziedzeru darbību veicināšanai ainām filmās, kur kāds ārkārtīgi garšīgi dzer dubulto viskiju vai lielu glāzi sarkanvīna, tabakas dūmi šobrīd drīzāk izraisa nepatiku. Tomēr Alberta ielas tabakas pagrabīņā joprojām smaržo dievīgi.

Kāpēc vispār cilvēkam jākūp? Droši vien senajiem indiāņiem par to bija pavisam cita teorija, kā Laimonim no Ņengaraga autoser-

visa, ievērojamam teātra režisoram ar ciešanu pilnām grumbām sejā vai ādas krāsotājam Bangladešā. Smēķē arī slaveni ārsti, kuri skaidri zin, ka tā darīt nav labi, bet dažādos meistarkursos, noslēguma ballītē, bieži izrādās, ka smēķē teju visi, ne tikai tie daži pārņemtie, kuri ikdienā regulāri pārtraukumos steidzas aiz stūra. Arī es savā 9.klases izlaiduma pirtī biju šokēts par to, ka, izrādās, smēķē teju visas manas klases smukās meitenes.

Fizioloģiskas jēgas nav nekādas. Ja kāds uzskata pretēji – lai iesniedz referātu. Reibstot šā galva pāriet drīz, asinsspiediens pielāgojas, plaušas samierinās, ātri saproti, ka pīpe nav nekas vairāk par striķi, kas absolūti neizskaidrojami nēlaiž vaļā, un mērkaķītis, šķīvjjiem rokās dimdot, smadzeņu koncertzālē daudz balsīgi auro: „At-kār-tot! Aat-käär-tot! Aaaat-kääār-tooot!!!”. Kāpēc – par to, lai dzied mediķi savā terminoloģijā, bet kaut kā tā tas strādā diezgan veiksmīgi tam vellam un filipmorisam par prieku.

Vairāk par skābo smaku, ikdienas taustes pārbaudi kabatā, vai nav aizmirsies paņemt četrkantīgo objektu un šķiltavas (un vai paciņa ir pietiekami pilna), periodisku apziņu, ka droši vien šodien dzīve ir par kādu daļiņu saīsinājusies (bet kas gan to neīsina?), vairāk par ikgadējiem plaušu rentgeniem, jo strādāju pedagoģijā, ģimenes ārsta norādēm, ka ir cilvēki, kas var pīpēt un kas – nevar, un es piederu pie otrajiem, smēķēšanai tomēr ir bijušas arī savas svarīgās puses.

Skolas laikā smēķētāji lielākoties bija visi „cītādi domājošie”, tāpēc izglītības iestādes tualete vienmēr bija jaunu konceptu, cinisma un nihilisma ideju, viegli kutinošas domubiedrības vieta. Ik pa laikam parādījās arī pa kādam skolotājam, kuru nezinājām smēķējam, un tas nez kāpēc zināmā mērā pret viņu palielināja cieņu. Paradoksāli, ka daudzas svarīgas personiskas un profesionālas pazišanās notikušas pīpētavās, pie koncertzāļu, augstskolu, bāru durvīm. Te arī laikam esmu norūdījies un atritinājis domas par ziemas peldēm, jo visbiežāk, ārā ejot, pat visvājprātīgākajā spelgonī, vienas cigaretes dēļ vilkt mēteli un tuntuļoties likās stulbi. Mūžīgā redzes atmiņā būs bilde ar manas skolas direktoru, kurš reiz, pārdesmit grādu minusos pa skolas durvīm bija izbāzis vien smē-

kējošu galvu, kura blondi sirma, acīmredzami cieta līdzās toreizējam jaunumam – spilgti sarkanbaltam uzrakstam – „nesmēķēt 10 metrus no ieejas”. Nav ko slēpt, ka vairākas nozīmīgas sadarbības ir aizsākušās tieši no atkarību izraisošām substancēm – smēķēšanas, iedzeršanas, naktīm sociālajos medijos. Vai paliekot pie kotlešu un pīrāgu galda, koncerta starpbrīdī stutējot sienas, vai pēc pasākuma uzreiz dodoties mājās, izrakstoties no visiem „pašreklāmas medijiem” nekas tāds nenotiek? Grūti pateikt. Šis un tas profesionālajā dzīvē ir bijis dots tieši pateicoties kādām paciņām izsmēķētu cigarešu, nevis uzbāzīgiem telefona zvaniem. Dotas arī vismaz 10-15 minūtes starp darba cēlieniem, stundām skolā, darbības formām. Pailgi bija pierast pie domas, ka ārā iziet un izstaipīties var arī tāpat.

Laikam jau arī kādreiz vairāk patikušas tās „nepareizās” meitenes – teju visas manas sirdsdāmas bijušas smēķētājas vai vismaz – veiksmīgi tā nedarišanu slēpjošas. Droši vien, ka grūti rīt košļenes, skalot muti ar kumelītēm un aplāpēt savu brīvdomīgo nepieradināmību kādas burvīgas, harmoniskas būtnes, ar ļoti augstiem ēstētikas standartiem gludumā, kurai tas izteikti netiek (un par laimi – tādu ir daudz). Tā kā esmu pasīvi maniakāli introverts, arī pats iepazīšanās process vienmēr licies daudz vienkāršāks, ja vari pateikt: „Klau, ejam uzpīpēt?” Un tad vismaz kādu brīdi būšana divatā. Ja nepietiek, ja patīk – vēl otras cigaretes garumā. Ja kāds iztraucē – iespēja pie šīs nodarbes atgriezties vēlāk. Esot pašam ar sevi, neaizsargātam, cigarete pārvēršas par stabilu dzelzs stieni, pie kura pieturēties, negāzties, ja vajadzīgs – noslēpties, aizlīst aiz dūmu vai svarīgas nodarbes tapetēm, patiesībā visu lauku it ļoti pārredzot. Nezināmi „speciālisti” stāsta, ka vislielākie smēķētāji parasti esot tie, kuriem bērnībā visagrāk atņemts mammas pups.

Laiski liderīgā sajūta starp rādītājpirkstu un vidējo, ievilciens caur mutes kaktiņu, izpūtiens – kā sanāk. Dūmu vērpētes, ātrgaitas maģistrāles ceļa zīmi atgādinošs zīmējums, kas izplūst no abām nāsīm, lēni, apjukuši garaiņi, straujš izpūtiens dažādos virzienos. Svarīgums. Mnja. Pauze, pirms ko teikt, atbrīvotas kustības, pozas. Ir, kad tas pat liekas nedaudz seksīgi. Tam, kas šo motoriku pazīst tuvāk – kādreiz arī kļiedzošu vājumu

nododoši. Vēl ja pīpe, vēl ja cigārs... Gluži ne tā kā aikosisti. Tie nedaudz atgādina tādus kā pārsalušus obojistus, kuri kaut kur stūri ik pa laikam maina oboju uz angļu ragu, pielāgojot dažādas mēlītes, un vienalga, izskatoties ar darāmo darbu nedaudz neapmierināti, nedaudz nosaluši, drudzaini grozoties, domājot, kur to čupiņu ar mēlītēm pēc tam likt, un īsti skaņa (dūmi) arī ārā nenāk.

Kāpēc tad es nekūpu? Šobrīd liekas, ka tā ir labi. Man nav ikreiz jākāpj no sestā stāva un atpakaļ, lai to darītu. Mani bronhi ir tīri, man nav jākreķķ (es taču teicu, ko par to domā mans ģimenes ārsts). Man nav jādzer, lai pīpētu, un jāpīpē, lai dzertu, jo dzeru tikai ūdeni, labu kvasu un kefīru. Pat mutulijem pīpēdams esmu bijis visdedzīgākais aizliegumu un cenu celšanas aizstāvis, jo neuzskatu, ka par to, ka šņaucu degunu piedurknē, man pienākas kādas privilēģijas un īpašas iespējas. Nav arī lielas nepieciešamības iepazīties ar veco metožu palīdzību, es ceru, ka tie, kas gribēs iepazīties, atnāks paši tur un tad, kad tam būs jānotiek, vai arī uzrakstīs (nu labi, varbūt šim ne līdz galam ticu). Man patīk sportot un sasmaržot. Es ceru, ka nesmirdu, arī ne pārāk pēc kaut kā smaržoju. Nauda? Droši vien jau, ka arī kāda summa ir gada laikā ietaupījusies, lai gan tāpat ikdienā tērējam daudzām mulķīgām vājībām, iegribām un nevajadzībām.

Ir tik daudzas lietas, kuras potenciāli varam nedarīt. Faktiski visas. Jebkura, ko vari iedomāties. Un ir tās, kuras mēs potenciāli varam darīt. Ar tām, droši vien, katram būs savi objektīvi ierobežojumi, tomēr vispārināti – teorētisku robežu darīšanai nav. Man ļoti patīk pāršķirt lappuses. Sevišķi tās, kurās nodaļas beidzas un sākas jaunas, un ir krāsaini attēli. Pie dažiem gribas palikt.

Ādamam bij' septiņ dēl', seeeepitiņ dēl', ne tie ēda, ne tie dzēra, ne tie zin, kas jādara...

Visi dara tā!

Es daru tā! ☐

Esmu pabeigusi Literāro Akadēmiju pie Ievas Melgalves, Osvalda Zebra un šogad arī pie Daces Vīgantes. Līdz šim esmu publicējusies interneta žurnālā Punctum, Satori un mēnešrakstā *Avīzes Nosaukums*. Rakstu īsākus un garākus stāstus. Šobrīd strādāju pie manuskripta debijas romānam.

Elīna Rudoviča

BAZNĪCAS KALNS

Ilgvars nav ne ticīgs, ne kristīts. Citi viņu sauc par pagānu.

Viņš katru gadu gaida sniegu, lai dotos uz kalnu pie luterāņu baznīcas un vērotu bērnus, kas, aizrāvušies ar ziemas izpriecām, uz mirkli aizmirst par apkārtējo pasauli. Arī viņš tur sēžot mēdz aizmirsties.

Priežu zarus ietin balta sniega sega. Šogad tā ir ļoti bieza. Ilgvaram nav viegli uzkāpt baznīcas kalnā, neiestiegot sniegā. Tomēr viņš to paveic.

Ilgvars grib aizdedzināt cigareti, bet neuzdrīkstas to darīt. Viņš negrib sabojāt šo dabas skaistumu ar kaut ko tik pretīgu.

Bērni bezrūpīgi laižas lejā no kalna. Daži vecāki stāv un sabozušie drebinās, degunus ietinuši šallē. Ilgvars ir gatavs atdot visu, lai kaut uz mirkli būtu viņu vietā.

Puisis ar sarkanu rupja adījuma cepuri velk augšā koka ragavas. Tas nav nemaz tik viegli. Spēcīgāk paraujot, viņš atkrīt sniegā un palaiž tās vaļā. Lielo vilšanos ātri vien nomaina

prieks, vērojot smaidīgos vienaudžus laižamies lejā no kalna.

Puisis nopūšas un dodas pēc ragavām, kamēr Ilgvars, mierīgi sēžot, izliekas to nematām. Tāpat kā citus gadus, arī šoreiz viņš tikai vēros notiekošo.

Pamazām sāk krēsnot. Zelta gailis, izslējies baznīcas jumta smailē, vizuļo vakara saulrietā. Priežu un melnalkšņu galotnes iekrāsojas maigi rozā. Bērzu zari cenšas noturēt smagās kupenas, tomēr tas neizdodas - sniegs nokrīt, atklājot to kailumu.

Piebrauc sudrabots džips, un no tā izkāpj tēvs ar dēlu. Atveras bagāžnieks. Tēvs izņem sarkanās ragavas ar stūri un saka: „Ej! Es tevi gaidīšu tepat.”

Zēns dodas augšā, stingri turēdams ragavu striķi. Viņš smaida un ik pa laikam atskatās uz tēvu, kas, iegrimis telefonā, turpina lasīt jaunākās ziņas. Zēns mazliet saskumst.

Ilgvars redz, kā bērns noslauka degunu cimdā, un viņam iesmeldzas pakrūtē. Viņš iekrekšķinās. Zina, ka neko nevar ietekmēt.

Zēns ir uzkāpis kalnā. Viņš lūkojas uz savām ragavām. Nelāgo noskaņojumu nu ir nomaiņījis priecīgs satraukums. Tēvs paceļ acis un

smaidot uzlūko dēlu, atrāvies no svarīgām ziņām.

„Gatavs?” tēvs uzsauc dēlam un parāda īkšķi.

Zēns atbild ar to pašu. Viņš iesēžas ragavās, iztaiso stūri un pārbauda, vai striķis netraucēs.

Pēc nelielas minstināšanās viņš šļūc. Ragavas mērķtiecīgi traucas virsū priekšā stāvošajai priedei. Tēva acis pazib bailes, bet viņš ir sastindzis un nespēj pakustēties.

Priede ir pavisam tuvu. Lielais, pelēcīgi brūnais stumbrs ar biezo mizu stāv izslējis kā milzenis iepretim mazajam bērnam, kas satraukts cenšas sagriezt stūri, lai tajā neietriektos. Ātrums ir liels, un Ilgvaru pārņem auksti sviedri. Viņš saprot, ka nepaspēs.

Zēns sāk gāzelēties. Ar savu ķermeņa svaru viņš cenšas sagriezt ragavas, bet stūre ir iestrēgusi. Tēvs atjēdzas un sauc: „Lec ārā!”

„Es varu, tēt!” dēls attrauc, bet bailes ņem virsroku.

„Lec ārā!” tēvs satraukumā kliedz un skrien pie dēla, kas, spiežot bremzes, mēģina griezt stūri. Bet vēl aizvien tas neizdodas.

Tēvs cenšas panākt ragavas: „Lec ārā, vai nebūs labi!”

Draudi palīdz zēnam attapties. Viņš izkrīt no ragavām un iekrīt ar seju izbraukātajā sniegā, kas asi saskrāpē maigo ādu. Zēns nekustas.

Ilgvars ievēl elpu. Viņam trīs rokas.

Tēvs pieskrien pie dēla un sapurina viņu. Zēns ir aizmiedzis acis un lēni, lēni ver tās vaļā.

„Viss labi?” tēvs vaicā.

Zēns bailīgi pamāj ar galvu, un Ilgvars ir gatavs apzvērēt, ka pat viņš, sēžot uz sola, dzird tēva atviegloto nopūtu.

Tēvs piespiež dēla trauslo augumu pie savējā tik cieši, ka zēnam, iespējams, sāp, tomēr spēcīgās rokas ir varenākas par jebkādam sāpēm. Tās aizdzen prom bailes, neziņu un šaubas.

„Viss kārtībā,” tēvs mierina. Zēna pleci pāris reizes noraustās. „Vai mēģināsi vēlreiz?”

tēvs smaidīdams vaicā, un dēls neticīgi viņu uzlūko.

„Vai es drikstu mēģināt vēlreiz?”

Tēvs draudzīgi iesmejas.

„Protams, es tikai stāvēšu pie tās priedes.”

* * *

Ir jauna diena. Ārā ir stiprs vējš, un Ilgvars prāto, vai vēl kāds, izņemot viņu, būs uz kalna. Taču viņam tur jātiek, lai vai kas. Sīks, kaitinošs sniegš skrāpē ādu, iegraužas vaigos un svilina tos. Bet viņš nepadodas. Acis piemiedzis, lai redzētu ceļu caur spēcīgo vēja brāzmu, viņš turpina iet. Rīklē sajūt skrāpējošu aizsmakumu. Ilgvars ieklepojas, kad caur degunu ieelpo auksto gaisu.

Pelēkās dzelzs margas, kas norobežo viņu no brauktuves, ir apsnigušas un mirguļo saules gaismā. Ilgvars, mazliet pieklibojot, iet lēni un nesteidzīgi. Priežu zari ir apsniguši. Tie notrīs spēcīgajā vējā. Melnalkšņi ar biezo sniega kārtu stāv kā stāvēdami pie mazīs, aizsalušās upītes. Daži pērnā gada čiekuri lien ārā no kupenām.

Ilgvars sasniedz baznīcas kalnu. Viņš pamana trīs meitenes, kas, sasēdušās rindiņā viena aiz otras, skaļi spiegdamas, šļūc lejā pa stāvo nogāzi. Viņš palūkojas augšā uz blāvi dzeltenīgo baznīcu ar baltām aprišēm un smagām koka durvīm. Tas pats zelta gailis, kas izslējis stāv uz abām kājām, liegi vizuļo saules veidotajā atblāzmā. Ilgvars izvēlas drošāko ceļu - ne pa apledojušajām kāpnēm, bet gan pa kalna nogāzi labējā pusē. Kājas iecirzdams dziļajā sniegā, viņš neticīgi lūdz dievu, kaut nenokristu. Un nenokrīt arī!

Beidzot viņš sasniedz nedaudz apledojušo dēlu solu, kas stāv pie baznīcas, un iekrīt tajā. Smagi elsojot, Ilgvars aplūko apkārtni, gaida un vēro. Meitenes jau atkal ir sasēdušās viena aiz otras un laižas lejā no kalna. Viņas sajūsmā spiedz. Ilgvars pasmaida, atminoties, kā pats reiz laidās lejā. Tikai ne ar plastmasas šķīvjiem vai āboliem, bet gan ar polietilēna plēvi vai kartona gabalu.

Vēja brāzmas norimst. Saule iespīd Ilgvaram sejā, un viņš samiedz acis. Pavisam drīz tā sāks rietēt.

No tuvējās skolas nāk bērni, un viņš nepacietīgi gaida, līdz tie bariem atskries uz kalnu, sev līdzī nesot priecīgas čalas. Puiši kliegdami pirmie sasniedz baznīcas kalnu. Klūpot viņi uzrāpjas kalnā, iesēžas līdzī atnestajos plastmasas šķīvjos un laižas lejā. Dažiem līdzī nāk arī vecāki, gausi un negribīgi vilkdami kājas, it kā visa pasaule būtu vainīga pie viņu vecāku pienākumiem. Ilgvars neomulīgi sarosās uz sola.

Pēc stundas, kad bērni slāpjam galvām, skaļi smiedamies, pamet kalnu, viņš redz, kā piebrauc sudrabortais džips, no kura izkāpj tēvs un neilgi pēc tam arī mazais zēns. Šodien viņa cimds ir pelēki un bikses tumši zilas ar atstarojošajiem elementiem gar malām. Viņš smaida un ar lielu neatlaidību cenšas izņemt no bagāžnieka savas ragavas. Tēvs viņam nepalīdz, bet gan atbild uz īsziņu. Zēns pacietīgi gaida. Viņš negrib iztraucēt tēva svarīgās darīšanas. Ilgvars, elpu aizzurēdams, vēro mazo zēnu.

Kad īsziņa ir nosūtīta, tēvs palūkojas uz dēlu, kas ar nodurtu skatienu lūkojas sniegā. Viņš uzsmaida un parāda uz kalnu.

Tēvs dodas pie lielās priedes, bet dēls spāriem soļiem velk kalnā ragavas.

Kad virsotne ir sasniegta, zēns bailīgi paskatās apkārt. Viņš atminas vakardienas notikumus. Arī Ilgvars saraujas. Jābūt uzmanīgam. Nevienam viņu nedrīkst šeit pamanīt.

Tēvs paceļ īkšķi, dēls kalna galā atbild ar to pašu un iesēžas ragavās. Pirms kājas ir atrautas no zemes, viņš pārbauda stūri, vai tā nav ieklemmējusies.

Ilgvars aizzur elpu un gaida. Zēns iestumj ragavas un šļūc lejā. Ilgvars nespēj atraut skatienu.

Šodien zēns aizšļūc daudz tālāk un taisnāk, un Ilgvars ir lepns par to.

Tēvs plati smaida un uz mirkli pavērš acu skatienu uz kalnu. Ilgvars saraujas. Šķiet, vīrietis viņu ir pamanījis. Tā nevar būt. Attālums ir pārāk liels.

Bet tad viņš strauji novēršas un palūkojas uz saviem melnajiem zābakiem, it kā kaut ko pārdomātu.

„Dēls, mums jādodas!” viņš sauc.

Dēls neizpratnē rāda uz kalnu. „Bet mēs tikko atbraucām!”

„Man jāstrādā,” tēvs nelokāmi nosaka un izvelk no kabatas telefonu, lai pavicinātu to dēla priekšā. „Dodamies!”

Pār puisēna vaigiem birst asaras, viņš nošņaukājās, tomēr neuzdrošinās ko iebilst.

„Dod ragavas, ielikšu mašīnā,” tēvs ir nelokāms un cenšas izraut striķi no sažņaugtajiem bērna pirkstiem.

„Vai mēs rīt atbrauksim?” puisēns apņēmīgi vaicā. Acīs mirdz asaras.

Tēvs ir neapmierināts un dusmīgs. Seja nosarkst, un pēkšņi viņš jūtas nelāgi bērna priekšā. Maigi satverot dēla rokas, tēvs apsola rītdien te atgriezties.

„Tiešām apsoli?”

Tēvs pamāj ar galvu.

Viņi iesēžas sudrabortajā džipā un aizbrauc prom. Ilgvars noskatās viņiem pakaļ. Arī viņa acis ir miklas.

* * *

Šodien ir patīkami silts. Ilgvars ieelpo svaigo meža aromātu, tad pasper soli uz priekšu, tomēr attopas stāvam un lūkojamies uz palēnām kūstošo lāsteku. Tā ir pieķērusies pie zilā skārda jumta virs viņa galvas un neatlaidīgi, pat kaitinoši lēni, pil uz betona. Ilgvars atskārš, ka pavasaris vairs nav tālu. Sniegs pamazām kust, un tas nozīmē, ka drīz uz kalna vairs nebūs dzirdami bērnu skaļie smieklī un čalas. Ilgvars jau tagad ar nepacietību gaida nākamo ziemu.

Ejot gar daudzdzīvokļu māju pagalmiem un pelēkajām dzelzs margām, no kurām lēnām kust sniegs, Ilgvars uzmanīgi šļūc uz priekšu. Viņam ir bail nokrist un palikt turpat uz ceļa. Tāpat neviens nenāks viņu meklēt. Viņš vairs nevienam nav vajadzīgs. Un tieši šī doma dzen izmisumā un iegulsnējas prātā. Šodien automašīnas traucas ātrāk, lai gan laikapstākļi nav tam piemēroti.

Ilgvars apstājas un ieklausās. Viņš cer sadzirdēt, kā mostas daba: ūdens klusi, klusi no lāstekām pil; kūstošs sniegs gurst zem kājām; vārns, pa zemi staigājot, ieķērcas, un

koki, savu stīvumu izvingrinot, palēnām atbrīvojas no biežās sniega segas. Taču vēl ir laiks.

Ilgvars pamana aizsalušo upi un biezo ledus kārtu, kas ietīta vakara saules staros. Ledus spītīgi turas pretī. Tāpat kā Ilgvars.

Viņš šķērso baznīcas stāvlaukumu, kur tikai svētdienās ir pilns ar automašīnām, un lēnām dodas augšup kalnā. Šodien viņš ir ieradies vēl. Bērnu ir daudz, un viņš cer, ka nav nokavējis. Ir jāpasteidzas.

Ilgvars paslīd. Sirds notrīs. Viņš mēģina atkal, liekot zābaka zoli ieslīpi. Tas vienmēr ir palīdzējis, taču nekā. Ir pārāk slidens. Ilgvars nepadodas. Viņš iecērt kāju sniegā un ar otru piešļūc klāt, līdz palēnām apjauš, ka šodien tur augšā netiks. Vaigi satraukumā sakarst, sviedru lāsītes izsitas zem adītās cepures. Rokas ir nosvīdušas cimdos.

Ilgvars smagi nopūšas un paceļ skatienu. Nekur tālu viņš nav ticis.

Tepat divi puiši uzsāk strīdu ar trešo, kurš, šķiet, ir nedaudz apjucis un lāgā vēl nesaņemot šīs spēles jēgu. To pārspēj meiteņu skatītie spiedzieni, un Ilgvars klusi iesmejas, atminoties savas bērnu dienas.

Viņš pēkšņi atskārš, ka ir stāvējis pārāk ilgi, un ielūkojas pulkstenī. Viņam ir atlicis maz laika, lai noslēptos. Viņš ieelpo drēgno gaisu un dodas lejā, lai sasniegtu tālāko priedi. Kamēr viņš cenšas nepaslīdēt, neapmierināti murminot sev zem deguna, piebrauc sudrabetais džips. Ilgvars sastingst un samulsis nostājas pie tās pašas nelaimīgās priedes, cerībā, ka viņu nepamanīs. Lai gan zina, ka tā nebūs. Viņš pieturas pie koka.

Tēvs izkāpj no džipa, dēls viņam seko. Ilgvara acu skatiens viņus pavada. Viņš vēl aizvien cer, ka paliks nemanāms.

Tēvs izņem ragavas un noliek tās sniegā. Viņš paceļ acis, un Ilgvaram liekas, ka krūtīs kaut kas sažņaudzas. Viņš nespēj pakustēties un paelpot. Abu vīriešu skatieni krustojas. Kalkā sakāpj rūgts kamols. Acis pieplūst asarām, bet jaunā vīrieša seja paliek nekustīga. Viņa roka ir cieši sažņaugta un telefons, kas izvilts no kabatas, liekas, tūliņ saplīsīs. Laiks ir teju apstājies. Visi apkārtējie trokšņi izzūd. Neeksistē vairs nekas, tikai viņi. Ilgvars, viņa dēls un mazdēls.

Viņi nav runājuši gadiem. Iespējams, mazdēls nemaz nezina par vectēvu. Arī jaunais vīrietis izskatās piemirsis pats savu tēvu. Ilgvars baidās, ka dēla acīs saskatīs vienaldzību, taču no sirds cer, ka vēl nav par vēlu.

Sāpes asi ieduras pakrūtē, un Ilgvars saviebjas. Viņš lieliski apzinās, ka šim mūžsenajam strīdam vairs nav nozīmes, jo viņam ir atlicis tikai tik daudz laika, cik dzīve ir atlicinājusi.

Par ko gan viņi toreiz tā sastrīdējās?

Vai tas bija viņa lepnums, kas neļāva salīgt mieru ar dēlu, kuru zaudēja jau tīņu gados? Vai varbūt stūrgalvība? Ilgvars nespēj atbildēt uz šiem jautājumiem, tomēr zina – arī dēls par viņu domā. Šis bija viņu īpašais kalns, kur abi reiz kopā šļūca un priecājās kā bērni.

Ilgvars cerīgi pasmaida un lūkojas uz savu dēlu. Viņš ir noguris tēlot aizvainoto. Un nemaz to vairs negrib darīt. Viņš ilgi ir sapņojis par šo dienu, un, beidzot, tā ir pienākusi.

Jaunā vīrieša drūmo, zilganpelēko skatienu aizblāvo asaras. Arī viņš apmulsumā pasmaida, vairs nezinādams, kur likt savu lepnumu.

Ilgvars izbauda dēla smaidu. Sen to nav redzējis tik tuvu.

Elpa aizraujas, kad dēls pasper pirmos soļus. Ilgvars teju pakrīt, cenšoties notvert viņu savā apskāvienā.

Jaunais vīrietis uzliek rokas uz Ilgvara sagumušajiem pleciem un klusi nočukst: „Tēt!”

„Esmu šeit, dēls,” Ilgvars tikpat klusi atčukst, ciešāk piekļaujot viņu sev klāt.

„Tom, panāc šurp! Tas ir tavs vectēvs.” □

Atis Rozentāls

NEPARASTI NOTIKUMI SANFRANCISKO TĪRELĪ

Mūsdienu tehnoloģijas ļauj vērtēt arī izrādes, kas nav redzētas klātienē. Jā, protams, tas nav gluži adekvāts redzējums, tehniskais ieraksts no viena skatu punkta arī neļauj uzvert tuvplānus, toties dod priekšstatu par inscenējumu un koptēlu. Tādēļ, saņemot ierakstu ar Sanfrancisko Jaunā teātra izrādi *Tirelis*, bija skaidrs – secinājumus izdarīt var pilnīgi noteikti.

Taču, pirms pievērsties Dženas Silvermenas lugas iestudējumam, iezīmēšu jaunākos notikumus Latvijā un diasporas amatiereteātru dzīvē, jo ir noticis būtisks pavērsiens, kāds vēl pirms gada nebija iespējams – šā gada amatiereteātru skatē diasporas teātri varēja iesniegt savu iestudējumu ierakstus un tie nonāca kopējā vērtējumā ar Latvijas amatieru klātienē rādītajām izrādēm. Protams, te domas var dalīties – sak, dažs labs pašmāju teātris arī labprātāk rādītu ierakstītu izrādi, īpaši, ja sasirdzis kāds aktieris vai grūti apmaksāt ceļa izdevumus uz reģiona skati. Tādā ziņā diaspora nosacīti ir izņēmuma situācijā. No otras puses, ierakstu kvalitāte var būt dažāda un atsevišķos gadījumos arī iegāzt.

Augstu novērtēti

No diasporas amatiereteātriem vislabāk klājās Stavangeras teātra studijai ar izrādi *Noslēgtais aplis*, kas ir versija par Šona Grenana lugu *Alvas sieviete*. Šis skatuves darbs ieguva 48 punktus no 50 un augstāko pakāpi, taču jau laikus brīdināja, ka nevarēs ierasties uz fināla skati Mālpilī, bet Latvijā viesosies vēlāk. Vairāki diasporas amatiereteātri ieguva pirmo pakāpi, kas ir ļoti tuvu augstākajai. Sanfrancisko Jaunais teātris ar Raiņa *Zelta zirga* iestudējumu angļu valodā ieguva 44 punktus, līdzīgi kā Birmingemas Mazā teātra izrāde *Atklātā jūrā* – absurda dramaturga Slavomira Mrožeka lugas skatuves variantu. Stokholmas atraktīvais latviešu amatiereteātris SALA ar Līvas Ulmanes *Pārvērtībām*

Atis Rozentāls ir laikraksta *Diena* Latvijas ziņu nodaļas redaktors, tagad arī *Jaunās Gaitas* redakcijā biedrs, teātra mākslas apskatnieks.

Skat. viņa rakstus „Laipa – uz priekšu un uz augšu” pērnā gada ziemas numurā un „Atgriešanās pie Raiņa” š.g. pavasara numurā.

– Agneses Jēgeres monoizrādi – ieguva 43 punktus. Vēl vairākas citas diasporas amatiereteātru izrādes ieguva otro un trešo pakāpi. Debijas gada rezultāti apliecina, ka nav spēkā savulaik dzirdētais mīts, ka diasporas amatieri atpaliek no Latvijas amatieru snieguma.

Šogad iepļānotas vairāku diasporas teātru viesizrādes Latvijā, tāpat notiks arī abi festivāli – „Laipa” atgriezīsies savā dzimšanas vietā Bredfordā Lielbritānijā, savukārt „PLATS solis” notiks Stokholmā.

Neparastais stāsts

Sanfrancisko Jaunais teātris pēdējos gados iestudējis vairāku latviešu autoru lugas, taču tā pēdējais iestudējums, kas pirmizrādi piedzīvoja šā gada 4. maijā, ir tulkojums. Dženas Silvermenas 2017. gadā sarakstītā luga *Tirelis (The Moors)* Sanfrancisko Jaunajā teātrī tiek izrādīta, balstoties uz īpašu vienošanos ar Apvienoto Talantu Aģentūru (United Talent Agency). Ir vērts citēt izrādes programmiņu, jo tajā savdabīgā veidā, sasaucoties ar lugas sižetā būtisko dienasgrāmatas rakstīšanu, ir fiksētas visas svarīgākās personas, kas iesaistītas izrādes tapšanā. Tāpat:

„Sanfrancisko Jaunā teātra dienasgrāmata. Ļoti privāti”

Pirmdien: Džena Silvermena (Jen Silverman) saraksta lugu *Tirelis (The Moors)*.

Otrdien: Māra Lewis saņem atļauju lugu tulkot un režisēt.

Trešdien: Ingvilda Strautmane izdara labojumus lugas tulkojumā.

Ceturtdien: Māksliniece Linda Treija uzbur mežonīgas tērpu un dekorāciju skices.

Piektdien: Nata Da Cruz sakomponē asinsstindzinošu mūziku un skaņas.

Sestdien: Sallija Filica, Māra Lewis un Dace Rapa sašuj mežģinotus tērpus.

Svētdien: Aija Moeller sāk rakstīt dzīvelīgu dienasgrāmatu Facebook-ā.

Pirmdien: Kristīne Elksne virina čikstošās durvis, aiz kurām nauda glabājas.

Otrdien: Māra Linde māca Emīlijai šūpļa dziesmu.

Trešdien: Sallija Filica saplēš aizkarus, krūmus, krūzes, lelles un atstāj visu uz skatuves.

Ceturtdien: Mārtiņš Zinbergs seko modernajai civilizācijai ar projekcijām un miglu.

Piektdien: Timo Da Cruz seko šaušalīgajiem notikumiem, skaņojot un gaismojot.

Sestdien: BUM! Sanfrancisko Jaunais teātris izrāda pārsteidzošu un iespaidīgu izrādi.

Jāpiebilst gan, ka gluži 13 dienās *Tirelis* netapa, tas ir iestudējums, kas tika iestudēts diezgan ilgi un ar pārtraukumu pandēmijas laikā, tad sekoja daži citi iestudējumi un viesošanās Latvijā, un tikai tad teātris atgriezās pie *Tireļa*. Izrādes veidotāji „atriebjas” pandēmijai, piesaucot to, kad norāda lugas norises laiku. Programmiņā teikts: „1840-tie... varbūt... Pandēmijas izolācijas laiks... varbūt...”

Silvermenas luga diezgan brīvi stilizē gotisko romānu sižetu un atmosfēru, un visi kritiķi, kas recenzējuši lugas iestudējumus dažādos teātros, pieminējuši māsas Brontē, neaizmirstot atgādināt, ka noslēpumainais lugas varonis – divu vecmeitu brālis nosaukts māsū Brontē brāļa vārdā. Interpretējot lugu, režisoram jārespektē autorei samērā brīvā attieksme pret realitāti. Lugas aprakstā pieļauts, ka varoņi var būt dažādu rasu pārstāvji, piedevām lugā iekļautas mastifa un laukirbes sarunas, kas, tāpat kā kalpone ar dubultu identitāti, piešķir lugai teju absurdu dimensiju – suns, ko cilvēki dēvē par bīstamu, patiesībā ir melanholijas iemiesojums, kamēr putns, ar ko viņš cenšas sarunāties par mūžīgām tēmām, ir pragmatiskuma kalngals. Silvermenas sižets par guvernanti, kas nokļūst nomaļā lauku īpašumā pie divām vecmeitām, ir paradoksāls, tas reizē atsauc atmiņā

līdzīgus sižetus (ne tikai Brontē, bet arī, piemēram, Dafnes di Morjē *Rebeku*), vienlaikus tos parodējot.

Stils un ironija

Silvermenas luga arī Latvijā droši vien varētu izraisīt interesi – tajā pārsvarā ir sieviešu lomas. Arī Sanfrancisko Jaunā teātra trupā ir sieviešu pārsvars, un vienīgais vīrietis – Mārtiņš Zinbergs, kurš spēlēt brauc no Losandželosas, dabūjis mastifa lomu, bet faktiski tikai pusi no tā, jo pēc režijas koncepcijas suņi ir divi – vai arī viens, bet ar sadalītu miesisko un dvēselisko daļu. Ne Mārtiņš, ne Astrīda Lācītis nav iegērbti suņu kostīmos un, izņemot gaudošānu, viņiem nav jātēlo suņi naturālā izpratnē, respektīvi, nav jāguļ uz grīdas un jāatveido suņiem raksturīgās kustības. Mastifu un Laukirbes dialogi ir paradoksu pilni, tie dramaturģiski ir kā iestarpinājumi, kas papildina pamata sižeta līniju. Izrādās, te, tīrelī, tieši suns (suņi) domā par dzīves jēgu un Dievu – cik nu spēj. Māras Vildes Laukirbe ierodas cauri zālei, viņa, kā jau norādīts programmā, ir ļoti pragmatiska, tieša un brīžiem īgnumā līdzinās lugas varonēm – sievietēm.

Taču izrādes centrā ir sieviešu trijotne. Vecākās māsas Agatas lomā pieredzējuši aktrise Taira Zoldnere akcentē valdonīgumu, tieši viņa virza iepriekš izdomātu plānu par guvernantes uzaicināšanu, izmantojot viltību, lai realizētu savas ieceres par dzimtas turpināšanu. Nata Da Cruz koķeti atveido ne pārāk talantīgo, diezgan izklaidīgo, tomēr ambiciozo jaunāko māsū Holdiju. Ir asprātīgi izdomāts arī visai grūti realizējams slepkavības skats, vienīgi varbūt tam būtu vērts pievienot vēl kādus skaņu efektus, lai šo ainu izkāpinātu līdz zināmam pārspilējumam. Džozanna Pāvuliņa guvernanti Emīliju parāda atīstībā – no biklas ienācējas līdz pašapzinīgai personai, kas apzinās savu vērtību. Ļoti nozīmīga izrādē ir Sallijas Filicas kalpone Mārdžorija, ko aktrise atveido robustā komēdijas atslēgā, atsevišķās ainās izpelnoties pirmizrādes publikas aplausus.

Izrādes formu šobrīd primāri nosaka Lindas Treijas noformējums un kostīmi. Režisore ir interesanti atrisinājusi ainu pārbūves, bet, iespējams, iestudējumu kopumā vēl varētu slīpēt detaļās, piešķirot nozīmi atsevišķām kustībām un darbībām, lai kāpinātu spriedzi

un radītu vēl dīvaināku, kaut kādā ziņā biedējošāku atmosfēru.

Tādas lugas kā *Tirelis* latviešu dramaturģijā nav pārāk izplatītas. Mums ir cinisko paradoksu meistars Hermanis Paukšs, ar interesantu parafrāzi par „Lepnumu un aizspriedumiem” pandēmijas laikā Nacionālajā teātrī klajā nāca Klāvs Mellis un Evarts Melnalksnis, taču nekas daudz vairāk prātā nenāk. Silvermenas deformētā pasaule reizē ir biedējoša un smieklīga, un dramaturģijas kvalitāte ļauj arī neprofesionāliem aktieriem radīt interesantus tēlus, jo atliek tikai ļauties lugai. Kā izrādes reklāmas video materiālā atzīst Astrīda Lācītis, sākumā viņa lugu nav sapratusi, bet, jo vairāk mēģinājusi, jo vairāk iemīļojusi. Tas ir milzīgs ieguvums – trenēt sevi ar paradoksālu, neikdienišķu dramaturģiju, gan saturiski, gan stilistiski iejusties absolūti atšķirīgā, iepriekš nepiedzīvotā atmosfērā.

Sanfrancisko Jaunais teātris savā Facebook kontā citējis Dženas Silvermenas atziņu, kas pavisam nesen, 28. aprīlī, publicēta *New*

York Times. Citāts ir pagārš, bet ievēribas cienīgs.

„Mums nepieciešams vairāk stāstu, kas vēsta patiesību par to, cik sarežģīta ir mūsu pasaule. Mums vajadzīgi stāsti, kas mums palīdz nosaukt un pieņemt paradoksus, nevis tādi, kas tos izdzēš vai ignorē. Galu galā mūsu pieredze, dzīvojot kopā vienam ar otru, nemālē pasauli kā melnu pret baltu, bet ir daudz plūstošāka un mainīgāka par melnbaltu skatījumu. Mēs audzinām savu skatītāju. Jo vairāk mēs audzinām skatītāju, kas uzskata, ka mākslas uzdevums ir nevis izmeklēt, bet pamācīt, nevis jautāt, bet nosodīt un pamācīt, nevis žonglēt ar vairākām neskaidrībām, bet uzstāt uz vienu vienīgu patiesību, jo vairāk mēs nonāksim kultūrā, kuru definē vienveidīga domāšana, pēkšņš nosodījums un nevēlēšanās uzzināt ko jaunu.

Šajā teju katru brīdi uzsprāgt gatavajā pasaulē, kurā valda nosodījums, šķelšanās un izolācija, māksla – nevis moralizēšana – ir būtiskāka nekā jebkad.” □

Skati no izrādes *Tirelis*. Laukirbe – Māra Vilde, Mastifs – Astrīda Lācītis un Mārtiņš Zinbergs; Mārdžorija – Sallija Filica, Holdija – Nata Da Cruz.

Linda Treija

AINA ROMAN.
NOTVERT SAJŪTU

Gleznotāja, mākslas kritiķe, Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības (ALMA) vadītāja Linda Treija ir JG mākslas redaktore.

„Gleznai jābūt tādai, kas liek just.”¹

Mākslinieces Ainas Roman mākslas darbi izraisa skatītājā sajūtas par redzamo un reizē abstrakto pasauli.

Jau no agras bērnības Ainu aizrāva daba, interesanti objekti un pats radīšanas process. No pastaigā gar jūru savāktajiem gliemežvākiem un izskalotajiem kokiem tika radītas mazas skulptūriņas. Skolas laikā Aina pēc iespējas vairāk apmeklēja mākslas klases – keramiku, gleznošanu un citas. Interese par keramiku turpinājās un kādu laiku pastāvēja līdzās ar jaunu aizraušanos – sietspiedi. Jau nācijai māksliniecei paveicās praktiski apgūt šo grafikas tehniku un tās knifus, darbojoties talantīgu sietspiedes mākslinieku grupā. Darbošanās ar sietspiedi viņu ieveda ilustrācijas jomā, kur ciešā sadarbē ar dizaineriem un mākslas vadītājiem tika izstrādātas un radītas sietspiedes ilustrācijas žurnāliem, brošūrām un gada pārskatiem.

Tomēr māksliniece ilgojās pēc kaut kā tiešāka, momentānāka, kaut kā, kas nebūtu saistīts ar sietspiedes darbietilpīgo vizuālā attēla veidošanu. Tieši glezniecība Aina deva šo iespēju daudz spontānāk mirkļa sajūtas un impulsus attēlot savos darbos.

Lai gan Aina glezno arī figurālas kompozīcijas, galvenais viņas izteiksmes veids, vismaz pašreizējā posmā, ir ainava. Mākslas darbi ir pilni ar dabas iespaidiem un emocijām. Māksliniece daudz glezno brīvā dabā. Gleznās viņa tiecas notvert laika un vietas sajūtu, nepievēršoties detaļām. Bieži vien reāls dabas skats var pārvērsties gandrīz abstraktā gleznā.

Būt klāt procesā un spontāni pārnest noteikta mirkļa sajūtas savā darbā Aina ir ļoti svarīgi. Saplūstot ar dabu, uzsūcot sevi apkārtējo vidi, ir vieglāk pārnest būtisko ainavā uz audekla.

¹ Madara Gulbis. <<https://rothkomuseum.com/ekspozicija/madara-gulbis-neredzamas-pasaules/>>

Sākumā māksliniece meklē interesantu ainavu vai tās fragmentus. Tie var būt noteikti laukumu masīvi – koki, debesis vai lauki. Interesantais var arī būt, kā tie ir saistīti viens ar otru vai – kā veido neparastu kompozīciju. Aci var piesaistīt izteiksmīgas krāsu joslas vai detaļas. Varbūt saistošais ir krāsu, faktūras kontrasts vai kā formas saplūst, vai kā pārklājas, lai izveidotu vizuālu stāstu.

Ainas darbos pastozi uzliktie krāsu triepieni atdzīvojas. Liekas, ka tie piedod kustību un dzīvīgumu gleznām. Tie ir kā mirkļi, kas turpina savu kustību gleznā. Daba – gaisma virmo, ūdens plūst, zari kustas. Sajūtas tiek izteiktas gan ar otas žestu, triepiena formu, krāsu vibrāciju un laukumu ekspresīvo kompozīciju.

Atbilstoši savai pastozajai glezniecībai viņa izmanto eļļas, akrila un Flashe vinila krāsas gan uz audekla, gan paneļa vai papīra. Veseļa gleznu sērija ir tapusi uz interesanta materiāla, DuraLar plāksnēm. Šajos darbos sevišķi izceļas krāsas un triepiena dzīvīgums, kustība.

Ļoti būtiska ir krāsas konsistence. Krāsai jāslīd, jākustas uz virsmas. Tai viegli jāpakļaujas paletes naža un otas vadībai.

Mazāka izmēra gleznas galvenokārt top plēnērā, un tas prasa ļauties spontanitātei, tā brīža izjūtām. Pie šīm gleznām strādājot, ir svarīgi laikā apstāties, lai saglabātu mirkļa tvērumu gleznā, un tā netiktu samocīta. Lielāka izmēra darbu tapšana darbnīcā ir laikietilpīgāka, taču savā ziņā pats process ir piedošāks. Gleznas veidojas no daudziem slāņiem, laukumu saspēlēm, tās var pārstrādāt, krāsas pielāgot un kompozīciju mainīt. Tā ir cita veida gleznošanas pieeja, nekā ātri gleznotie darbi.

Arī figurālajos darbos māksliniece cenšas notvert emocijas ķermeņa valodā un sejas izteiksmēs ar krāsu triepienu žestu, kolorītu un ekspresiju.

Interesanta grafiku sērija ir tintes arhīva izdrukas The inkjet archival prints, kas tika iz-

veidotas datorā, izmantojot tuvplāna skenējumus no mākslinieces gleznu daļām. Izdrukas raksturo augsta kvalitāte un noturība.

Aina atzīmē, ka mākslinieks, kurš ietekmējis viņas daiļradi, ir amerikāņu gleznotājs, grafiķis, abstraktā ekspresionisma un Kalifornijas liča piekrastes vai Sanfrancisko figuratīvās skolas Bay Area Figurative Movement pārstāvis Ričards Dibenkorns (Richard Diebenkorn).

Lielu iespaidu Ainas daiļradē ir atstājušas Dībenkorna kompozīcijas ar skaidri definētajām formām un smalko krāsu tekstūru, kā arī viņa dažādie glezniecības stili no abstrakcijas līdz figuratīvajam. Savu nozīmi mākslinieces rokrakstā ir spēlējusi arī Deivida Hoknija (David Hockney) glezniecība. Interesanti, ka arī Raimonds Staprāns ir apbrīnojis un studējis abus šos māksliniekus.

Vēl pie ietekmēm jāmin Romārs Bārdens (Romare Bearden) ar savām iespaidīgajām kolāžām, abstraktā un figuratīvā ekspresioniste Elaine Dekoonga (Elaine de Kooning) un viņas izteismīgīe figurālie portreti. Ilustrāciju jomā Aina ir tuva Maira Kalmane (Maira Kalman) – māksliniece, autore/ilustratore un dizainere, kas pazīstama ar savām rotaļīgajām un asprātīgajām ilustrācijām.

Aina Roman ieguva bakalaura grādu Konektikutas Universitātē (University of Connecticut, Storrs, Connecticut, 1982) un maģistra grādu Mākslas universitātē Filadelfijā (The University of the Arts, Philadelphia, Pennsylvania, 1993), kā arī 1980. gadā viņa pabeidza mākslas terapijas studijas Dean Jr. College, Franklin, Massachusetts.

Aina ir strādājusi kā mākslas skolotāja, ilustratore, teātra skatuves dizainere. Pašreiz viņa ir mākslas pasniedzēja Montgamerijas koledžā (Montgomery County Community College, Blue Bell, PA). Darbā ar studentiem māksliniecei patīk būt blakus radošajam procesam, vērojot skolēnu radīto mākslu un vērojot viņu attīstību un pilnveidošanos.

Mākslinieces darbi – sietspiedes, arhīva tintes drukas, gleznas, tikuši izstādīti gan žūrētās, gan grupas, gan personālizstādēs ASV, kā arī Pasaules Latviešu mākslas centrā, Latvijā. Ainas Roman mākslu var apskatīt mājaslapā <<https://ainaroman.com/home.html>>.

□

Linda Treija

ALMA IZSTĀDE PAVASARĪ 2024

Laiks paskrien nemanot! Neticami, ka kopš iepriekšējās **Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības** izstādes Filadelfijas Brīvo latvju biedrībā jau pagājuši 10 gadi! Tā notika 2013. gada rudenī. Nākošā ALMA izstāde „Par spīti visam!” 2020. gadā bija virtuāla, jo tas bija pandēmijas laiks. Šogad izstāde, kuru atklāja 6. aprīlī, notika pavasarī, un tajā piedalījās deviņpadsmit mākslinieki. Ir jauki apzināties, ka mākslinieku skaits, kuri piedalījās 2013. gada izstādē, nav samazinājies. Problemātika ar šāda veida izstādēm slēpjas tajā, ka ALMA biedri ir izkaisīti pa visu Ameriku un mākslas darbi jāsūta, kas pats par sevi ir sarežģīts un dārgs process. Tāpēc nav pārsteidzoši, ka vairumā izstādē piedalījās mākslinieki no Filadelfijas, Ņujorkas, Vašingtonas un to apkārtnes. Izstādē bija pārstāvēta glezniecība, grafika, digitālā māksla, fotogrāfija, tēlniecība, tekstilmāksla, darbi jauktā tehnikā un teātra leļļu māksla. Lai aprakstītu izstādi, pievērsīsim uzmanību katra mākslinieka darbiem atsevišķi.

Guna Mundheima (ALMA prezidente 2009-2011) izstādē piedalījās ar eļļas gleznu *Seja starp kokiem* (*Face in Trees*), kurā redzams mākslinieces portrets starp koku zariem. Viņa bieži pavada laiku okeāna krastā un Arizonā, un arī gleznās tas atspoguļojas – gaišas, zilgas, arī pelēcīgas, sarkanbrūnas krāsas, skaists jūtīgums un aperība. Koku zaru spēle sasauca ar portreta vaibstu līnijām.

Pēteris Šnore (Peter D. Schnore) uzsāka savas mākslinieka gaitas kā minimālists, bet lielāko sava mūža daļu glezno eļļas tehnikā reālisma manierē. Viņš izstādīja kluso dabu *C Kapitālistam*, pašportretu *Pats pirms pulka gadiem* un minimālisma stilā, viņa vārdiem „laikmetīgi jauktā” tehnikā veidotu telpisko darbu *Aiz zilā - otro reizi*.

Ainas Roman izstādītās trīs ainavas *Staiģāt pa laukiem* (*Walk the Fields*), *Ziema mala* (*The Edge of Winter*) un *Pavasara lauki* (*Fields of Spring*) ir gleznotas akrila tehnikā uz audekla ar māksliniecei tik raksturīgo emocionālo krāsu žestu valodu. Viņas darbi

veidojas no brīviem, lieliem otas un paletnaža triepieniem un izteiksmīgas krāsu spēles. Tajās galvenokārt uztveramas izjūtas un dabā tvertais mirklis.

Māris Salmiņš, gleznotājas Birutas Delles studijas „Zemūdene” bijušais dalībnieks, piedāvāja savas klasiskā stilā, izcilā krāsu kolorītā, izteiksmīgā otu triepinā gleznotās eļļas gleznas. Viņa darbi *Ilgais ceļš mājup*, *Ābeles stīprums* un *Saglabā gaismu!* sevišķi izcēlās ar ekspresīvo krāsu gammu un gaismēnu.

Aijas Moeller akrila gleznas raksturīgas ar plašu, nepiespiestu vērienu gan triepienā, gan krāsā. Asins sarkanās magones, sievietes portrets, koša ziedu pļava – *Noteiktā laikā un vietā (At certain Time and Place)*, *Nesošo attiecību jutekliskums (Sensuality of nonexistant Relationship)* un *Magoņu pļava (Poppy Fields)* ir vizuāli un emocionāli pacilājoši un aci piesaistoši darbi.

Aīdas Bērziņas darbi ir neliela izmēra akvareļi *Baltie īrisi* un *Ciemos Cēsainē*, kas gleznoti ar lielu iejūtību, mīlumu un pietāti.

Juris Cimbulis izstādē piedalījās ar četriem darbiem no sērijām *Eiropas karš* un *Meža brāļi*, kas radīti uz rasējamā papīra, fonā savēlot ģeometriskas līnijas un gleznojumam pārklājoties tām pāri. Tajos skaidri iezīmējas kontrasts starp pamatā esošajām ģeomet-

riskajām formām – taisnstūriem, trijstūriem, un krāsu triepieniem, kas gleznoti brīviem, plašiem otu vēzieniem. Viņa darbos blakus pastāv noteiktā ģeometriskā lietu uzbūve un radošā, robežām nepakļautā forma.

Rotkaļa **Andra Rūtiņa** agrīnie pasteļi *Grāmata*, *Huans* un *Raibs runcis* ir veidoti brīvā un ekspresīvā stilā, kas piesaista skatītāju uzmanību ar zīmējuma veiklumu un tonālo, kā arī krāsu kontrastu.

Kikas Nīgales mākslas darbi ir gandrīz vai fiziski ietekmējoši. Viņa glezno, bieži izmantojot košu krāsu kontrastus – kā oranžs ar zilu, dzeltens ar tumšu kontūru, uz koka plāksnēm. Tās tiek izzāģētas un saliktas telpiski, veidojot izteiksmīgas vizuālas kompozīcijas. Darbos *Introspekcija (Introspective)*, *Lūzumi (Fracture divisions)*, *Plaisa (Crack)* skatītājā rodas asociācija par izplūstošu vulkāna lavu, gaismas un tumsas spēli. Darbs *leskaties sevī (Take a good look)* ir milzīgs melns telpisks darbs ar mazu spogulīti novietotu acu augstumā.

Pašreizējās ALMA vadītājas **Lindas Treijas** trīs darbi bija saistīti ar latviskā vainaga tēmu. Divos no tiem parādījās viņas gleznās bieži sastopamie putnu tēli. *Nīcas līgava*, kraukļa „līgava”, kurai galvā Kurzemes vainags ar metāla stieplītēm, otrā darbā *Lībiešu līgava* – baltai dūjai galvā lībiešu kāzu vainags, un

„ALMA izstādes pavasarī. 2024.” atklāšanā. ALMA biedri, izstādes dalībnieki.

No kr.: Aīda Bērziņa, Aina Roman, Uģis Nīgals, Linda Treija, Juris Cimbulis, Dace Marga, Rita Laima Bērziņa.

trešajā, lielāka formāta darbā *Kurzeme* detalizēti atainots vainaga fragments sudraba, melnbaltā un sarkanā krāsu gleznojumā. Visi darbi tapuši jauktā tehnikā uz koka.

Rita Laima Bērziņa daudz darbojusies ilustrācijas laukā, un viņas zīmējumi ir smalki, mazliet naivistiskā, rotaļīgā stilā zīmēti. Šoreiz izstādē bija aplūkojami viņas darbi – viens lielāka formāta – *Četri*, kas attēloja zīmuļa tehnikā smalki izstrādātas četras pūces, koši zaļā izgredtā rāmī ierāmēta ainava ar ziediem *Zeme* krāsaino zīmuļu tehnikā un maza izmēra, sakomponēta teksta un zīmējumu kolāža *Mamma.Tētis.Es*, kas veltīts mākslinieces vecākiem.

Krista Svalbonas, latviešu un lietuviešu izcelsmes māksliniece, izstādē piedalījās ar vienu lāzera griezuma tehnikā veidotu arhīva pigmenta izdrukas darbu *Kas paliek 5* (*What Remains 5*) no cikla *Kas paliek* (*What Remains*), kas ir saistīts ar mājas un dislokācijas tēmu, kā arī arhitektūras ietekmi uz cilvēka psiholoģiju. Grafika izceļas ar intere-

santo īpašo tehniku, pielietojot lāzergriezum. Darbs tiek pasniegts telpiskā veidā.

Lelde Kalmīte (ALMA prezidente 1995-2001) piedalījās ar trīs grafikām *Dārzs Čikāgā* – filigrāni tušas tehnikā izzīmētām dārza ainavām. Māksliniece diviem darbiem bija izvēlējusies izmantot zelta tušu, kas piedeva zīmējumiem holandiešu vecmeistaru grafiku atskaņas.

Iga Strause Godejord izstādīja trīs zīda apgleznojumus, ainavas *Rudens Latgalē. Muižas vēji* (*Fall in Latgale. Manor Winds*), *Mazais dzidrais ezers* (*Little Clear Lake*) un *Ainava* (*Landscape*), un kā jau uz zīda, tie ir romantiski, skaisti gleznojumi. Viņa savā gleznojumā ar spilgtām, vitālām un drosmīgām krāsām cenšas parādīt dabas elementus, tās stihijas abstraktā vienkāršībā.

Fotogrāfs **Guntis Lauzums** izstādīja trīs darbus. Trīs digitālās fotogrāfijas ir veidotas abstrakcionisma un minimālisma tradīcijās, pētot līniju, ģeometriju un gaismēnu. Formas

Guna Mundheim. Seja starp kokiem (*Face in Trees*). Eļļa uz audekla. Priekšplānā fragments no Ginta Grinberga darba *Baltgailis* (tērauda atradeņi, koks, 2024).

ir manipulētas līdz salauzītām, daudzkrāsainām pikseļu ģeometriskām daļiņām. Ceturta fotogrāfija *Latviešu tautas deja Nr 1*, (*Latvian Dance Nr 1*) ir veltījums latviešu dziesmu un deju svētkiem un izceļas ar horizontālo kompozīciju, kā arī izteiksmīgo dzeltenās krāsas domināciju.

Dace Marga ienāca izstādē ar fotogrāfiju *Kompozīcija ar gaismu # 21* (*Composition with Light #21*). Mākslinieces fotogrāfijas vienmēr ir gandrīz kā gleznas – akvareļi, kurās spēlējas gaismu un krāsu plūdinājumi. Viņas mērķis ir bez datora manipulācijām iegūt attēlus, kuros vienkāršu priekšmetu sastapšanās ar dabisko gaismu rada kaut ko vienreizēju un neikdienišķu.

Uģis Nīgals reprezentēja datorgrafikā veidotus izdrukas darbus *Power House*, *Lielais sprādziens* (*Big Bang*) un *Interjers* (*Interior*), kurus raksturo koša krāsainība, izteikti virišķīgas un skaidras formas, līnijas. Skatītāja acs var izsekot kā ģeometriskās formas pāriet viena otrā, izvijas līnijās, veido laukumus, un krāsas pakāpeniski nomaina toņkārtas. Tas viss veido vizuālo attēlu, kas ir iluzoriski telpisks, gandrīz fiziski sataustāms.

Tēlniecību pārstāvēja **Gints Grīnbergs** ar smalki veidotajiem, mazformāta figūrām –

gailīšiem *Melngailis* un *Baltgailis*, kas ir salodēti, kā viņš pats izsakās, no „metāla atadeņiem”. Skulptūras top, izmantojot lietotus, pārstrādāšanai nolemtus materiālus. Šos cilvēka un tehnoloģijas veidotos objektus mākslinieks pārveido sarežģītās un daudzveidīgās dabas formās.

Māksliniece **Sebastienne Mundheim** izstādi ļoti netradicionāli atsvaidzināja ar lielformāta lellēm, kuras izvietojās uz skatuves, tā iegūstot vajadzīgo apgaismojumu un teātra klātbūtnes efektu. Viņas darbs bija lielu kustīgu leļļu galvas un viena pilna auguma lelle, kas tika darinātas profesionālai un atzīstamus sasniegumus guvušajai izrādei *Lielais draudzīgais milzis* (*Big Friendly Giant*).

Izstādes video un informāciju var sameklēt ALMA mājaslapā: <<https://www.american-latvianartists.com/>>

Par šī gada izstādi lielā mērā jāpasakās Filadelfijas Brīvo Latvju biedrībai, tās prezidentam – Jānim Čakaram, valdei, it sevišķi Lailai Mednei un neatsveramajiem palīgiem, ALMAs biedriem un kolēģiem – Uģim Nīgalam un Pēterim Dajevskim, kā arī visai Filadelfijas latviešu sabiedrībai par atbalstu un atsaucību. Un, protams, milzīgs paldies māksliniekiem, kuri veidoja šo izstādi! □

Sebastienne Mundheim. Lelles no izrādes *Lielais draudzīgais milzis* (*The BFG* (*Big Friendly Giant*)).

Sarma Muižniece Liepiņa

Izstādes kuratore Sarma ir dzejniece, māksliniece un sabiedriska darbiniece.

GRAFIKIS UN SKŪLOTĀJS JANIS ŠTERNBERGS

(dzimis 1900. gadā Liepājā – miris 1981. gadā Dallas, Texas, ASV)

Muzeja un pētniecības centra „Latvieši pasaulē” Rīgā izstāde „Pārsteidzošais folio – Jaņa Šternberga grafikas darbnīca Fišbahas bēgļu nometnē Vācijā, 1946-1949” un ar to saistītie referāti iepazīstina ar grafiķa dažādiem darba un radošajiem posmiem gadu pirms viņa 125. jubilejas.

Janis Šternbergs ļoti agri izceļas ar savām grafikas prasmēm, ar darba tikumu un spēju grafikā atdarināt vismazākos sīkumus un kustības. No 1927.-1928. gada ar Latvijas valsts stipendiju Janis Šternbergs papildinās vara gravēšanā pie profesora Ferdinanda Šurnboka (Schuernbock) Vīnē, Austrijā, studē arī anatomiju un zīmēšanu Vīnes mākslas akadēmijā. 1932. gadā beidz Richarda Zariņa vadīto grafikas meistardarbnīcu, iemācoties visas klasiskās grafikas tehnikas. Paralēli 15 gadu ilgām maizes darbam Latvijas valsts papīrspiestuvē, kur viņš rūpīgi veido naudas zīmes (simts latu zīmi), pastmarkas, vērtspapīru gravējumus, Šternbergs veic ap 1500 privātu pasūtījuma darbu, ilustrējot, veidojot apvalkus, zīmējot ģimenes. 1941. gadā Šternbergs uzņemas vadīt grafikas darbnīcu Latvijas mākslas akadēmijā.

Otrā pasaules kara laikā, kopā ar dzīvesbiedri gleznotāju Eriku Šternbergu un dēlu Edmundu, Šternbergs dodas no Latvijas bēgļu gaitās uz Vāciju. 1945. gadā viņi nonāk vienkāršās barakās starp slaidajām priedēm Fišbachas bēgļu nometnē, Nirnbergas tuvumā, amerikāņu zonā. Dažādu izglītības programmu vadīšanā bēgļu nometnes vadība iesaista Fišbachā nonākušos Latvijas skolotājus, mūziķus, rakstniekus, teātriniekus un māksliniekus, un drīz Mākslas akadēmijas docents ie-

kārto un vada grafikas darbnīcu, lai tajā mācītu jaunus grafiķus ar dažādos darbos praktiski pielietojamām prasmēm. Jaņa Šternberga grafikasursos mācās talantīgie, tad vēl jaunie latviešu trimdas mākslinieki, tostarp Viestarts Aistars, Arturs Damroze, Ojārs Šteiners un Gastons Ērglis. Šternbergu pāris arī māca amerikāņu armijas speciālās izglītības centrā Nirnbergā.

1949. gadā Janis Šternbergs pieņem darba piedāvājumu Kentakijas universitātes mākslas departamentā ASV, kur viņš, tālu no citiem latviešu māksliniekiem un kritiķiem, turpina ar stingru roku, bet atvērtu prātu mācīt un audzināt jaunus grafiķus. Līdztekus viņš izstrādā inovatīvus jauninājumus savos grafikas darbos. Tajos arvien vairāk dominē dzidras krāsas, ar reālām savijas abstraktas formas. Šternberga meklējumi un tehniskie risinājumi ir vērtīgs piensūms Savienoto valstu grafikas mākslai.

1973. gada decembrī Janis raksta vēstulē no Kentakijas savam kolēģim Arnoldam Sildegam: „*Es kopš 1964. gada neesmu darījis pasūtījumu darbus. Beidzu darbu universitātē 1970. gada vasarā un kopš tā laika esmu pilnīgi brīvs kungs par manām idejām un to izpildījumiem. Es vairs neilustrēju un nelietoju simbolus. Gataviem darbiem izdomāju nosaukumus tikai tāpēc, ka tas ir pieņemts. Es tikpat varētu viņus nokrustīt ar personu vārdiem, kā piemēram: Lavīze, Kristaps, Brencis, Trīne u.t.t. Brīnos pats, ka mani vairs nevaldzina cilvēku tēli. Man galvenais ir darba attīstības gaitā pakāpeniski pievienot bilžu elementus, kuri līdzvaro kompozīciju un rada dažādību uzmanību punktus, līdz darbs sasniedz apmierinājumu un gatavību. Tāda pieeja nerada konfliktu starp iecerēto un gala rezultātu. Pielietojot dažādas grafikas tehnikas, iznākums ir dažreiz pārsteidzošs un es redzu darbu līdzīgi tiem citu mākslinieku darbiem, kuri man patīk, un man patīk citu darbi bieži labāk, kā mani pašā.*”

Kaut arī Fišbahas nometne bija lēmusi Šternberga audzēkņu darbu kolekciju publicēt, ar prof. Jāņa Siliņa ievadu, tas netika īstenots, un tikai šopavasar, 74 gadus vēlāk, *Pārsteidzošais folio* – sava veida grāmata vienā eksemplārā ieraudzīja dienas gaismu, piedzivoja grāmatas atvēršanas svētkus, satika sa-

vus lasītājus Rīgas centrā. Muzeja un pētniecības centra „Latvieši pasaulē” (LaPa) *Pārsteidzošais folio* izstādītos oriģināldarbus papildināja priekšmeti un fotogrāfijas, 14. martā mākslas vēsturnieka Jāņa Kalnača referāts „Janis Šternbergs un Fišbahas grafikas

mākslas studija” un 16. maijā izstādes kuratoras Sarmas Muižniece Liepiņas stāstījums „Izmaiņas grafiskā rokrakstā: Jaņa Šternberga smilšu raksti un puduri 1960. - 1970. gados”. □

Izstādes „Pārsteidzošais folio - Jaņa Šternberga grafikas darbnīca Fišbahas bēgļu nometnē Vacijā, 1946-1949” atklāšanā. No kreisās: Mārtiņš Šternbergs, Inguna Šternberga, Raitis Eglītis un Sarma Muižniece Liepiņa.

Foto: Māra Stimmē.

Dace Aperāne

MAIJAS EINFELDES JUBILEJAS GADS UN DAIĻRADE

Šogad, ar koncertiem Latvijā un ārpus tās, tiek atzīmēta izcilās latviešu komponistes Maijas Einfeldes pusapajā 85 gadu jubileja. Maija Einfelde dzimusi 1939. gada 2. janvārī, Valmierā, Latvijā. Pirmo mūzikas izglītību M. Einfelde ieguvisi Liepājas un Limbažu bērnu mūzikas skolās. 1956. gadā iestājusies Alfrēda Kalniņa Cēsu mūzikas vidusskolā, bet 1958. gadā – Jāzepa Mediņa mūzikas vidusskolas teorijas nodaļā. Sākot ar 1961. gadu, M. Einfelde mācījies Jāņa Ivanova kompozīcijas klasē, absolvējama kompozīcijas nodaļu 1966. gadā. 1968. gadā viņa uzsākusi mācīt teorētiskos priekšmetus un kompozīciju (Alfrēda Kalniņa Cēsu mūzikas vidusskolā, Jāzepa Mediņa mūzikas vidusskolā, Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolā, Latgales priekšpilsētas mūzikas skolā, kā arī vakara mūzikas vidusskolā „Rīdze”). M. Einfelde apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeni (2006) un saņēmusi Latvijas Lielo mūzikas balvu par kameratoriiju *Pie zemes tālās...* (1997), kā arī par mūža ieguldījumu (2019). Viņa ir Latvijas Komponistu savienības biedre (no 1978. gada) un Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda locekle (no 2002. gada).

Maijas Einfeldes harmoniski, melodiski un tembrāli izsmalcinātā laikmetīgā mūzikas valodā bieži saklausāmi ekspresionisma, impresionisma un pat vēlīnā romantisma stila elementi. Viņas daiļrade sastāv galvenokārt no kormūzikas, kameramūzikas, ērģeļmūzikas un orķestra mūzikas.

Ļoti iespējams, ka Maijas Einfeldes mūzika tika pirmoreiz atskaņota Ziemeļamerikā 1990. gada 23. jūnijā, kad flautiste Dita Krenberga un pianists Pēteris Zariņš nospēlēja viņas miniatūru *Sērdieņu dziesma* Mount Orfordas Mākslu centra koncertzālē, Kvebekā, latviešu jauno mūziķu III Mūzikas nometnes „Izslases koncertā”. Toties, šķiet, ka M. Einfeldes mūzika pirmoreiz skanēja Amerikas Savienotajās Valstīs VI Latviešu Ērģeļu dienu „Festivāla koncertā” 1991. gada 12.

oktobrī, kad vijolniece Rasma Lielmane ar ērģelnieci Anitu Gaidi sniedza ASV pirmatskaņojumu Einfeldes 1989. gadā sacerētai *Sonātei vijolei un ērģelēm* Svētā Pētera baznīcā, Manhetenā, Ņujorkā – darbs, kas atstāja dziļi emocionālu iespaidu uz latviešu un amerikāņu klausītājiem, kuri piedzīvoja šo kulturāli nozīmīgu notikumu.

Maijas Einfeldes vārds un viņas daiļrade guva plašu uzmanību ASV un pasaulē 1997. gadā, kad viņa ieguva prestižo Bārlova konkursa balvu par savu kameratoriiju *Pie zemes tālās...* M. Einfeldes kordarbs jauktajam korim *15. psalms* bija Barlova konkursa pasūtījums un no 1998. līdz 1999. gadiem piedzīvoja pirmatskaņojumus koncertzālēs ASV, to vidū – prestižajā Kārnegija zālē 1999. gada 8. jūnijā, komponistes klātbūtnē. Gadu gaitā M. Einfeldes kormūziku atskaņojuši izcili kori ASV, Kanādā un Eiropā, kā piem. Kansas City Chorale, Tanglewood Festival Chorus, Eric Ericson kamerkoris, Latvijas Radio koris, Latvijas Radio kora grupa – ansambļis, Valsts akadēmiskais koris „Latvija”, Zviedrijas Radio koris, SWR Vokalensemble, MDR Rundfunkchor, Brigham Young universitātes koris, Vankuveras kamerkoris, sieviešu koris Elektra, un citi.

Pēdējos gados Maijas Einfeldes kameramūzika ir arī guvusi nozīmīgu ievēribu. Šajā ziņā ir jāpiemin vijolnieces Magdalēnas Gekas un pianistes Ivetas Cālītes albums „Maija Einfelde – Violin Sonatas” (LMIC SKANI 129; skani.lv), kurā mākslinieces ir meistarīgi ierakstījušas M. Einfeldes dziļi izteiksmīgās trīs Sonātes vijolei un klavierēm un arī viņas Sonāti vijolei solo. „Tajās (sonātēs) nav raksturīgi pārspīlēti mūsdienu vijoles paņēmieni (lai gan māla putna svilpiena skaņu imitācija otrajā sonātē ir apburoša), drīzāk tām ir zināma līdzība ar Mesiāna mūzikas valodu. Tajās izceļas tumsas pārpilnība, dziļas skaņas nokrāsas, nodzīvotas dzīves dziļums un visaptverošs mākslinieciskums.” (Ivana Popovic, <wholenote.com>)

Šī gada 10. martā slavenā latviešu ērģelniece Iveta Apkalna atskaņoja Maijas Einfeldes *Benedictus* flautai un ērģelēm slavenajā Tonhalle Zürich koncertzālē, kamēr 24. martā briljantais jaunais latviešu diriģents Alvis GreTERS atskaņoja Maijas Einfeldes simfonisko opusu *Un pār visu spīd saule trejkrāsai-*

na... (2018) ar pasaulslaveno Berlīnes simfonisko orķestri, orķestra galvenajā koncertzālē.

Tuvāka informācija par Maijas Einfeldes skaņdarbiem (ar ierakstiem) atrodama: <<https://www.lmic.lv/lv/komponisti/maiija-einfelde-302#work>>. Gramāta *Maija Einfelde dzīvē un mūzikā – Mūzikas akadēmijas raksti XIII* (Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija, 2016; sastādītāja Baiba Jaunslaviete) sniedz plašu apskatu par M. Einfeldes daiļradi un viņas dzīves gaitām. Maijas Einfeldes mūzika ierakstīta daudzos albumos un arī pieejama Spotify, iTunes, YouTube un citās mediju platformās.

Daces Aperānes raksts par Maiju Einfeldi *Jaunā Gaitā* (2000): <https://jaunagaita.net/jg222/JG222_Aperane-par-Einfeldi.htm> uzskatāms par pirmo publikāciju, kurā sniegts kopskats par M. Einfeldes mūzikas stilu. (Baiba Jaunslaviete, *Mūzikas akadēmijas raksti XIII*, 2016). □

Komponiste Dace Aperāne ir Starptautisko latviešu jauno mūziķu meistarkursu Latvijā mākslinieciskā vadītāja, latviešu kultūras biedrības TILTS priekšsēde un *JG* redakcijas kolēģijas biedre.

Maija Einfelde un Dace Aperāne Ņujorkas Klosteru (Met Cloisters) muzeja dārzā (1999. g. jūnijs).

KĀ RADĪT GRĀMATIŅU:

9 padomi pieredzējušiem izdevējiem. Ar lasītāja piezīmēm

Kristīne Želve un Vika Eksta. *Vēlas turpmāk saukties*. Rīga: Strāva, 2024

1. Lai rastos neliela (formāts 70×110 mm), bet bieza, ne pārāk lēta grāmatiņa, būs nepieciešama viena rakstniece/-nieks un viena māksliniece/-nieks, jo jāsaka, kā ir: grāmatas pieaugušajiem, kurās ir ilustrācijas, šobrīd latviešu literatūrā ir nedaudz modē, ja to iespējams atļauties.

2. Rakstnieci var, protams, izvēlēties jebkuru, taču labāk tādu, kas jau ir pierādījusi sevi prozas žanrā un varbūt pat ieguvusi publisku atzinību; ir moderna un sēž internetos, bet nav atrauta arī no intereses par vēsturi un sabiedrību. Šāda rakstniece būs gatava eksperimentiem un labi saderēs ar laikmetīgo mākslinieci, ko var, protams, izvēlēties jebkuru, taču labāk tādu, kas jau ir pierādījusi sevi mākslas žanrā un varbūt pat ieguvusi publisku atzinību; ir moderna un sēž internetos, bet nav atrauta arī no intereses par vēsturi un sabiedrību. Šāda māksliniece būs gatava eksperimentiem un labi saderēs ar...

3...konceptiju, kas jāveido tā, it kā tas būtu arī laikmetīgās mākslas projekta apraksts galerijā, kas izskaidrotu lasītājam grāmatiņas (un patiesībā topošās grāmatiņu sērijas) teorētisko ietvaru un ideju, neuzspiežot uz patikšanu.¹ Pēcvārdā jāatklāj:

3.1. kas veido darbu. Šajā gadījumā darbu veido rakstnieces Kristīnes Želves „gatavie jeb atrastie teksti” un mākslinieces Vikas Ekstas „arhīvā balstītie attēli”.

3.2. darba koncepcija. Šajā gadījumā darbā jaunrade nav tieša; teksti izvēlēti, nemainot to saturu; jaunrade slēpjas atlasē, jo lietoti „neradošās rakstniecības” (*uncreative writing*) principi; rakstnieces at-

¹ Taču koncepcijas izskaidrošana grāmatiņas beigās var pat nedaudz apbēdināt lasītāju, kurš pirmās 170 lapaspuses iedomāsies, ka varēs pats spriest par grāmatiņas ideju... *Las. piez.*

rastie teksti vēlas saukties par literatūru [attiecīgi mākslinieces veidotās bildes vēlas saukties par mākslu], teksti [un attēli?] ir „unikāls portrets sabiedrībai, kurā dzīvojam”;² teksti saspēlējas ar attēliem, kuros redzama kāda paralēlā, neeksistējošā vēsture, jo tie radīti ar kolāžas jeb mākslīgā intelekta palīdzību³.

4. Kad rakstniece un māksliniece ir izvēlētas, jāsaprot, ka katrai no viņām ir zināmas mākslinieciskas iestrādes, kurās jāatrod jaunais radošums jeb drīzāk neradošums (un runa nav par slinkumu vai haltūru). Piemēram, *ready-made* teksti kā Kārļa Vērdiņa dzejoļu krājumā *Gatavā dzeja*, kas viens no pirmajiem latviešu literatūrā tik apzinātā apjomā nodarbojās ar ikdienišķu, apkārtesošu priekšmetu/tekstu pielīdzināšanu mākslas darbiem. Tāpēc labāk mazliet dažādot un meklēt jaunas dramaturģiskas stīgas, lai grāmatiņa nebūtu garlaicīga un galu galā nepaliktu idejiski otršķirīga Vērdiņa grāmatas ēnā, jo nav

² Kristīne Želve, Vika Eksta. *Vēlas turpmāk saukties*. Rīga: Strāva, 171. lpp.

³ Šo jēdzienu, kā arī konkrēto AI rīku var aprakstā neminēt, jo visi laikam tāpat apmēram saprot. *Las. piez.*

ticams, ka latviešu tauta alkst saņemt vēl vairāk neradošas literatūras.

5. Jāsaprot, kur meklēt neradošumu. Šajā gadījumā ir tā, ka visvairāk no literatūras radošuma ir atbrīvota tieši tvitera vide. Tie var būt tvīti jeb sarunas par būtiskām, eksistenciālām tēmām, kas nosaka visas nācijas nākotni un identitāti. Kristīne Želve ir atlasījusi tvītus ar atziņām par to, no kurienes latviešu kultūrā ir ienākusi čību kultūra un vai tāda kultūra vispār pastāv. Noderīgas ir arī tirpas un nervozus smieklus uzdzēsošas kolektīvās atmiņas par Otro pasaules karu un to, ka vācieši smaržojuši labāk par krieviem, bet vienu okupantu šokolāde bijusi garšīgāka par otru okupantu izvarošanām. Vēl rakstniece saglabājusi interesantus tekstus no www.periodika.lndb.lv – paziņojumus par jaunās latviešu valsts tautas identitātes krīzi un tās pārvarēšanu 20. gadsimta 20.-30. gadu avīzēs: „Augusts Aleksandrs Švāns ar dēlu Arkādiju Augustu vēlas turpmāk saukties uzvārdā Gulbis.”⁴

6. Ļoti svarīgi: teksti, kas ņemti no tvitera, drīkst būt gan dzejnieku, gan sabiedrības ārpusnieku, gan slavenību rakstīti, taču pēc iekļūšanas grāmatiņā autorība zūd. Paliek tikai „luga” bez tēliem un remarkām, cēlieniem un aktiem. Vienīgais izņēmums: ja vārdam ir tāda kā kārtas numura nozīme, tad par neradošo literatūru kļūst arī teksti no veco ļaužu pansionātu ziedošanas kampaņām: „Juris K. Vir. 54. Ir psihiskās veselības traucējumi. Patīk nūjot.”⁵

7. Nedrīkst aizmirst, ka grāmatiņā ir arī vizuāli mākslas darbi⁶.

(Bet aizmirst attēlus ir visai viegli kaut vai tāpēc, ka no fotogrāfijām, kurās redzami nerealas vides nereāli cilvēki ar nereālām detaļām, nevar sagaidīt to ierasto siltumu, kas staro no senām, vēsturiskām bildēm ar kādreiz dzīvojošiem, dažādas laimes un šausmas piedzīvojušiem cilvēkiem. Bet, iespējams, tas jāpārvar ar domu, ka mākslīgais intelekts vēl labu laiku izraisīs zināmu nepatiku un tehnofobijas, un teksti atlasīti diezgan labi un jūti-

⁴ Kristīne Želve, Vika Eksta. *Vēlas turpmāk saukties*, 24. lpp.

⁵ Ko lai Jurijam K. nosūta uz pansionātu Ziemassvētkos pēc šāda anonīma personības apraksta? Un vai teksts no anonīma, bezcerīga apraksta rakstnieces rokās nepārtop par kustīgu un dzīvu Jurija K. iemiesojumu? *Las. piez.*

⁶ un diezgan pārdomāts makets. *Las. piez.*

gi. Ak jā, kā tad veidojas saspēle starp tekstu un attēliem? Jāatbild ar pretjautājumu: vai tad atlase, kad teksts saspēlējās ar attēlu, tomēr nemaina saturu, lai gan paredzēta satūra nemainība?⁷)

8. Pirms pašām beigām grāmatiņas saturam ieteicams nonākt arī kapos – pat ja tas pārkāpj koncepcijas robežas. Šajā gadījumā rakstniece nu cenšas „būt kā videokamera”, kas fiksē atnācējus un atbraucējus, taču tā tomēr ir literatūra (ne gluži „Pelēkā akmens stāsti”, tomēr).⁸

9. Visbeidzot jāsaprot: kādēļ lai tāda grāmatiņa vispār rastos?

9.1. Lai mēs vēl varētu sajust atšķirību: teksts bez emocijām tāds ir tikai tad, kad to nedēvē par literatūru (varbūt par piemēru var minēt objektīvu žurnālistiku, statistikas datus, izdevumu „Latvijas Vēstnesis”, likumus u. tml. tekstus, kamēr tie paliek savā „dabiskajā vidē”).

9.2. Lai parādītu „tradicionālajai literatūrai” šibrīža aktuālāko valodu, ja gan teksti, gan attēli nāk no digitālās, nevis analogās vides (ja skatās fotogrāfijas tehnoloģiju, piemēram, jo tā taču arī savulaik parādīja tēlotājmākslai reālāku realitāti⁹).

9.3. Lai mēs saprastu, cik liela ir krīze literatūrā: tauta aprij grafomāniski veidotus detektīvromānus, kas nemitīgi izdzīvo, plaģiatizējot krievu seriālu sižetus; vairojas pašizdotu dzejoļu krājumi, kuriem līdzās nav gulējusi neviena no laba izdevēja trim mūžām: nedz korektūra, nedz atlase, nedz paškritika (kaut kur patālu parasti atrodas arī ceturta mūza – laba produkta iepakojums jeb tēls, bet pēdējā laikā pašizdevēji šo ir nedaudz apguvuši). Un ko var dēvēt par mākslinieku vai rakstnieku? Jebkurš tāds var būt arī tad, ja nav plašākas atzinības. Bet, ja arī ir atzinība, tad nejdzīgi sarakstītus romānus var sa-

⁷ Turklāt, ja lasītājam tiek ļauts pašam izdarīt secinājumus par izlasīto – vai tad lasītājs tāpat allaž neizdomā kādas nebūt muļķības pats? *Las. piez.*

⁸ Bet kontrasts starp literatūru un gataviem tekstiem apliecina tikai to gatavīgumu. Starp citu, kapu novērojumu un citu tekstu kvantitatīvie rādītāji (īsie teksti plūst šķietami garā strauvē) pārsteidzošā kārtā pastiprina koncepcijas garšu, nevis notrulina to. Tātad atlase veikta meistarīgi. *Las. piez.*

⁹ Aaron Hertzmann. Can Computers Create Art? // *Arts* 2018, 7 (2), 18. <<https://www.mdpi.com/2076-0752/7/2/18>>

līdzināt ar „viļņu šūpām”¹⁰ vai, dies’ pasarg’, ar Džeimsa Džoisa „Ulisu”¹¹ (jo visu var salīdzināt ar Džeimsa Džoisa „Ulisu”, īpaši to, ko negribas kritizēt).

9.4. Lai sajustu, ka Adorno krīze joprojām ir te un pēc nebeidzamiem militārajiem konfliktiem, kas joprojām pārsteidz ar savu nežēlību, ir grūti iedomāties, ka pasaulē vēl ir vieta plaukstošam radošumam.

9.5. Lai apskatītu, ka rakstnieka un mākslinieka radošā loma ir pilsoniski necīga – tad lai tā nav nemaz tik radoša un paliek drīzāk pilsoniska.

9.6. Lai redzētu, ka tekstu ir par daudz, nav vajadzības radīt vēl, drīzāk ir jāpārstrādā tas, kas jau ir samests nebeidzamā, neizlasāmā un bieži vien nebaudāmā kaudzē.

9.7. Lai redzētu, ka grāmatas mēdz izlikties par to, kas tās nemaz nav. Un tas nav nedz slikti, nedz labi. Piemēram, grāmatas izliekas par palīdzību vai aizraujošu lasāmvielu, bet patiesībā ir instagrama estētikas objekts. Grāmatas (kā šajā gadījumā) var izlikties par vēstures iemūžinātāju, bet patiesībā ir tās atcēlējas, jo nenorāda skaidrus avotus; tās var rādīties kā modernisma nihilisms, bet savienoties ar mūsdienu tehnoloģijām. Tā var būt tvīts, bet var būt arī posts, storijs vai rīls, aitemis grozā vai vienība bibliotēkā, literatūra vai grāmatiņa.

Jūlija Dibovska

¹⁰ Anda Buševica. Bez sākuma un gala // IR, 2024. gada 17. janvāris. <<https://ir.lv/2024/01/17/bez-sakuma-un-gala/>>

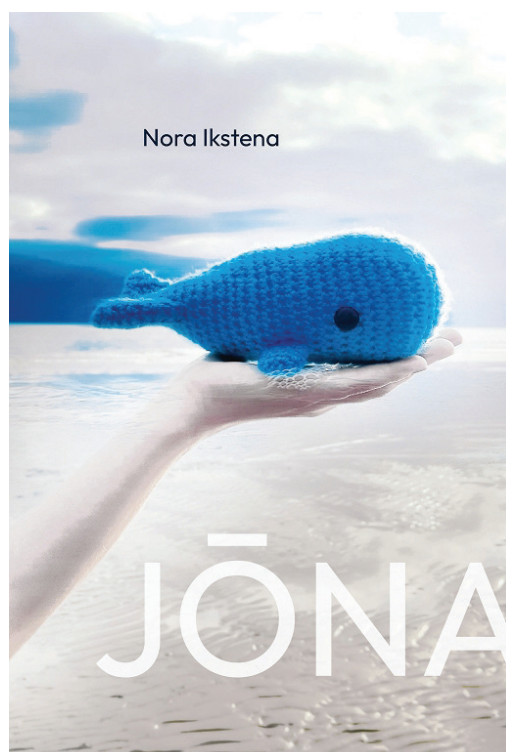
¹¹ Zanda Gūtmane. Kad iemantota augšas redze // punctummagazine. <<https://www.punctummagazine.lv/2021/04/12/kad-iemantota-augšas-redze/>>

JŪTĪGA PĀRDOMU TELPA

Nora Ikstena. *Jōna*. Dienas grāmata, 2023., 168 lpp.

Noras Ikstenas *Jōna*, vēl nelasīta, gan ar grāmatas noformējumu, gan nosaukumu uzjundī vairākas sazarotas reminiscences un pārdomu tēmas.

Pirmkārt, mītiskajā ūdens pirm pasaulē piedzīvojām „Ūdens mirdzēšanu”, kuras varone sievietē (sievietes) piedzīvo laiku no sīkām, precīzām ikdienišķām detaļām līdz filozofiskai, vizionārai esības apjaušmai. Ar ūdeni nesaraujami saistīta Vecajā Derībā iekļautā pravieša Jonas grāmata, kas vēsta par Jonas bēgšanu no Dieva, nokļūšanu lielās zivs vēderā, Dieva sūtņa uzdevuma pildīšanu, vilšanos un izskaidrošanos ar Dievu. Uz grāmatas vāka mirdz tamborēts zils rotaļu valis, ko tur cilvēka roka un kam fonā

ūdens klaidis, kas saplūst ar debesīm. Atgādinā arī Mobiju Diku, taču tas bija baltais valis.

Otrkārt, uzmanību piesaista garumzīme uz burta o. Man tā asociējas ar Gunara Janovska *Sōlu* – salu, uz kuras turpinās latviešu trimdinieka dzīve. Jādomā arī par joniem [jōniem], jonizāciju un jonosfēru, kas ieskauj zemeslodi. Latviešiem turklāt ir vārdi „jonis” [juonis], ar ko apzīmē gan laikposmu, gan sparū un enerģijas uzplūdus, „joņot” [juoņot], „joņiem” [juoņiem] un izteiciens „ar joni” (ļoti strauji, pēkšņi). Autore uz ceturtnā vāka norāda: „Mēs nereti sakām – dzīvot ar joni. Skaisti, plaši, ar prieku un vērienu.” Tātad jonis ir. Aizsteidzoties uz priekšu, piebildīšu, ka rakstniece minētos vārdus grāmatā tiešām izmanto: ar joni nāk miegs un savēlka negaiss, ikdienā cilvēks joņo pa dzīvi; vēl vairāk – it kā spēlējoties ar vārdiem, autore mums vēsta, ka „jōna uznāca joņiem” (11. lpp.) un jōnai pat ir savi joņi.

Loģiski nonākam līdz jautājumam, kas tad ir jōna. Nora Ikstena saka – „acumirkli vārdā nenosaucama sajūta” (4. vāks). Grāmatā jōna šo vārdu iegūst, taču ir ļoti mainīga: ir pasaulīgā jōna (43.), šolaiku jōna (43.), miega jōna (151.), tukšuma jōna (14.), vientuļības jōna (34., 101.), drūmuma jōna (77.), grūtuma jōna (99.), piedzīvotā jōna (149.–150.), gaidu (71.) un trauksmes jōna (72.), izturības un pacietības jōna (16.), spēku izsūkuma jōna (145.), „gaiša, mīloša un pateicības pilna” jōna (24.). Grāmatas varoņiem jōna atnes neziņu, varbūt pat bailes, cerību uz kaut ko neticami skaistu vai neskaidrību par ko briesmīgu. Ļaudis dzīvo atšķirīgas jōnas pasaulēs, jo ikviens savai dzīvei izvēlas pamatnoskaņu, lai gan pa reizei katrs no pieminētām vai nepieminētām jōnām var gūt pārsvaru. Jōna tātad apzīmē izjūtu, sajūtu, jūtoņu, noskaņu, varbūt intuīciju.

Par ko tad ir grāmata? Īsi sakot, Vecās Derības Jonas stāsts mūsdienu pasaulē: kurjers Jona tikai pandēmijas un kara laikā sāk domāt par tēva vēlējumu, uzdevumu, bagātīgā dienvidu pilsētas dzīve viņa acīs pēkšņi iegūst krasu kontrastu ar pagaidu ļaužu (bēgļu) dzīvi, viņš sāk novērtēt dabas un Dieva pasaules skaistumu, īpaši pēc tam, kad redzējis zilo vali, un, kad arī pagaidu ļaužu meitene ir projām, Jonu pārņem vilkme doties ceļā. Sižetiski spraigākie notikumi, ja par

šo grāmatu tā vispār var teikt, risinās pēdējā trešdaļā, kad Jona ir ceļā. Atšķirībā no Bībeles stāsta rakstniece savu vēstījumu pauž arī caur dabas pārstāvja – zilā vaļa, vārdā Valis, – domām un pieredzējumiem.

Grāmatā sakususi sapņu pasaule un ikdienu, te milzums senu līdzību, mītu, atmiņā tiek atsauktas leģendas, piemēram, „par vīru, kurš četrdesmit dienas nodzīvojis bez maizes un ūdens” un atkalatrastā (pazudušā) dēla atgriešanos mājās (33.); grēku plūdiem (35.); daudzām valodām un (Bābeles) torni (84.–85.); ūdens liliju (88.); vaska spārnēm, kas saulē var izkust (144.); putniem, kuri ne sēj, ne vāc (119.); u. tml. Bībeles, folkloras, literatūras, mūzikas alūzijas – ik lappusē, ārkārtīgā blīvumā, tiešā un atvasinātā citējumā: „sānu pret sānu, spuru pret spuru” (35.), „aci pret aci, knābi pret degunu” (120.), „aci pret aci, zobu pret zobu” (149.); „ir taču labi, brīdis ir skaists” (100.); „izgāja plāniņa vidū” (101.); „ši zeme ir mūsu, šie lauki ir mūsu” (142.); Kleptons, „Coldplay”. Jonas klienti ir Mateja kungs un Pāvils, pārējie tikai nojaušami. Zīmīgākos ikdienas atribūtus iepazīstam saistībā ar pārtiku un ēšanu: tie ir tirgus („Tirgus laukums ir ienesīgs” – saka Pāvils; 102.); ēdiena piegāde, jo Jona ir kurjers, kurš strādā arī tad, kad visu pilsētu pārņēmusi tukšuma jōna; kafējnīca; pavards ēdiena gatavošanai pagaidu ļaužu mājās. Abi galvenie varoņi – Jona un Valis – sapņo, viņu sapņiem grāmatā pievērsta liela uzmanība, piemēram, Valis sapņo, ka krauklis, saēdies sēnes, ievel Vali atpakaļ jūrā, savukārt Jonas sapnī vaļi un delfīni runā Jonam saprotamā valodā. Nereti sapņi ietiecas nākotnē – tajā, ko viņi gribētu piedzīvot īstenojamies.

Darbība norisinās okeānā un pilsētā okeāna krastā. Okeāna un krasta dzīvē telpa sadalīta zonās: ir laika, dzīvības, pusnakts, bēdu, krēslas, sapņa zona; telpa tā ir tikai nosacīti, varbūt drīzāk izjūta, noskaņa – jōna. Krasta zonas raksturīgas pazīmes ir vīģes, vīnogulāji, akāciju birzis, pīniju meži, kolibri, sikspārņi, lielas spāres, un tur mīt krasta draudze – cilvēki; okeānā mīt okeāna draudze – vaļi, airkājvēži, krāsainas zivtiņas, koraļļu rīfi, jūras zirdziņi, astonkāji, haizivis, rajas, ūdens lilijas. Pilsētnieki bauda olīveļļu, rozmarīnu, vīnu, sieru, sparģeļus, jēru, kurš kopš dzimšanas saēdies timiānu, savukārt pilsētas aus-

trumu pusē mitinās pagaidu ļaudis, kuri aizbēguši no kara un kuriem kauns piedzīvot laimi svešumā. Stāstā rodamas saulstaru un dzīvības vai netirības un nāves caurstrāvošanas kinematogrāfiskas ainas: Jonas atmiņas par putniem mājas augšstāvā; sabozušies baloži pilsētas laukumā; Valis iepeld atkritumos, kas sagāzti, saplūduši okeānā; saulē pūst beigts valis u.c. Lasītājs ir ieaicināts stāstā, kurā stāstīšana ir viena no atslēgas darbībām: stāsti kļūst par laika liecībām, ar laiku pārāug pasakās; katram savi stāsti, un jautājums ir par to, vai kādi stāsti ir galvenie, pārākie. Laiks ir nozīmīga gan šo stāstu un atmiņu, gan sapņu kategorija. Kura draudze un kad piekāpsies, paskatīsies no otras puses, ļaus dzīvot Dieva dāvētajam skaistumam, kā abām draudzēm sadarboties, saskaņoties?

Grāmata – pēcvārdā uzzinām, ka tas ir romāns, – ir kā autore ideju, konceptu krātuve: tie virmo, riņķo, ik pa brīdim atgriežas vēstījuma virspusē, pat izlien no teksta kā tiešas norādes. Autore, vēloties izsacīt savas atziņas, domas, vērtējumu, pārrada seno un aizvien aktuālo mītisko pasauli. Atsevišķas lapidāras epifāniskas, meditātas, apcerīgas epizodes, kur notikumiem pastarpināta loma vai detaļām piešķirta ārkārtīga precizitāte kā zibspuldzes uzliesmojumā, iznirst no pieblīvētā teksta, kurš ar daudzajiem atkārtojumiem, uzskaitījumu, šķiet, ievēdis rakstnieces radošajā laboratorijā, tādējādi vairāk nozīmīgs autorei nekā lasītājam. „Vārdi viņa [Jonas] galvā arvien nāca un gāja” (111.). Esam ielaisti jutīgā un smalkā telpā, kura vēl top. Ko katrs no tās iznesīs?

Sanita Dāboliņa

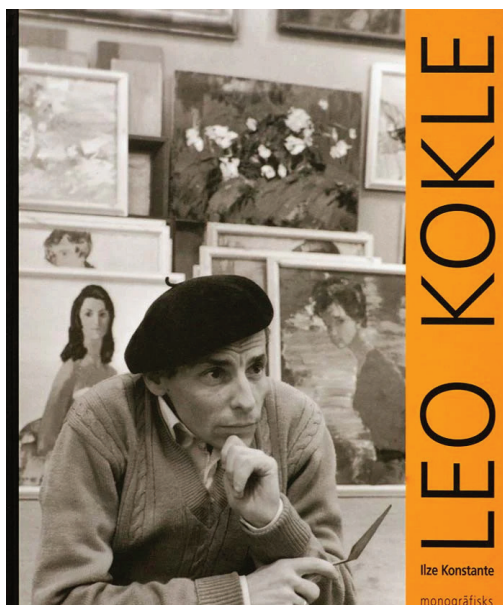
GRĀMATA PAR GLEZNOTĀJU LEO KOKLI

Ilze Konstante. *Leo Kokle*.
Rīga: Neputns, 2004 un 2023.

Saistībā ar izcilā latviešu gleznotāja Leo Kokles (1924.03.III-1964.07.XII) simtgadi atkārtotu izdevumu piedzīvojis mākslas vēsturnieces Ilzes Konstantes monogrāfisks albums. Tajā bez vispusīgiem aprakstiem un vērtīgiem fotoattēliem iekļautas arī gleznu reprodukcijas. Izdevuma nosaukums lakonisks – *Leo Kokle*, tātad tas veltīts māksliniekam, kura mūsu vidū nav jau 60 gadus, dzīves un radošās daiļrades atspoguļojumam.

Leo Kokles vārds šogad tiek pieminēts vairāk un biežāk ne tikai saistībā ar faktu, ka apritējis gadsimts kopš viņa dzimšanas, bet arī tādēļ, ka laikmets ar visām tā problēmām un pretrunām, kurā ritēja mākslinieka brieduma gadi, mūsdienās kļuvis aktuāls. Citiem vārdiem, ģeopolitiskā situācija mudina šo laiku atcerēties, analizēt, pat vilkt paralēles ar notiekošo šodien.

Arī pati Leo Kokles personība radošo jomu pārstāvjiem šķitusi plašākas izpētes vērtā ne

tikai saistībā ar mākslinieka jubilejām. Šo apgalvojumu apstiprina kaut vai tāds fakts, ka 2010. gada 23. septembrī Latvijas Nacionālajā teātrī pirmizrādi piedzīvoja Edmunda Freiberga režisētā izrāde „Leo. Pēdējā bohēma”, kuras autori – Raimonds Pauls, Liāna Langa, Inga Ābele. Tā guva lielu popularitāti, taču, pieļaujams, ne tikai tādēļ, ka pie klavierēm sēdēja komponists Pauls. Leo Kokles dzīvesstāsts ir īpašs, no tā kaut mazliet var mācīties arī mūsdienu cilvēks.

Gleznas bez vērtības, bet kā nodeva laikmetam

Leo Kokle nodzīvoja īsu, bet ļoti spilgtu mūžu. Laiks, kurā viņš studēja Latvijas Mākslas akadēmijā, attīstīja savu talantu un izveidojās par mākslinieku, bija sarežģīts. Tie bija kara un pirmie pēckara gadi, Latvija okupēta, radošajiem cilvēkiem – īpaši literātiem un gleznotājiem – jāstrādā, ievērojot jaunus kanonus, kādu iepriekš nav bijis un kas mulšina ar savu absurdumu. Ne tikai vārdos, bet arī darbos noris aktīva cīņa pret bubuli vārdā „formālisms”, kā nozīmi bija grūti izprast pat talantīgākajiem nozares pārstāvjiem. Lai sodītu par nepakļaušanos jaunā laikmeta diktētajiem noteikumiem, no Mākslinieku savienības izslēdza gleznotājus Robertu Stārostu, Antonu Megni, Indriķi Zeberīnu, Jāni Pauļuku, Ādolfu Melnāru un citus. Lieki piebilst, ka tas ir viens no lielākajiem pazemojumiem, ko radošai personībai iespējams nodarīt. „Atceroties pēckara postažu, vēlāko gadu lauksaimniecības sabrukumu kolhozu sistēmā, stahanoviešu un darba pirmrindnieku uzpūsto kustību un to, ka pret citādi domājošiem tika vērstas represijas un vajāšanas, nav jābrīnās, kāpēc profesionāli, akadēmiski izglītoti mākslinieki radīja tik bezgaumīgus, muļķīgi smieklīgus (ja tas nebūtu tik traģiski) darbus. Tas tiešām bija lūzums latviešu tēlotājā mākslā, literatūrā, teātra un kino mākslā; tās līdzšinējo attīstību centās apturēt, pagriezt citā virzienā, māksliniekus padarot par valdošās ideoloģijas pakalpiņiem vai – pretējā gadījumā – iznīcinot.” (24. lpp.; šeit un tālāk citēta I. Konstantes grāmata *Leo Kokle*.) Rezultātā tika radīts liels daudzums māksliniecišķi bezvērtīgu darbu. Tādu netrūka arī Leo Koklem – kaut vai 1950. gadā tapusi glezna „Kulšana”, kur

„kā primārais izcelts stāstījums par kolhoznieku apzinīgo darbu. Centrālo figūru nostāstījums, nedabīgi uzspēlētās priecīgās sejas, samākslotās pozas padara darbu līdzīgu uzskatāmās agitācijas priekšmetam” (49. lpp). Iespējams, tādā veidā tika bruģēts ceļš uz Mākslinieku savienību, par kuras pilntiesīgu locekli Kokle kļuva 1951. gada 10. decembrī. Izņemot mākslas zinātniekus un vēsturniekus, mūsdienās par šīs un līdzīgu gleznu eksistenci gandrīz neviens vairs nezina. Savukārt viņa portreti, īpaši tie, kuros attēloti slaveni cilvēki, kā, piemēram, profesors Pauls Stradiņš, komponists Raimonds Pauls un šahists Mihails Tāls, pieskaitāmi latviešu tēlotājas mākslas zelta fondam.

Grāmatā aprakstītais liek jautāt, vai pats Leo Kokle apzinājās daļas savu gleznu, kas tapušas kā nodeva laikmetam, bezvērtību. Kaut arī grūto finansiālo apstākļu un veselības problēmu dēļ gleznotājam nebija lemts absolvēt Latvijas Mākslas akadēmiju (formālais iemesls – nesekmība), iepriekš viņš tika guvis labu izglītību, tajā skaitā gleznotāja un tēlnieka Jāņa Roberta Tillberga (02.07.1880.-07.11.1972.) studijā, tāpēc atbilde uz šo jautājumu izlobāma samērā viegli.

Leo Kokles bohēma

Stāstot par Leo Kokli, būtu nepareizi izlaist vienu no viņa rakstura galvenajām šķautnēm – prasmi dzīvot un priecāties par dzīvi. Nodoties bohēmai – var teikt arī tā. Ja liktenis cilvēkam lēmis tik daudz grūtumu, pastāv divas iespējas: vai nu salūzt, vai arī attīstīties un izbaudīt visu, ko vien tu pats spēj sasniegt. Bērnībā pēc nelaimīga kritiena pa kāpnēm, kā rezultātā tika savainoti muguras skriemeļi, Leo Koklem uz mūžu vajadzēja samierināties ar sakropļotu augumu un mugurkaula tuberkulozi. Tāpat arī biežām sāpēm, slimībām, nespēku un naudas trūkumu, taču tas nesagandēja šīs personības dzīvesprieku un vēlmi vienmēr būt kustībā. Jau mācoties Rīgas Valsts ekonomiskajā tehnikumā, kur Kokle pabeidza gan tikai vienu kursu, viņš tika „iecelts par skolas sienasavīzes galveno noformētāju” (14. lpp.). Tas ir pietiekami, lai jauns cilvēks apzinātos, ko nozīmē atbildība par uzticēto un kādu gandarījumu sniedz paša rokām paveiktais. Kā arī sa-

prastu, ka atrašanās sabiedrībā viņam ir tik ļoti nepieciešama.

Liktenis ne tikai nodarīja lielas sāpes, bet arī pasniedza dāvanu. Viena no tām bija pazīšanās ar profesoru Paulu Stradiņu, kurš savu pacientu 1948. gadā pieņēma darbā topošajā Medicīnas vēstures muzejā, kas tolaik atradās Valsts klīniskās slimnīcas vācu atūtošanas barakā. Ne tikai eksponātu apskatīšana un vērtēšana, bet arī biežās tikšanās un diskusijas savu domubiedru „klubiņā” sniedza gandarījumu, arī spēku izturēt visdrūmāko – Staļina – laiku. Turklāt tajā laikā radās aizmetnis vēl kaut kam, ar ko mūsdienās daudziem saistās Leo Kokles vārds. „Klubiņu” Medicīnas vēstures muzejā var uzlūkot par priekšteci vēlākajai domubiedru pulcēšanās vietai Leo mājās Valguma ielā. (..) Apbrīnojami ir tas, ka lielākā daļa no viņa jaunības draugiem, Kokliša (arī tā viņu mīļi mēdza dēvēt) bohēmas dalībniekiem, viņa modeļiem, izveidojās par ievērojamiem sava aroda meistariem, prata atrast savu vietu dzīvē.” (44. lpp.) Pieminot Valguma ielas dzīvoklīti, piebilstams, ka biežs viesis bija Raimonds Pauls ar dzīvesbiedri Lanu. Turpat arī tika gleznoti viņu abu portreti.

Lai izprastu šo laiku un cilvēkus, kā arī lai vēstījumu mūsdienu lasītājam nodotu pēc iespējas precīzāk, Ilze Konstante rakstīšanas procesā daudz izmantojusi (un citējusi) gan Latvijas Valsts arhīva, Valsts Mākslas muzeja, Paula Stradiņa medicīnas vēstures muzeja materiālus, gan tā laika preses materiālus, gan Kokles māšas Ainas Ķirķes un citu viņa laikabiedru (Aijas Baumanes, Birutas Baumanes, Benītas Baumanes, Gunāra Cīlīša, Raimonda un Lanas Paulu, Māras Rikmanes, Alfrēda Rudēvica, Valda Rūjas, Maijas Sosāres, Jāņa Stradiņa, Andra Štrauha, Veltas Zālītes u.c.) atmiņas, gan dienasgrāmatas un pat privātas vēstules. Monogrāfijas noslēgumā iekļauta tabula, kurā hronoloģiskā secībā uzskaitīti svarīgākie notikumi Leo Kokles dzīvē un darbā, Latvijā un pasaulē (1924-1964), kā arī sniegts gleznotāja nozīmīgāko darbu saraksts.

Latviešu Tulūzs-Lotreks?

Caur Leo Kokles dzīvesstāstu autore atklājusi arī vairākus interesantus Rīgas vēstures mo-

mentus, piemēram, saviesīgus vakarus viesnīcas „Rīga” restorānā, Mākslinieku nama būvniecību Daugavmalā, pat hipodroma darbību. „Īpaša mīlestība viņu (Kokli – L.G.) saistīja ar hipodromu un zirgiem. Biežu pierceja tādās reizēs bija māsa, jo tas bija jādara ātri, skriešus, jāorientējas momentā, uz kuru no zirgiem likt. Laimēt gan laimēja reti, toties azartiskā aizrautībā asinis kūšāja, acis dega.” (44. lpp.)

Daudz vairāk par sacīkšu zirgiem gleznotājam simpatizēja skaistas, apburošas sievietes. Tās viņa peticīgajā mājoklī bija biežas viesiņas, sākot ar modeļiem un beidzot ar aktrisēm, māksliniecēm un sabiedrības dāmām. Atrasties viņu vidū, tērzēt ar šīm skaistulēm un viņas gleznot Leo Koklem, kurš tik daudz bija cietis no savas slimības, sagādāja patiesu baudu. Uz mata tāpat bijis franču gleznotājam Anrī de Tulūzam-Lotrekam (24.11.1864.-09.09.1901.), kurš arī cietis kaulu deformācijas problēmu dēļ un kuru Kokle uzskatīja par paraugu imidža veidošanā.

Atšķirībā no franču grāfa latviešu gleznotājam bija kāds mērķis, kuru izdevās realizēt vien astoņus gadus pirms nāves. „1956. gads atnesa būtiskas pārmaiņas Leo personīgajā dzīvē. Piepildījās viņa senlolotais sapnis – apprecēties, iegūt ģimeni un skaistu sievu. Noteikti skaistu sievu, viņa tuvākajam cilvēkam bija jābūt izskatīgam. 1955. gadā Leo dzīves ceļu bija krustojusi jauna, glīta meiča no Līvāniem – Terēze Vilcāne. 1956. gada Ziemassvētkos notika viņu laulības.” (73. lpp.) Apbrīnojot skaistuli sievu, tapa 12 Terēzes portreti, kaut arī kopdzīve nebūt neizdevās ideāla, par ko smalkjūtīgi vēsti grāmatas autore.

Ko mūsdienu cilvēkam mācīties no Leo Kokles? Iespējams, viena no mācībām skanētu šādi – jādzīvo tā, lai dzīve būtu notikums. Par spīti slimībai un drūmajiem pēckara gadiem gleznotājam tas izdevās par visiem simts procentiem.

Lāsma Gaitniece

KURŠ NOZADZIS ATSLĒDZIŅU?

Autoru grupa „Tekstūra”. *Dzejas detektīvi*.
SIA „Dienas Grāmata” 2024. 214. lpp.

Nekad neesmu bijusi latviešu detektīvžanra liela lasītāja, vēl jo mazāk es to iztēlojos saistītu ar dzeju, līdz pabiju grāmatas „Dzejas detektīvi” atvēršanas svētkos, kas mani patiesi ieintriģēja izlasīt grāmatu. Lūk, manās rokās nu jau izlasīts autoru grupas „Tekstūra” (prozaīķes un 12 dzejnieku) radītais kopdarbs „Dzejas detektīvi” – kriminālspele prozā un dzejā. Jāpiemin, jūtamu un simpātisku kompozicionālu ieguldījumu prozas, dzejas un ilustrāciju simbiozē devuši arī divi grāmatas mākslinieki Jānis Esītis un Toms Kalninskis.

Detektīvs ir ļoti īpašs žanrs, kas apvieno aizraujošu, visai intensīvu sižetu un realitāti. Detektīvistāsta darbība allaž notiek kādā reālā pilsētā, šajā gadījumā Jūrpilsētā, un tās varoņi ir parasti cilvēki. Savstarpēji jaucot žanrus, pār detektīvu parasti prevalē piedzīvojumu vai fantastikas žanrs. Tomēr tā sauktās detektīva un fantāzijas „simbiozes” gadījumā – pēdējais drīzāk ir papildinājums detektīvistāstam, piešķirot tam atmosfēru. Lasot Rolandas Bulas darba sasaisti ar 12 dzejnieku darbiem, nevaru apgalvot, ka detektīvistāsts nomāc jeb atstāj fonā dzeju vai gluži otrādi – izšķīst dzejas mistērijā. Teksts līdzinās viļņojošai jūrai, kur lielākie viļņi noslāpē vai aprij sevī mazākos. Taču Rolandas stāstījums nebūt nav tikai šis lielais vai mazais vilnis; brīžiem tas ļāvies spēcīgas dzejas jaudai, brīžiem gādīgi ņēmis savā paspārnē mazāku, sīkāku dzejoli, kopā veidojot vienu, savstarpēji papildinošu vēstījumu.

Grāmata sākas ar Leona Jūlija Strupīša visai trāpīgu, es pat teiktu – vēstījumu ievīļojošu – dzejoli „Izmisums”. Citēšu pāris trāpīgas rindas: „Un papīra gulbji turpina slīkt, / Viņu kļiedzienus nesadzird.” (25. lpp.)

Pamatīgi, pieņemoties spēkā un apjomā, Jūlija un Rolandas iesūpoto vilni turpina velt Sandra Ratniece ar asprātīgo dzejciklu „Dzejoļa nāve”: „dzejnieki nemanīja / notikumus aiz pirmās lappuses durvīm / bija aizņēmti ar

tīksmi un jūsmu / baudīja dzejoļa (vairāk gan savu) dzīvi.” (27. lpp.)

Grāmatu slepkavības lietu visai pārlicinoši un skaudri atklāj Alise Mētra, kurai šī ir pirmā publikācija grāmatas formātā. Tāpat turpina arī Elīna Smoļaka caur dzeju izsāpot latviešu valodas likteni un problēmas dzejas ciklā „Valodnieku vēstule”. Visai lakoniski, bet skaidri par problēmu runā arī Elīna Līce. Mazliet mistikas garša uz lūpām un simboliskais melnais „Krauklis” Kristiānas Šukstas dzejā.

Kristaps Vecgrāvis, kurš smalko un bagātīgo dzejas dzirdi demonstrējis jau vairākkārt, arī šajā kopdarbā turpina velt visai jaudīgu un patstāvīgu vilni. Dzejas ciklā „Kāda dzejoļa stāsts” turpina iesākto problemātiku, visai brīvi spēlējas ar ritmu un atskaņām. „Lūkojiet pēc tā, ko nevar redzēt / Ne ar acīm un ne ar steigu, / Kad iepilināsiet manī dzīves sulu, / Es atklāšu, kā es beidzos.” (83. lpp.) Teju vai papildinot Kristapu un Rolandu ar dzejoli „Marts” sevi piesaka Evelīna Mūrniece, kura gan nav pievērsusies detektīvdzejai, bet risinājusi liriskā varoņa iekšējo cīkstēšanos pašam ar sevi: „vienalga / tu uzkāp kalnā vai ne / tu tik un tā esi niecība / pasaules priekšā.” (101. lpp.)

Īstu un pamatīgu detektīva spriedzi un intrigu rada Andris Zeibots ar dzejas ciklu

„Nodedzinātā bibliotēka”: „es esmu paša sacerētā didžeja / Aretē / rēgu Haosā plandošā mēle // bet es vēlējos virsotne būt / tāda / kas debesīs slienās / vienmēr lai esmu pirmajā vietā / uz visaugstākā pakāpiena.” (138. lpp.)

Artūra Uškāna un tālāk pieminēto dzejnieku darbi neviļus liek man aizdomāties par neizprotamo iekšējo dzinuli pašizteikties, par radošumu, par katra cilvēka iekšējo, iespējams, sociālo procesu aizslāņoto balsi, kas liek urdīties, meklēt, līdz tu atgriezies, sāc tai sekot. Cik daudz un ko no savas dzīves esi gatavs ziedot, lai sekotu šai noslēpumainajai balsij. Un galu galā – tā nāk no Dieva vai Sātana? Turpinot risināt daudzu dzejnieku skartās tēmas no sava skatupunkta, ņipri sevi parāda arī Dainis Deigelis. Kur Dievs, elle, nāve, kur sapnis, kur realitāte, vai slimnieka murgojums, jāizšķir lasītājam vai izmeklētājam Bērziņam. Spēcīgi un daudzslāņaini noslēgumā izskan Džonatana Melgalvja ar dzejas cikls „Arhivāra piezīmes”: „ja ir kāds viņam līdzīgs tam arī šķirsies klints / tas arī nonāks arhīvos kā brīdinoša bākas gaisma / līdz dzīvos tikai sermulīņi zālē.” (186. lpp.)

Krājuma dzeja patiešām ir dažāda, gan atainoto sabiedrībā aktuālu tēmu, problēmu, gan stila un formas, arī pašu dzejnieku literārās pieredzes un vecumposma dēļ. Brīžiem, iespējams, ir sajūta, ka kaut kas ir par daudz, ka tematika jau pietiekami klāstīta, taču jūrā iederīgi it visi vilnīši, kas zina, ja kāds iztrūktu, vai vilņojums nebūtu citāds.

Kā pauž autore Rolanda Bula pēcvārdā, detektīvā obligāti jābūt atklātam noziegumam. Šis nu reiz ir detektīvs (lai arī rakstniece Bula savā detektīvistāstā profesionāli un niansēti vadījusi galvenā personāža izmeklēšanas procesu), kurā noziegumu varēs izmeklēt gan šī paaudze, gan arī nākamā. Šādu varbūtību izsaka arī detektīvistāsta galvenais personāžs grāmatu drošības eksperts Bērziņš: „Es izvīrāju sazin cik versiju, bet nevienu nespēju atrisināt. Universālu risinājumu nav.” (192. lpp.)

Mūsdienās rakstītā teksta nozīme zināmā mērā ir samazinājusies. Sabiedrība arvien vairāk dod priekšroku skatīties un klausīties, nevis lasīt. Tas, protams, ir relatīvi, jo pats rakstītais vārds nekur nav pazudis un arī nepazudīs. Jo ļaudis ir vienīgās būtnes uz šīs planētas, kas spējīgas uz refleksiju par sevi.

Lai gan daudzi cilvēki neapzinās, ka viņiem šī iespēja piemīt, to neizmanto, dzīvo tādu konvejerisku dzīvi. Tomēr negatīvā tendence pastāv. Pieaugoša interese par audio un video saturu ir saistīta ar interneta izplatību, taču tā “aizvietotāji” pastāvēja arī pirms interneta. Tāpēc ir paradoksāli, ka savulaik ne televīzija, ne audio un video ierakstītāji nevarēja nogalināt literatūru, un tikai tagadējā interneta laikmetā rakstītājam vārdam ir manāmi jāsarūmējas, lai atbrīvotu tam vietu. Katrs teksts ir sava veida simbolu, kodu kopums, kuru atšifrēšana ir ieslēpta mūsu izglītības atslēgā. Cilvēka neironu tīkls nespēj uztvert, atkodēt un saslēgties ar tādu tekstu, mākslu, mūziku, kura šifriem, kodiem neder cilvēka izglītības atslēdzina.

Agrāk vai vēlāk šīs pārdomas noved pie jau senākām un ne tik senām diskusijām par literatūras nozīmi sabiedrības dzīvē (vai tā atslēdzina maz nepieciešama?), ko bez šaubām, risinājusi arī Rolanda Bula savā detektīvistāstā ar grāmatu drošības eksperta Bērziņa palīdzību, kurš attēlots kā ierēdnis, kas brīnumainā kārtā iesāk rakstīt dzeju – teju birokrātijas aparātam pavidējusi gaisma tuneļa galā.

Cik patiesi esam paši pret sevi, cik sabiedrības slāņojumu caurēsti, kas ir tas nerimstošais dzinulis, katrā no mums, pagērošs rakstīt. Un vai gan nebūs tiesa, – ja dzeja mirst, tad nevis tāpēc, ka kāda iemesla dēļ būtu vainojams dzejnieks, vai, ka tam nepiemīt talants, bet gan tāpēc, ka zudis jūtošs un meklējošs lasītājs? Ja grāmatas, bibliotēkas iznīcina, tad pie vainas birokrātiskais aparāts, bibliotekārs vai sabiedrība? Tad kas patiesībā ir miris – dzejolis, grāmata, bibliotēka, kultūra vai lasītājs, kultūras lietotājs?

Gadsimtiem šis jautājums ir bijis aktuāls. Risināts izmeklēts, apspriests. Vai tālab likties mierīgā un lai iet kā iet? Jā, vaicājumu vairāk nekā atbilžu arī man. Mēs taču visi esam savstarpējā simbiozē. Līdzvainīgi un tajā pašā laikā – nevainīgi. Kaut kur pakrūtē, brīžiem sprandā ietrūsuļo neizprotami klātesoša trīsvienības – upuris, varmāka, klusētājs/apšūdzētājs – sajūta. Bet galvā riņķo mūžīgie jautājumi: kurš ir slepkava, kas ir nogalēts, kad tas noticis, kāpēc?

Vija Laganovska

NO VĀRNĀM PAR KRAUKĻIEM

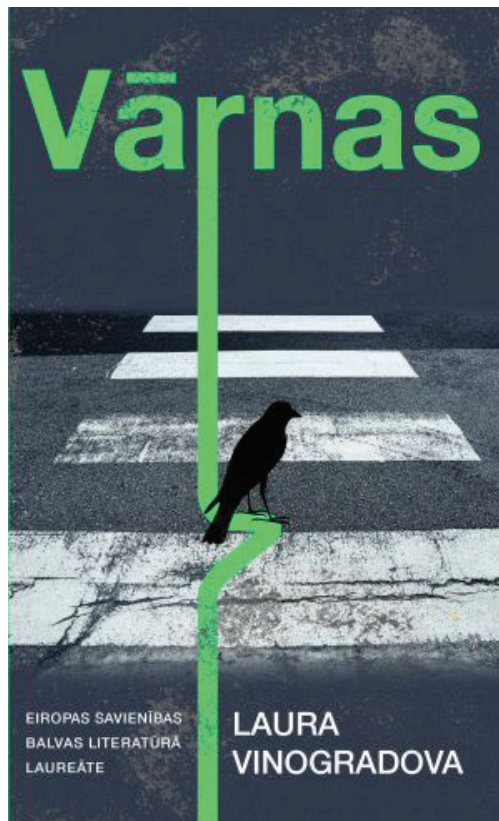
Laura Vinogradova. *Vārnas*.
Zvaigzne ABC, 2024., 159. lpp.

Lasot Lauras Vinogradovas *Vārnas*, aizdomājos par šī darba žanru, jo grāmatas titullapā tas nav atzīmēts. Izdevniecība darbu nosaukusi par garstāstu, bet *literatura.lv* to nodēvējusi par romānu. Patiesi, romāns būtu piemērots apzīmējums, jo darbs sastāv no divām daļām un aptver lielu laika nogriezni un veido pamatīgāku prozas struktūru nekā garstāstam raksturīgs.

Autore ir guvusi atzinību ar prozu bērniem un pieaugušajiem, kura tikusi nominēta Latvijas Literatūras gada balvai 2021. un 2022. gadā. Garstāsts *Upe* guvis Eiropas Savienības balvu literatūrā. Romāns *Vārnas* ir nominēts šī gada „Kilograms kultūras” balvai. Šādi strauji rakstnieces panākumi vieš lasītājā cerības ik reizi sastapties ar tekstu, kas no teikti jāizlasa.

Grāmatas *Vārnas* vēstījums izaug no bērnam skumjām un riebuma. Tas ir stāsts par citādā nepieņemšanu daļā sabiedrības un diskriminējošās attieksmes pārdzīvošanu. *Vārnas* ir arī sentimentāls vēstījums par cilvēka īsto, patieso, laipno, ģimenisko un dabisko būtību, kura joprojām ir paslēpta un kuru jāmeklē sevi katram – gan dzīves pabērnā, gan tiem, kuri šos pabērnus uzlūko no augšas, pacieš to klātbūtni, bet neatzīst par vēlamiem labai sabiedrībai.

Grāmatas pirmo daļu sauc Sanna, caur kuras balsi lasītājs iepazīst bērnam ikdienu. Te bērni dzīvo tādā kā caurvējā, no kura gribas ātrāk tikt projām, atrast savu vietu un mājas. Sannas tēls atklāj vientuļa pusaudža iekšējo pasauli ar raksturīgo pretošanos pieaugušajiem, mūžīgo izsalkumu pēc ēdiena, patiesām jūtām un mīlestības. Šie bērni labi saprot audzinātāju un skolotāju izvairīgo valodu, samāksloto līdzjūtību un arī patieso līdzjūtību un vēlmi saprast un palīdzēt. Patiesībā bērnam bērni ir tādi paši kā tie, kuri auguši ģimenē. Katram savu reizi kaut kas sāp. Cilvēks negrib rādīt citiem savas sāpes, jo, ja tās paliek apslēptas citiem, tad ir vieglāk pārciest un iet tālāk. Toties, ja citi redz kāda sāpes, tās aizēno cilvēku pašu un viņam ir jāraud no tā, ka citi redz, ka tev sāp. San-

na dziļi pārdzīvo savu atstumtās likteni skolā un citur un reaģē agresīvi, savukārt Andrejs, kurš arī ir no bērnam un turklāt vēl arī roms, tātad diskriminēts divkārt, ir allaž pozitīvi noskaņots un nievām nepievērš uzmanību, it kā viņam būtu apkārt apvilktas kaut kāds aizsardzības aplis. Tikai vēlāk atklājas, ka arī viņā ir rēta par to, ka ģimene viņu atdevusi prom. Šķiet, visvairāk diskriminētie ir arī stiprāki un iecietīgāki pret citiem atstumtajiem.

Šie bērni izdzīvo, atzīst bērnam par savām mājām, nocietinās pret gudrajiem pamācītājiem un padomdevējiem, ģērbjas humpalās, kuras izvēlēties viņiem priekšroka, pīpē un dzer, kad rodas tāda izdevība. Šie bērni izdzīvo mīlestības un cilvēciskā siltuma vakuumā, iemīlas un aiziet tālāk. Tekstā ik pa laikam tieši teikts, ka viņi ir izdzīvotāji, citādie, norūdītie. Ne velti Andreja uzvārds ir Krauklis, kuru iegūst arī Sanna un Lia. Sanna skaidro Liai: „Viņi sauc tevi par vārnu, jo baidās, ka tu esi krauklis. Kraukļi ir visgudrākie putni pasaulē, tos var iemācīt runāt.” (100. lpp.)

Un tad kā likteņa saukti, Sannas dzīvē ienāk cilvēki, kuri izmaina viņas dzīvi. Brīnumainā kārtā atrodas no bērnam pēkšņi pazudusais Andrejs. Sanna iepazīstas ar Ritās tanti,

kura ir pieskatītāja, mierinātāja, psihoterapeite, dzīves skolotāja un ātri kļūst par Sannas faktisko ģimeni, aizpildot viņas bioloģiskās un juridiskās ģimenes neesamību. Ar Ritas tantes muti tiek izteikts tas, ka visa veida krampjos sarautā pasaule, stereotipu, augstprātības, bailu un apjukuma ciešais kamols var tikt atritināts aizbraucot sēnēs, tās nesalāsot, izbiedējot ķirzaku, piekļiedzot mežu ar savu balsi un saprotot, ka tu, cilvēk, vienkārši esi. Tu esi un tev ir visas tiesības būt. Lai nav kā Sannai naktī ciemos, kad nevar aizmigt, baidās pakustēties, jo viņa grib, lai draudzene „...neiedomājas, ka es jau tikai traucēklis, ka bez manis labāk.” (49. lpp.)

Grāmatas otro daļu sauc Lia, un šajā tekstā sadaļā viņai pieder vēstītājas balss. Lia ir pieaugusi un guvusi dzīves rūgtu pieredzi, jo viņas tēvs ir roms un viņa ir pieredzējusi mātes nāvi. Un tad ierodas Kraukļi, romi, visa viņu lielā ģimene. Ritas tante un Andrejs pieņem viņus un nu viņi ir stipri, jo kopā. Lasītājam varētu šķist, ka Ritas tantes doma un rīcība uzņemt teju visu taboru savās mājās ir utopiska, nereāla, pārāk optimistiska un galu galā lemta neveiksmei. Vienlaikus ir saprotama autore iecere paspilgtināt atšķirību starp neapgrūtināto dzīvesprieku, spontānumu, mirkļa burvību, cilvēka esības nepiespiesto vieglumu no vienas puses un aizspriedumiem, samierināšanos ar tiem, pārmērīgu praktiskumu, bailēm un apjukumu – no otras puses. Lai arī dažs lasītājs teiks, ka šī teksta izskaņa ir pārāk sentimentāla, tomēr to jāuzsver kā šī romāna vērtību. Līdzīgas izjūtas brīžiem uzmirdzējušas cittaute literatūrā, piemēram, Trumena Kapotes romānā *Pļavas arfa*, kurā galvenais tēls, Dollijas tante, savāc sev tuvos cilvēkus savā koka zaros uzbūvētajā būdā, lai tos pasargātu no visapkārt valdošā saltā aprēķina un egoisma.

Šķietami, risinājums ir izteikts un tas ir saprotams. Tomēr paliek jautājums, vai būs iespējams visus pieņemt Ritas tantes mājā vai Dollijas tantes būdā, vai lielā draudzīgā ģimene nesāks šķelties mazākās šūniņās, kuras atkal varētu nonākt pie dalījuma mūsējie un svešie. Ja tā notiktu, tad atkal rastos vārnas, tās izdzīvotu atstumtības grūtības un pazemojumus, norūdītos, pārvērstos par kraukļiem un kļūtu vēl stiprākas. Tās noteikti būtu citas vārnas.

Laimdota Ločmele

Kika Nigale. *Plaisa (Crack)*. Eļļa uz koka paneļa. Skat. Lindas Treijas rakstu 73. lpp

PĀVILS JOHANSONS

1947.18.X - 2024.23.IV

Skumja ziņa pienākusi no Stokholmas – 76 gadu vecumā mūžībā devies dzejnieks un dziesminieks Pāvils Johansons. Dzejnieces Veronikas Strēlertes un kultūrvēsturnieka Andreja Johansona dēls, vienmēr saistīts ar vecāku dzimteni Latviju, kuru sāka iepazīt, pirmo reizi kopā ar māti apciemojot mātes māsu Veru Ģirupnieci Rīgā 1974. gadā. Tad arī iepazīnāmies. Vienmēr sirsnīgs un korekts, smalkjūtīgs, izpalīdzīgs, viņa ierašanās Rīgā allaž nesa līdzīgu to īpašo Rietumu kultūras elpu, kas mums tolaik bija tik svarīga.

Neputns 2016. gadā izdeva viņa trešo dzeju krājumu *Paisums un bēgums*. Pāvils ir rakstījis atmiņu tekstu mūsu lielajai Niklāva Strunkes grāmatai un ievadu tēva Andreja Johansona eseju grāmatai.

1988. gadā Pāvils koncertēja Rīgā. Lai tādu viņu arī atceramies. Lai gaišs ceļš mūžībā. . .

Laima Slava, izdevniecības „Neputns” galvenā redaktore

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
<juris.zagarins@gmail.com>
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktori:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>
Vladis Spāre
<vladis.spare@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaike,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG mājas lapa:

<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

E-pasta adreses maiņas lūdzam pieteikt pie Jura Žagariņa (skat. augstāk).

Nota Bene!

Jauno Gaitu izdodam tikai e-formātā, par brīvu, vairs neapdrukāta papīra formātā

KĀ ATBALSTĪT JAUNO GAITU

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet Jauna Gaita, Inc.

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

Atsevišķus *JG* drukātos numurus no *JG287* (ziema 2016) līdz *JG311* (ziema 2022) var pasūtīt no Jura Žagariņa <juris.zagarins@gmail.com>. Cena ar piegādi visās zemēs: USD 10 jeb tas pats attiecīgā valūtā.

ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ:

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nedarbojas, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna
S-170 78 Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

IN THIS ISSUE

Jaunā Gaita is no longer printed and mailed to subscribers. Our magazine is e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it. It will also be available for downloading on our website <jaunagaita.net>, and the contents will be available there in HTM format as well.

LITERATURE

Selections of recent poetry are from Rinalds Einiks, Velta Kalčiņa, Elīna Līce, Laima Martinskis and Jānis Rokpelnis, as well as a poetic duet "Sajūtas" ("Feelings"), composed jointly by Sandra Ratniece and Kristaps Vecgrāvis. Samples of the Russian-language poetry of Aleksejs Ivļevs (1956-2006) are given in Latvian translation by Sergejs Moreino.

Prose compositions are from Dagnija Dreika, Andris Dzenītis, Toms Jaunzems, Arno Jundze, Andra Manfelde, Patrīcija Preisa, Elīna Rudoviča and Vladis Spāre.

THEATER

Journalist and theater critic Atis Rozentāls is news editor for the daily *Diena* in Latvia and now also a member of our editorial staff. He writes that this year for the first time it has been possible to view video recordings of amateur stage productions in the Latvian diaspora for the purpose of critically appraising them. Here he reviews a production of *The Moors* (*Tīrelis*, in Latvian) by New York based Jen Silverman, performed by Sanfrancisko jaunais teātris (San Francisco New Theater).

VISUAL ART

Art editor Linda Treija is the Houston-based president of ALMA, the American Latvian Artists' Association. She describes the career and art of painter/designer Aina Roman, a professor at Montgomery County Community College, PA. Many examples of Roman's art are displayed throughout this issue and on its cover. Linda Treija also describes an exhibition of the work of ALMA artists in spring of this year in Philadelphia PA.

Sarma Muižniece Liepiņa of the Museum and Research Center "Latvians Abroad" (LaPa) describes an exhibition she curated in Riga this spring, titled "The Amazing Folio – Janis Šternberg's graphic workshop in the Fischbach refugee camp in Germany, 1946-1949".

MUSIC

Our music editor, composer Dace Aperāne, chairperson of TILTS, an organization for cultural interaction and enrichment between Latvians in Latvia and Latvians abroad, writes about the career of composer Maija Einfelde and describes concerts given this year in celebration of her 85th jubilee.

BOOK REVIEWS

Jūlija Dibovska reviews *Vēlas turpmāk saukties* (*Wishes in Future to be Known As*), a compendium of advice for book publishers, by Kristīne Želve and Vika Eksta.

Sanita Dāboliņa: *Jōna*, a novel of magic reality by Nora Ikstena.

Lāsma Gaitniece: *Leo Kokle*, a monograph album celebrating the centennial of the birth of artist Leo Kokle (1924-1964), by Ilze Konstante.

Vija Laganovska: *Dzejas detektīvi* (*Detectives of Poetry*), poetry from the writers' collective "Tekstūra".

Laimdota Ločmele: *Vārnas* (*Crows*), a Bildungsroman about growing up as an orphan, by Laura Vinogradova.

IN MEMORIAM

Publisher Laima Slava salutes poet/songwriter/singer Pāvils Johansons (10/18/1947 - 23/04/2024) on his journey into eternity.